

Gábor Andor

Ezt izenem

1920

Bécsi Magyar Kiadó

Nyomatott Johann N. Vernay rt. könyvnyomdájában

Ezt izenem

Előszó

Magyarország, hosszú esztendőök óta, egyike amaz államoknak, melyek a világtörténeti fejlődés legélén járnak. Ez nem dicsősége ennek a szegény országnak; mégcsak nem is tehet róla tulajdonképen. De miként egy belül már beteg szervezetnek azokon a külső részein üt ki először a betegség szimptomája, amelyek a legkisebb ellentállóképességűek, tehát a leggyengébbek, mert a legbetegebbek: akként a tőkésuralom Európájának betegségi tünetei Magyarországon kellett, hogy legelőbb megnyilatkozzanak, mert, sajátos összetételénél, elmaradottságánál, uralmon levőinek ostobaságánál, tudatlanságánál és elvakultságánál fogva, legelőbb jutott abba a lehetetlen állapotba, melybe az egész világ minden úgynevezett kulturállama okvetlenül eljut. Természetes, hogy ezek a kulturállamok époly kevésbé voltak kulturállamok, mint Magyarország, de Magyarország — Oroszországgal s néhány balkánállammal együtt — a legkevesébbé volt az. Hogy a magyar uralkodó-réteg milyen: azt csak most mutathatja meg egészen. Most leszdedték róla nemzetiségeit, elválták köldökzsinórját, mely Ausztriával kapcsolta össze, s melyen át számtalan rossz és jó, de mindenesetre nyugati, a haladás és fejlődés irányában való behatás érte: *most* olyan a magyar államélet, amilyennek a magyar uralkodó-réteg östulajdonságai alapján lennie kell. Akik ezer év óta uralkodnak Magyarországon: *most* futják ki az

igazi formájukat. Kifutják és beledöglenek, ez kétségtelen, csupán az időpont bizonytalan még. De hogy ami a mai Magyarországon történik, az hamisítatlanul magyar, arról csak annak lehet kétsége, aki az Árpád-korabeli magyar történetet nem ismeri. Mindaz a rossz, ami ott háromszáz esztendőn át, kevésbé fejlett és kevésbé romlott emberpéldányokban, kavargóit, lázongott, verekedett: most ömlik széjjel a megmaradt Magyarországon olyan mocsárrá, amelybe a régi Magyarországnak akkor is bele kellene fulladnia, ha a világválság kívülről nem fojtogatná. Mindannak, ami a társadalmi elhelyezkedésben Magyarországon a paraszton és a munkáson fölül van, el kell tűnnie, mert nem *olyan* mértékben halálra-való, mint a civilizált világ többi államának uralkodó-osztályai, hanem sokkal-sokkal jobban megérett az elpusztulásra. Középosztályt, dzsentrit, oligarchiát, katolikust, reformátust, zsidót bátran össze lehet dobálni abba a kosárba, melyben elhasznált társadalmi tényezőket visznek ki a történet lomtárába. Ez a szemétdombra való embergarnitúra mozog ma otthon, de ahogy a rongy csak élettelen rongy akkor is, ha annyi tetű hemzseg is benne, hogy a rongy ettől mozogni látszik, úgy a régi Magyarország is ronggyá lett, lett is, tépték is, s parazitáinak nyüzsgése kölcsönöz neki ál-életet. Természetes, hogy a paraziták közül a legfalánkabbak vannak uralmon. Akárhogy próbálgatják hatástalan formulákkal enyhíteni, Magyarországon ma a szemét szemete az úr, a silány anyag legsilányabbja: a háborúban elkraholt hadsereg tiszt-söpredéke, amely buta volna akkor is, ha nem nevelték volna butaságra, gyáva és aljas altkor is, ha a háború nem szoktatta volna rá,

állatian kegyetlen akkor is, ha azok, akik eszközül akarták fölhasználni összeomlott világuk felépítésére, nem heccelték volna bele. Csak annyit kell elgondolni, hogy a tényleges hatalmat gyakorló katonatisztek közül a legmagasabb-ranguak: kapitányok (Ostenburg és Prónay). El kell képzelni, a saját kasztjuk szempontjaiból is micsoda hitvány-matériájú senkik ezek, akik az ötesztendő háborút kapitányi ranggal végezték. A többi, aki a hatalomban osztozkodik, még ennél is kevesebb: főhadnagy, hadnagy, őrmester. A söpredék legeslegalja, akik nem elrendelik a gyilkosságot, a rablást, a lopást, mintahogy uralkodásra nevelteknek, vagy hivatottaknak tenniük eddig szokás volt, hanem személyesen gyilkolnak, rabolnak, lopnak, a politika minden járatossága, tanultsága, képessége és szándéka nélkül. A többiről, ami e tényleges hatalom árnyékában a száját mozgatja csak, s úgy teszi, vagy úgy hiszi, mintha a kormánykodás fonalait mozgatná: beszélni sem kell. Kormányzó, miniszterelnök, miniszterek, hatóságok: hülyék, vagy gonosztevők csoportja, akik a maguk kis, vagy nagy fazék levesét megfőzik azon a tűzön, amit e katonatisztek az összedőlt ország gerendáiból raktak. Akadtak esetleg jószándéku szamarak is, akik csakugyan abban a hitben éltek, hogy az ország reorganizációjáról van szó, de azok ma már, kivétel nélkül, látják, hogy erről beszélni sem lehet. Kiki tudja, hogy egyelőre a tolvajok, útonállók, rablógyilkosok kiirtása nélkül most már semmit sem lehet kezdeni. Nemsokára azt is látni fogják, hogy ez csak fegyverrel lehetséges. Mindez összeesik a világválsággal, amely maga is fegyvert diktál azoknak a társadalmi rétegeknek kezébe, melyek nem akarják, hogy

a háborúban összeroppant civilizáció őket is maga alá temesse. Tehát — gonosz jóslata gonosz időknék! — vér fog folyni a nagy vérfolyás után újra. Vér, borzasztó mennyiségben. De Magyarország jövője véresebb lesz valamennyi szomszédjának történeténél. S ezt most már nem lehet megakadályozni. A véres föld vérereit véráradat fogja elmosni helyükről.

Ezt ízenem.

Bécs, 1920 július 20.

Gábor Andor.

A kormányzóról

I.

Horthy Mihály

1920 február 28.

Horthy Mihály, fővezérem, akiben néhány nap múlva kormányzómat fogom tisztelhetni, nyilatkozott a Chicago Tribune munkatársa előtt. E nyilatkozatában, mint általában az ilyen nyilatkozatokban, nagyon helyes dolgok is előfordulnak. Nagyon kerestem ugyan a nyilatkozatban annak megállapítását, hogy mit lel az, alti korán kel, de ezt az alaptételt, melynek megingathatatlanságát aztán igazán nem vonhatták volna még Amerikában sem kétségbe, a nyilatkozatban nem találtam. Ehelyett azonban vannak más, ha nem is ilyen, de azért alapos igazságok Horthy Mihály nyilatkozatában. Például nem helytelen, mingyárt az elején, amivel a nyilatkozat kezdődik. Hogy ő Horthy, nem tűr vörös terrort Magyarországon. Ez a mondat nemcsak helyes, hanem időszerű is. Direkt aktuális. Tényleg nem szabad vörös terrort engedélyezni hazánkban. Egy percig se engedje Horthy, hogy a szocialista gazemberek tovább garázdálkodjanak, hogy védtelen katonatiszteket és polgári lapszerkesztőket lakásukból elhurcoljanak, megöljenek és a Dunába vessenek. Igen, Horthynak gondoskodnia kell arról, hogy ezután a gálád szocialisták ilyeneket ne csináljanak. Igaza van Horthynak, továbbá, akkor is, amikor azt mondja, hogy Magyarországon nincs fehér terror és nincsenek mézárások. Hát ebben igaza van, illetve igaza

van ebben és illetőleg *van* ebben igaza. Szinte sajnáljuk, hogy maga az állam-Fő vesz magának ilyen — fölösleges — fáradságot ilyen köztudomású tény kijelentésére. Hiszen ezt mindenki tudja. Ezt Amerikában a gyerekek is beszélnek az uccán, sőt még Pesten is, a Somogyi Béla és a Bacsó Béla temetésén megjelent külföldi levelezőgyerekek is folyton ezt beszéltek egymás közt. Hogy fehér terror nincs és gyilkosságok nincsenek. Vannak ugyan halál-esetek, de tudjuk, hogy ezek azelőtt is voltak és pedig nemcsak Magyarországon, hanem egyebütt is. Tolsztoj Nikolájevics Leó nevű megbízható orosz főhadnagy egyik művében, melynek címe Iljics Iván halála, ki is mondta határozottan azt a tételt, hogy „Minden ember halandó“. Szóval azért, mert emberek e tétel alapján csakugyan elhagyják az élet mezőit, azért még nem lehet azt mondani, hogy Magyarországon fehér terror van. Hát igen, az emberek elhagyják az élet mezőit, ki gyalog, ki automobilon, de ezen csak a bolond csodálkozik, s ezért csak gazemberek vagy örültek akarhatják Horthy Mihály korhett-kapitányt felelősségre vonni. Azt is mondja Horthy, hogy „előfordultak ugyan esetek“. Persze, persze, esetek előfordultak. Az esetek már csak olyanok, hogy előfordulnak; az épen a fenéség ezekkel az esetekkel, hogy előfordulnak, sőt az előfordulással is meg van az az ízé, hogy amikor az előfordulások előfordulnak, akkor azok egyszersmind esetek is. Halálesetek. Illetve, a jobb esetek azok bal-esetek. Na de ki venné komolyan őket? Legfeljebb azok, akikkel az esetek előfordulnak. Vagy özvegyeik. Vagy árváik. Mert bár az esetek magukban ártatlanok, az a rossz oldaluk megvan, hogy özvegyeket és árvákat

tenyésztenek. De özvegyek és árvák is voltak mindig és a modern technikának gyönyörű vívmánya épen az hogy özvegyeket és árvákat mesterségesen is előállíthatni. Horthy Mihály, a Budapesti Özvegy és Árvagyár főigazgatója, azonban megmondja, hogy az ilyen esetekben — amelyek előfordulnak — a hatóság mindig *eljár*. El, el. Ahogy Horthy mondaná (altengemagyi magyarsággal), „Mindenki elvárja, hogy a hatóságok eljárja.“ Úgy van! Maga a hatóság járja el a haláltáncot különböző áldozatainak holttestén. S maga a fővezér Kinizsi Ho/thy Pál, két holttesttel, Somogyi és Bacsó nevű pogányok holttestével jobb és balkezeiben, Cservenka nevűével fogai közt, járja a nagytor-táncot a kenyérmezei csata után, a kenyérmező nevét, tekintettel a magyarországi abszolút kenyérhiányra, vérmezőre magyarosítván. S a vérmező nevéből .nem fogy el a vér; attól nem kell tartani. Amíg a hatóságok eljárnak, addig lesz bőven vér Magyarországon; amire szükség is van, mert megmondta a fővezér annak idején, hogy „*vére fojtom!*“ Nos, most csak csapolják és csorgatják a vért, amibe annak idején Horthy Mihály fojtani fogja az eseményeket. Ambárhogy nem lesznek események. Nincs ok rá, hogy legyenek, hiszen megmondta a fővezér e chicagói nyilatkozatában, hogy a szocialista újságírók esetében is eljár a hatóság. „Ha a gyilkosok hadseregem tagjai, úgy járunk el velük szemben, *mint szokásos?* Nem tudom, hogy megütötte-e az amerikai újságíró fülét ez az érdekes mondat. Az enyémet nem ütötte meg. Ilyet már azelőtt is hallottam: Házam, Hadiflottám, Hadseregem. Nem vette észre a csacsi amerikai, hogy a Hadseregemet ismét nagy H-val mondták? Bizony,

feleim, már rendben vagyunk újra. Már megint nem nemzeti hadsereg van, hanem Hadseregem. Csak főméltóságunk fogják címezni ugyan a kormányzót, de mégis király leszs a talpán a lelke! Háza lessz, Hadiflottája lessz, csak Esze az nem lessz szegénynek, még kis „e“ betűvel sem. Ha lehetne, akkor egyrészt nem árulná előre el, hogy a két friss halott gyilkosával szemben is csak úgy fognak eljárni, *mint szokásos*, vagyis *sehogy*, mert *úgy* szokásos, másrészt nem mondaná a következő s immáron egészen másra vonatkozó mondatot: „Azt rebesgetik, hogy a budapesti tömlöcök tele vannak zsidókkal. A vizsgálat azonban kiderítette, hogy összesen csak *hatvan* ember van fogságban és ezek közül csak *tíz* zsidó.“ Ezt mondta Horthy. Es Shakespere ezt mondta: „In cv'ry inch a king!“ Minden arasza király. Igen, ennek az embernek nemcsak minden arasza, de minden milliméterje király. Budapesten csali hatvan ember van fogságban. Mért nem Szolnokot mondott Hatvan helyett a Főméltóságu úr? Akkor tréfásabb lett volna a mondat. De így a királyi hazugságnak egy olyan penetráns esetével állunk szemben, hogy csodálkozunk, hogy amerikai kollegánk ájultan nem zuhant a trón számolya elé. A tetőtől talpig katona, aki hivatásánál fogva sem hazudhatik, nem azt mondta, hogy Budapesten hatezer ember van börtönben, ami még szintén hazugság lett volna, de civil, azaz polgári hazugság. Nem azt mondta, hogy a börtönben hatszáz ember van, ami már főrangú hazugság volna. Ő már, ha hazudik, felségesen hazudik, s a börtönlakók számát egyszerűen hatvanra teszi. Kormányzóm! Én nem vagyok finnyás ember. De egy olyan gyilkosnak, aki már a vallatása előtt is így

hazudik, egy olyan gyilkosnak az országában nem élek. Hiába méltóztatik csalogatni az interjú utolsó mondatával, amely szerint: „Már különböző államformák alatt éltünk, de, tapasztalataink szerint, a nép a királyságot kívánja vissza. Igaz, mi *éltünk* különböző államformák alatt, de ha Horthy Mihály az ő államformája alatti életről beszél, akkor egészen biztosan a halált érti alatta. És pedig nem a jobboldalit, hanem a bálit, sőt a Balit, a kötélátlalit. Mert valahányszor Miklós megszólal, mindig Mihály beszél. Első Miklós, aki egyszersmind az utolsó Mihály a magyar trónon, az első fővezér, de az utolsó főpeczér, akinek módjában van a csillogó hüvelyből kirántani a villogó kötelet és a koronázási dombon megsuhogtatni a világ négy tája felé. Nem, Mihály, Svájcban csak két fillért adnak á te magyar koronáért, de én egy lyukas gombot sem adok érte. Nem, Mihály, nincs az a hosszú köté, aminek végül vége ne lenne s nem minden hóhérnak adatik, hogy visszavonulhasson öreg napjaira a faddi remeteségbe. Nem irigylem a te öregeségedet, ó én daliás vízi-vezérem!

II.

Mint tengerész

1920 március 24.

Ha volna bennem egy csepp denunciáns-vér, elárulnám, melyik magyar lapban láttam azt a rajzot, amin hirtelen olyan jóízűt nevettem, amelyet már hosszú hónapok óta nem. A ravasz magyar sajtó! Nem irhát őszintén egy kukkot sem a kormányzó őszentségéről, hát egy rajzoló küld mögéje s lerajzoltatja vele — orozva — olyannak, amilyen. És

tényleg olyan! Elsőrangú volt a Magyarország kis rajza, mely alatt ez állt: „Horthy Miidós kormányzó a diszmagyaros szegedi küldöttség élén“. És még egy sor: „Matoldy József, a Magyarország Szegedre küldött rajzolóművészének skicce“. Hát nem skicce, hanem vice. De ez csak sajtóhiba; éppúgy, mint az első sorban a Miklós a Mihály helyett. Ok nagyon jól tudják, hogy Horthyt Mihálynak hívják és, maguk közt, úgy is szólítják, de úgy tesznek, mintha Miklós-nak lünnék. Nagyon sajnálom, hogy nincs módom az élvezetes képecskét mellékletül közölni, hogy az olvasóból is éppúgy kibuggyanhasson a nevetés, ahogy belőlem kibuggyant, amikor ránéztem. A kép jobb sarkában, mereven, mint egy spanyolviasz, egy kurta kis majom áll, nagy-fene furkós fejjel, amelyet mifelénk csak a koraszülött gyerekek viseltek; azok se szívesen. A kurta Ids majomnak nagy görbe orra van s a fejét pótló gallér fölötti bunkóján — erről nevezték el a Horthy-bunkót — valami lapos kis sapka kucorodik, ami az egész jelenséget egy rosszul-sikerült stuplihoz teszi hasonlatossá. Ez a stupli olyan komolyan áll a kép sarkában és olyan értelmesen néz maga elé, hogy lehetetlen hangosan nem nevetni rajta. És ez a stupli az én kormányzóm, Kossuth Lajosnak ballábfelöli utóda, Horthy Mihály úr. Ha ebből király nem lesz, akkor Bandi legyen a nevem! A riportból aztán megtudtam, mi az az élces kosztüm, amit a Főúr a naftáimból ébredő diszmagyarok élén visel. Uram bocsá: tengerész-uniformis! Ez a kedves fiú, ez a drága jó Muki, tengerész-uniformisban ment le Szegedre! Hát nem csókolni-való? Frimfy dalai csendülnek a fülembé. Mért tette ezt Ő? Mért ragaszkodik

ehhez a tengerész-fikcióhoz? Hol a Duna és hol a ház? Hol van Szeged és hol a tenger? És így tovább. Oly kérdések, amiken joggal lehet mélységesen elgondolkozni. Oly mélységesen, mint a tenger, mint az igazi tenger, amely nem Szeged alatt hullámzik és nem is a budai vár alatt, hanem lent, lent, messze, például Cattaro alatt, kéken és pirosán; kéken az Adria egétől s pirosan azoknak a matrózoknak a véréből, akiket... De hagyjuk ezt, ez már nem operett. Az akkori tengerész nem volt operett-figura. Egyik főszereplője volt — nem hőse, ó, hőse nem — annak a tragikus karneválnak, mely a tengerészt a tengeren, a szárazföldöt szárazon játszotta el. A jelentéktelen osztrák tiszt, akit Nikolaus von Horthynak hívtak, *akkor* valóban tengerész volt. De mért tengerész most? Mi teszi a tengerészt benne? Az a tenger ész, aminek mindnek hiányoznia kell belőle ahhoz, hogy tengerésmaskarába bújva paprika-jancsison végig egy egész országot, amelynek annyi tengervize sincs, amennyivel a Horthy nevére száradt vért lemoshatná? Istenem, milyen iszonyú komédia ez! „A sírt, hol nemzet sülyed el“ — egy monoklis fregoli veszi körül, egy fővezér, aki kormányzó, s aki, bár király szeretne lenni, egyszerű altengernagy csupán. Nem tengernagy — emlékszem a József kirherceg ki nevezési okmányára — csak altengernagy. Nem tengernagy, mert a tenger nagy s Magyarországnak nincsen az. Csak altengernagy. De hol az altenger?

Vagy szórakozott voltam s nem olvastam a másik okmányt, melyben József kirherceg a Lágymányost magyar altengerré nevezte ki, csak azért, hogy Horthy Mihály, a gyalágymányosi előnével, tovább is al-

tengernagynak érezhesse magát? Mert folyton annak érzi magát. Láttam a Kis Legitim című operett első fináléjában, mikor Pestre bevonult. Fehér lovon ült, tengerész ruhában. Nincs az a vicc, amit egy operett-komikus elcsépeltnék tartana. Ez a vízi Daniie sem törődött a lovastengerésZRől szóló régi anekdotával. S én néztem a szürke szamarat a fehér lovon s azon törtem a fejemet, mi volna, ha a nemes állat — a lovat gondolom — a másíknak a hátára pattanna? Biztos, hogy a nézők, akiknek már minden mindegy volt, azon sem csodálkoztak vohia. S mikor minden kirakatban láttam e magyar tengeri Marischka mari-nirozott fejét (az eredeti Horthy-bunkót, melyről a kormányzó gallérfölötti gumóját elnevezték), fülembé harsant az operettszínházak éles gyerekhangja: Friss vizet tessék! Nem, ennek a fejéből én nem iszom. Ennek sósvíz van a fejében. Hig szemén át, tengerész-sapka alól nézett rám nem a magyar, hanem az osztrák tenger, ami, utóbb, beszédekben ömlött ki száján keresztül. Ez volna összefüggése a tengerrel? Vagy az, hogy Siófokról indult el s ahelyett, hogy Balatonfüredre hajózott volna, a vért lefürödni magá-ról, magyarok tenger kínján át Budapestre lubickolt? Vagy az, hogy palotája alatt, a Dunán, propellerek járnak, mint a tengeri kikötőkben, ahol ő, műit tengerész kikötött és tengerészeket kikötetett? Vagy mi? Mért viseli ez a magyar mentére hárommillióért vásárolt sujtás, ez a szegedi halászléhűtő, ez a bomba-téri Columbus, ez a bamba-téri Nelson a tengerészkosztü-möt? Láttatok már gyerekeket játszani? Eleven, okos kis kölykek közé keveredik néha egy rossz-ágyból származó, zuhanó-mozgású, félkegyelmű, furkófejű

bumfordi. De gyerek ő is, szegényke, és ott van a többiek között. És a gyerekek török-magyart, orosz-japánt, vagy egyéb háborúsdit játszanak és kiosztják maguk közt a szerepeket. A furkófejű kis hülye az egészből semmit sem ért, csak egyre azt kérdi: Hát én mi leszek? Hát én mi leszek? S a többiek azt mondják neki: Te leszel a főkapitány. És a bumfordi félreáll, a játékban nem tud résztvenni, mert ahhoz nincs esze, csak egyre mondja maga elé bárgyú mosollyal: Én vagyok a főkapitány!... Mikor a gyerekek háborút játszottak az Adrián s mikor az osztrák-magyar tenger már éppen jegyet váltott, hogy Velencébe utazzon s mikor altengernagyra csak épen annyi szükség volt, amennyi szükség szakácsra van egy elsülyedt hajó konyháján, akkor azt mondták ennek a bumfordinak: Muki, te leszel az altengernagy. És mikor a gyerekek cirkusz-kormányt játszottak Szegeden és a Muki útjukban volt a főhadnagyságig maximált eszével, akkor kiküldték a Kas-kávéházból és azt mondták neki: Muki, te leszel a fővezér. És most, amikor a gyerekek katonai diktatúrát játszanak s a kis dinnyefejű még mindig ott-botorkál közöttük, most azzal elégitik ki, hogy: Muki, te leszel a kormányzó. És Muki mindezt komolyan veszi. És összekeveri. Szegeden azt mondja: én vagyok a tengerikormányzó. Pesten azt mondja: én vagyok a vezértengeri. S majd csak mikor tovább téved és magát tengeri helyett kukoricának nevezi, akkor fogják észrevenni, hogy egy kis baj van vele. Mert agrámép a magyar, s ha el akarják hitetni vele, hogy a magyar eszme diadala az, hogy Horthy az állam feje, akkor látni fogja, hogy csak Mauthner diadaláról van szó,

mert az a Horthy feje. S a magyar főve eszi azt vagy sülve, tejföllel vagy savóval, de nem nyersen, vagy felkenve, s nem monoklival vagy koronával. Ezt mint gasztronóm mondom. De mint asztronóm se bízom a Horthy csillagában. A tengerbe fog hanyatlani. Az altengerbe.

III.

A gyáva gyilkos

1920 március.

Magyarországon ma nem egészen konszolidáltak a viszonyok. Azt hiszem, nem túlzók, ha ezt így kimondom, s valószínűnek tartom, hogy ebben a megállapításban még Túri Béla és Milotay István kollegáim is egyet értenek velem. A börtönökben, aránylag, sok a fogoly, a bíróságok, aránylag, sok nem-egészen-könnyű ítéletet hoznak, erőszakos dolgok, aránylag, nagy számmal történnek, bírói Ítélet nélkül végrehajtott kivégzésekről, aránylag, gyakran hallunk, eltűnési esetek, aránylag, túlságos szaporasággal vannak, Somogyi, Bacsó, Cservenka gyilkosai közül, aránylag, kevesen ülnek börtönben. Gondolom: elég türelmes és csendes ez a megállapítás ahhoz, hogy bárki is rábólinthásson fejével és azt mondhassa rá: Ez bizony így van. Sajnálatos, vagy nem is sajnálatos, hogy így van, de így van. Mindez nem tartozik a keresztény kurzusra, bárminő kurzus alatt lehetne, vagy lehetett volna így. Hogy volt-e, vagy nem volt, annak a megállapítása is egészen mellékes. Tényeken nem változtat az, hogy volt-e precedensük. Sőt a tények megítélésén is alig. Ha elvesznek tőlem valamit, s nem az állam parancs-szavára veszik el, akkor loptak tőlem, s ha

felakasztanak, anélkül, hogy előbb bíró elé állítottak volna, akkor, sajnos, meggyilkoltak engem. S itt most egészen lényegtelen az, hogy lopásnak vélhetem esetleg azt is, ha az állam parancs-szavára vesznek el tőlem valamit, s gyilkosságnak érezhetem azt a halált is, amit a bíróság mér rá valakire. Ebbe már egyéni és világnézeti koefficiensek csúsznak bele, ez most nem jön számításba. A lopást, rablást, utonállást, s az egyéni szabadság rovására elkövethető egyéb apró tévedéseket, balfogásokat, kisiklásokat tegyük félre egészen. Ezek nem számítanak, mert ritkán okoznak végleges, végzetes és helyrehozhatatlan károkat s ne nyargaljunk se a gyülekezési, se a sajtószabadságon. A gyülekezési szabadság mindig és mindenütt fiktív dolog volt, mért kellene másmilyennek lennie Magyarországon? Akik például kormányzónak akartak volna kikiáltani egy bizonyos valakit, azok számára lett volna gyülekezési jog, bőven és állandóan. Ha ugyanazok már más-valakit akartak volna kikiáltani kormányzónak, valószínű, hogy kevesebb gyülekezési szabadsággal rendelkeztek volna, illetve gyülekezési joguk azt a kis korrektúrát mindenesetre megkapta volna hogy gyűlésüket nem, például Budapesten, hanem, például, Hajmáskéren, kellett volna megtartaniuk. Ez egy kis eltolódás, amely, ha a gyülekezési joggal különben nincs baj, nem súlyosan esik a latba. És a sajtószabadsággal úgy vagyunk, hogy az is többféle. Ha Sir George Clerk sajtószabadságot kér a magyar sajtónak és Huszár Károly, vagy Horthy M. ezt megígéri, akkor biztos, hogy Sir George Clerk is sajtószabadságot gondolt, Horthy M. is sajtószabadságot. De ahogy két különböző fejben fogant gondolat nem

fedheti egymást sohasem teljesen, akként a sajtószabadságról való gondolat sem. És Horthy M. joggal mondhatja, hogy sajtószabadság van Magyarországon, amikor mellékleletül olyan ujságpéldányokat küldhet Lloyd Georgenak, amikben nincs is több fehér, vagy x-es folt, mint amennyi telenyomtatott hasáb. S ha Lloyd George erre azt mondja az interpelláló Mr. Oxkopfnak, hogy Magyarországon sajtószabadság van, akkor Horthy M. joggal mondhatja, hogy sajtószabadság van Magyarországon. Ez az, amiben Túri Béla és Milotay István kollégáim szintén egyetérthetnek velem, bár én mindig a cenzúra *mellett* voltam, s ők müidig a cenzúra *ellen*. Bevallom. Ha volt cenzor, én azt mondtam: helyes! Ők azt mondták: helytelen! De sem nekem, sem nekik eszünkbe nem jutott azt mondani, hogy *nincs* cenzor, amikor *volt*. És én most sem mondanám, hogy nincs, ha volna, s mert kollégáim azt mondják, hogy nincs, hát én nem is állítom, hogy volna, én csak azt mondom: ők tudják, van-e, nincs-e s amennyiben mégis *volna*, kár volna úgy feltüntetni a külföld előtt, mintha nem volna, mert attól félek, hogy ez hazugság lenne. De ezt csak úgy, per tangentem. Lopásról, rablásról, utonállásról, közszabadságok elkobzásáról ne fecsegjünk, mert ezek gyerekségek. Rózsavízzel nem lehet politikát csinálni, s aki azt hiszi, hogy egy ország udvariassági szólamokkal, vagy illemtanparagrafusokkal kormányozható, az erősen téved. De egyet mégis meg kell említenem. Az utóbbi időben sokat volt alkalmam gonosztevőkkel érintkezni. Mikor legutóbb, Nagy Béla dr. szíves meghívására, tanulmányoztam a magyar fogház-viszonyokat, több tolvajjal, betörővel és gyilkossal volt módomban érint-

kezhetni és pedig nem futólagosan, mert Nagy Béla dr. kiténtető szívélyessége folytán hosszabb időt szentelhettem eme kriminológiai tanulmányomnak. Aki gonosztevőt cselekménye felől megkérdeztem, mind azt felelte: Loptam, betörtem, öltem. Véleményem szerint, amelyet lehet fegyházban kötött véleménynek minősíteni, de nem lehet alaptalannak, vagy helytelennek mondani ezek a gonosztevők a mesterségük keretén belül becsületesek voltak, tekintet nélkül arra, hogy a mesterségük becsületes volt-e? Loptak, betörték, öltek, de, ugyanezekre a cselekvényekre vonatkozólag nem hazudtak. Azt szégyelték volna. S eszük ágában sem volt, hogy a külföldet e lopások és betörések és gyilkosságok felől úgy kell informálniuk, hogy jogot, törvényt és igazságot gyakoroltak. Nem is törődtek a külfölddel. Már most, nem mintha a két dolog között összefüggés volna, hanem csak úgy, véletlenül kérdem én a mai kormányzatot — s tisztára a gyilkosságokra vonatkozólag kérdem, a többi csekélységet szerényen félretéve — miközben, mialatt, miután gyilkol, gyilkolt és gyilkolni fog, amin, magában véve, nincs semmi, mért állítja folyton, a külföld számára, hogy nem gyilkol, nem gyilkolt és nem fog gyilkolni? Mire való ez a gyerekes bujócška? Mi haszna Horthy M. kormányzónak abból, hogy Horovitz N. ezredes azt jelentette a newyorki sóhivatalnak, hogy Siófokon senkinek egy haja szála sem görbült meg, mikor Horthy M. fővezér nagyon jól tudja, hogy Siófokon mi történt? Én nem mondom, hogy én tudom. Nem is fontos. Csak azt mondom, hogy Horthy M. tudja. Mi haszna tartom én Horthy M. altengemagyot ennek, vagy annak, vagy amannak, ha ő tudja, hogy ő sem ez, sem az, sem

amaz, hanem gyilkos, gyilkosok barátja, gyilkosságok takarója? Ha Gold Simonról távirat megy Londonba, mindig az áll benne Gold Simonról, hogy pribék. Ha Horthy M.-ről távirat megy ugyanoda, mindig az áll benne róla, hogy államfő. S ez az, amit nem értek. Nem azt kérdem, hogy miért kell Müller mérnöknek a szemét kiszűrni, ami, hogjr megtörtént, nem én mondom, ellenben Tournadre francia tábornok mondja, hanem azt kérdem, hogy, ha már Müller mérnöknek kiszúrták a szemét, mért kell Lloyd Georgeét is kiszűrni? S ha már Lloyd Georgenak ki van szúrva a szeme és azt mondja, hogy Müller mérnöké nincs kiszúrva, mért kell annak, aki Lloyd Georgeét kiszúrta, úgy tenni, mintha ezekután Müller mérnökét csakugyan nem szúrta volna ki? Én megbecsülöm a gyilkost, aki ölt, még ha kezén-lábán megkötözött embert ölt is meg. Mert bátorság kell ahhoz, hogy ember embernek életét kioltsa. De illetlennek tartom, hogy a gyilkos füllentsen. Én a bátor gyilkost akasztófárávalónak ítélem, de a gyáva gyilkossal nem fogok kezét. Még akkor sem, ha az illető magyar korona helyett osztrák forintot tétet a fejére. Mit érezhet egy *volt* magyar úr, aki érzi, hogy joggal mondják neki: Magának lehet olyan jól, hogy a nyakamat, de nekem nem olyan rosszul, hogy a kezemet megszoríthassa! Milyen megalázó érzés lehet gyáva gyilkosnak lenni! Hogy sirhat az ilyen ember igénytelen királyi palotájának zugában! „Ezrek halála fűződik a nevemhez, a Világtörténet Egyik Legnagyobb Gyilkosa vagyok és tagadnom kell, mint egy kapcabetyárnak!“ S ha még hozzáteszem, hogy a Cserny Józsefről szóló ítéletben sem olvasom, hogy ő személyesen, vagy sajátkezűleg megölt volna

valakit, s kiegészítem azzal, hogy Cserny József csak egyszerű tengerész volt, ugyanazon a tengeren, melyről magasabbrangú alkalmazottak is belekerültek a magyar közéletbe s megállapítom, hogy Cserny József dicsőítésére soha egy sort sem írtam, vagy íratam, akkor azt hiszem Túri Béla és Milotay István kollégáimnak is udvariásan, de határozottan kijelöltem a helyét a magyar trónteremben. Nem félnek, hogy elcsúsznak? Véres a padló.

IV.

Hogy üdvözlöm Öt?

1920 április 20.

Kirchner Hermann tábornagy indítványt nyújtott át a kultuszminiszterhez arról, hogy „az ország kormányzóját, mint a magyar nemzeti államnak a megtestesítőjét, ezentúl mindenki mindenütt, tehát az uccán is, bizonyos formák betartásával üdvözlje“. Kirchner azt mondja, hogy „a nemzet, az állam, a haza fogalmát csak akkor tudjuk szentséggé avatni, ha szertartásos tisztelettel vesszük körül és mindattól távoltartjuk, ami mindennapos és közönséges“. Indítványa második felében Kirchner a nemzetről, az államról és a hazáról beszél, de egész biztos, az indítvány első fele elárulja, hogy itt is a kormányzót, Horthy Miskárt gondolja. Hogy őt vegyük körül szertartásos tisztelettel és őt tartsuk távol attól, ami mindennapos és közönséges. A szertartást helyeslem. Ezt a szertartom én is megfelelőnek Horthy számára. Mindaddig, amíg Magyarország kénytelen tartan, Horthyt, tartsa szertartásosan, vagy szertartárosani vagy akármi más ilyen szószsal tartsa, nehogy a

külföld bedugja az orrát a kormányzósági jégszekrénybe és megállapítsa, hogy vér-szag van ott. Legjobb volna állandóan tömjénfüstölőket jártni az uccán Horthy előtt és mögött, s ha még ez sem volna elég, akkor olajjal is szagtalanítani kell ezt az orgoványit. Van rá magyar szabadalom. De hogy a tömjénen és akármi egyéb illatszeren keresztül is, nem érzik-e majd a Siófok-szag rajta, az kérdéses marad. Tudniillik Kirchner Hermann táborszernagynak előbb kellett volna benyújtani az indítványát. Siófok, Orgovány és a többi esetek előtt. Akkor kellett volna távortartani a kormányzót attól, ami mindennapos és közönséges volt. A gyilkosságoktól. Most már, amikor az mindennapos és közönséges Magyarországon, hogy a gyilkosok cimborája kormányzó lehet és hogy nincs gyilkos Magyarországon, akit meg lehetne büntetni, mert mind a kormányzó személyes barátja, asztali cimborája, vacsora-társa, most már az indítvány egy kicsit megkésett. Igaza van Kirchnernek, hogy jobb volna, ha Horthyt szertartásos tisztelettel vennék körül, s nem herélésektől véreskezű emberekkel, jobb volna, ha legalább ezentúl távortarthatnák attól, ami mindennapos és közönséges, attól t. i., hogy gyilkosok a kormányzó parancsörtisztei és szárnysegédei, mert ez a mindennapos és közönséges most Magyarországon — de nem hisszük, hogy indítványa, amely erre céloz, tényleges eredményre vezetne. Én valószínűnek tartom ugyan, hogy Horthyt az emberek az uccán bizonyos formák betartásával fogják mindig üdvözölni, de nem tartom valószínűnek, hogy Kirchnernek, vagy akár a kormányzónak is öröme fogna telleni ebben. Senki, de senki Magyarországon nem üdvö-

zölheti másképp Horthyt, mint annak a fonnának a a betartásával, hogy míg magában azt mondja: „Te hóhér!“ addig fennhangon így szól hozzá: Jónapot Főméltóságú Kormányzó úr! Ezt a formát egyelőre mindenki be fogja tartani, még akkor is, ha nem hoznak külön törvényt a szájak és formák betartásáról. De nem valószínű, hogy a formák ilyen módon való betartását mindvégig garantálni lehet a kormányzó számára. Lesz idő, kell, hogy legyen, amikor a kormányzót így fogják üdvözölni: „Jónapot főméltóságú gyilkos úr!“ Persze nem mindenki és mindenütt; az uccán pláne nem. Mert akkor már a kormányzó úrhoz csak látogatási jegygyei lehet majd bemenni és az uccán a főméltóságú úr egyáltalán nem lesz látható. Igaz, hogy minden reménység meg van arra, hogy a formák a kormányzó úrral szemben akkor is betarthatók lesznek, mert nincs a világnak az a bírósága, amely a bizonyítható cinkosságok és bűnpalástolások és eltussolások halmazatának központját, aki — sajnos — egyszersmind a magyar nemzeti állam eszméjének a megtestesítője is e percben, halálra ne ítélje. Akkor, bizony, az eszmének el kell válnia megtestesítőjétől s a testnek alacsonyabb lebegéssel is be kell érnie, mint az eszmének, amely élni fog akkor is, amikor ugyanezt a kormányzó úrról, bírósági beavatkozás következtében, már nem lehet majd elmondani. Persze kíméletlenség, hogy akasztott ember Várában, azaz akasztandó ember házában, kötélről beszélek, de kötelességem, mert Kirchner tábornagynagy fölvetette a problémát, hogy hogyan kell Horthy kormányzót, a megtestesítőt, s a megpestisitőt, üdvözölni. Bizony isten, ha lehetne: otthon is tudná min-

denki, hogyan. Nem súlyos a probléma. Hogy mért töri rajta a fejét Kirchner tábornagy, azt megérteni sem tudom. Az emberek százai, sőt ezrei eddig is kilógó nyelvvel és kicsorgott szemekkel üdvözölték a kormányzót. Voltak olyanok is, akik kifordított belekkel s olyanok is, akik lenyúzott felsőbőrrel. Ezek nem megfelelő üdvözlések? Vannak, akik úgy estek térdre a kormányzó előtt, hogy a kormányzó barátai megelőzőleg puskatussal eltörték az illetők térdekalácsát. Ez se jó? A Duna fenekén úsznak emberek, akik kövekkel a zsebükben köszöntik kormányzójukat. Ez sem megfelelő? Hajmáskérről az éheztetettek és botoztatottak egész pontosan a moriturit kiáltják feléje. Ez sem helyes? Feküdjön koporsóba az egész ország és úgy üdvözölje? Meg fogja tenni. Félig már meg is tette. De hagyják már békén a féllábbal sirban álló országot. Mondják ki, hogy Horthy király, hogy császár, hogy kacika, hogy főrabbi, mondják ki, hogy ő a minden, a Világúr maga, akire csak hasonfekve pillanthat a büszke magyar. De fejezzék már be Caligula vízilovának konzullá változtatását! Ne tartson ilyen kínosan soká a processzus! Most már Hadúr. Hát jelentsék ki, — ami felé úgyis tendál az egész hecc — hogy ő a Magyarok Istene, s mint ilyen halhatatlan is. Az is mindegy. Azért mégis fel fogják akasztani. S akkor én a formák betartásával, meghatottan fogom feléje zengeni: „Ave Cézár! Ilyen kevés észszel kevesen vitték ilyen magasra!“

V. A fregatt

1920. május 28.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr! Hozzám intézett ama nagybecsű kérdésére, vajjon tudom-e mit jelent az, hogy a magyar Hivatalos Közlöny május 20-iki száma Takács-Tholvay József grófot nem lépteti elő, ellenben Prónay-Prybék Pál bárót igenis előlépteti kapitányból őrnagygyá, engedje meg, hogy tudomására hozzam, hogy nem tudom, hogy ez mit jelent. Lehetőség, de biztos nem vagyok benne, hogy ez amaz elv alapján történt, melyet a kéz-kezet-mos elvének szokás nevezni s amely véres kezek közt különösen el van terjedve, ami a köztisztaságnak nincs is ártalmára. Lehetőség, hogy Horthy-Hóhér Mihály azért léptette elő Prónay-Prybék Pált kapitányból őrnagygyá, mert Prónay-Prybék Pál már előzőleg előléptette Horthy-Hóhér Mihályt fővezérből kormányzóvá. Mivel azonban a gyilkos urak pszichológiáját nem ismerem, mert régebbi időkben magasabb gyilkosi körökkel keveset érintkeztem, felfogásom csak hozzávetés, melynek tudományos alapja nincsen. Szerkesztő úr másik kérdésére, hogy mi a jelentősége annak, hogy a Hivatalos Közlöny ugyanama számában Virányi Ferenc tengerészhadnagyot fregatt-hadnagygyá nevezte ki a kormányzó, az a válaszom, hogy ez a közlés nyilvánvalólag sajtóhiba lehet csupán. El kell mondanom Szerkesztő úrnak, aki bokros elfoglaltsága közben talán nem vette észre, hogy azon idők óta, melyekben voltak még magyar tengerészhadnagyok, illetve a császár és királyi haditengerészetben voltak magyar nemzetiségű tengerészhadnagyok, azon idők

óta több olyan események történtek, melyek a figyelmes szemlélő figyelmét nehezen kerülhették ki. Ezek, igen tisztelt Szerkesztő úr, a következők: Még 1918 októberében bizonyos destruktív mozgalmak követésében, amiket, összefoglaló néven, világháborúnak szoktak nevezni, az Osztrák-Magyar monarchia megdőlt, vagy meginogni látszott. Az akkor uralkodó Károly király és császár ennek kapcsán a monarchiának osztrák örökös tartományok nevű részét egy hivatalos és érvényes manifesztumban három részre osztotta: cseh, osztrák és délszláv részre. Később, mikor a bajok még nagyobbak voltak, vagy legalább is lenni látszottak, ugyanez a király és császár az egész hadiflottát vagyis cs. és kir. haditengerészetet ennek az új Délszláviának adományozta. Ez az adományozás is hivatalos és érvényes volt, mert határozottan emlékszem rá, hogy sem engem, sem Önt ez ügyben meg nem kérdeztek, hanem Károly császár cselekedte *altkor* a dolgot, amikor még teljes-érvényű császár volt s a saját tulajdonú hadiflottával azt tehetette, ami neki jól esett. Ennek az eladományozott flottának a fővezére akkoriban egy Horthy Miklós nevű altengernagy volt, akinek a figyelmét ez az adományozás már annál is kevésbé kerülhette el, mert a flottának a délszlávok számára való átadását ő maga hajtotta végre. Tekintettel arra, sőt arra való tekintettel, hogy, nevezett Horthy Miklós azonos, vagy azonosnak látszik, azzal a Horthy Mihálylyal, aki az én írásaimban szerepel, s magát, következetesen, egy nem-létező tenger nem-létező tengerészeiben létező altengemagynak érzi, gerálja és deklarálja, csak úgy foghatom fel a dolgot, hogy ez az Horthy, miközben

a hadiflottát a délszlávoknak átadta, egy fregattot belőle megtartott magának magánhasználatra. Ezt a fregattot ő Pesten a vízvezetéki auzguszban tartja, mert a Dunán sok-mindent láttunk úszni, Somogyit Bacsót, Neumannt, Grósz Mihályt és *még számos egységeket, akikről joggal lehet azt mondani, hogy dreadnoughtok, mert ez az angol szó magyarul annyit jelent, hogy „semmitől sem fél“, s ezek az egységek, mikor a Dunán úsztak, már valóban semmitől s,em féltek, — de a Horthy megspórolt fregattját sem én, sem más, a Dunán uszkározni nem látta. Ha tehát Virányi kinevezése tengerészből fregatt-hadnagygyá nem egy szerencsétlen flótás lapszusa, akkor egy szerencsés flótás lopszusa, mert csak erre a lopott s a vízvezeték auzguszában úszkáló fregatra vonatkozhatik Valószínű, hogy éjszaka, mikor senkisém látja, Horthy kimegy a vízvezeték mellé és beszáll ebbe a fregattba kicsit altengemagyolni, s ugyanakkor Virányit is beszállítja maga mellé, hogy legyen kinek parancsolnia, ha már nagyzási mániában és pedig altenger-nagyzási mániában szenved. Adnék érte öt vashatost, vagy egy lebélyegzett magyar . koronát, egy Horthy fejről lebélyegzett magyar koronát, ha ezt az éjszakai játékot láthatnám. Ha nem volna igazam, ha a fregatt nem az eredeti fregattok közül való volna, akkor is megvan, de akkor papírból van csinálva, s ha nem is mondom meg, Szerkesztő úr tudja, hogy milyen papírból. És ez van ráírva: Seiner Majestät Schiff: Wasserleitungs-Fregatte Ostenburg. (Mert ezeket a hajókat szokás a legfőbb Hadúrról elnevezni.) Vagy ez: Seiner Majestät Schiff: Ausguss-Fregatte Orgovany. (Mert ezeket a hajókat szokás arról a legnagyobb győze-

lemről elnevezni, amit az illető hadsereg, melyhez a flotta tartozik, aratott.) A parancsnoki hídon Horthy látható rekontra-admiráli kosztümben, alatta Virányi fregatt-hadnagy niladmirári-kosztümben, amint azon sem csodálkozik, liogy őt a magyar kormányzó nemcsak fregatthadnagygyá kinevezni, hanem a jugoszláv hadiflottába benevezni is tudta (mert Budától a legközelebbi hadiflotta a jugoszlávoknál található). Aztán Horthy a kormánykerék mellé lép és azt mondja: „Hála Istennek, nincs itt a Bibó Dönci, itt tényleg én vagyok a kormányzó. És meg-meg aztán Virányi Horthy elé lép és ezt mondja: „Jelentem alásan Főméltóságodnak, létszám: három. Egy örült kormányzó, aki azt hiszi, hogy altengemagy, egy buta altengernagy, aki azt hiszi, hogy kormányzó és egy elvete-medett gyilkos, aki azt hiszi, hogy dzsentlmen.“ Ezzel le akar lépni. De Horthy szól: „Padón! És *te* hol vagy? Te nem tartozol a létszámhoz?“ És akkor Virányi mondja: „Jelentem, alásan Főméltóságodnak, én nem vagyok itt. Én csak Főméltóságod lázálmában létezem. Én abból az orosz könyvből jöttem, melynek Vörös Kacaj volt a címe. Én a Fehér Röhej vagyok?⁴ És Horthy harsányan dalolni kezd:

Repülj hajóm! rajtad a holnap hőse,
A Horthy-Dinasztia gyilkos őse,
Repülj hajóm,
Mert én vagyok a Héjjas ismerőse!

És a látomás eloszlik....

VI. Aligha

1920 április 14.

Ezt az alighát, a világtörténet legmegokoltabb aligháját, melynél alighább-aligha aligha szerepelt, mióta feltételes mondatok egyáltalán vannak az emberi nyelvekben, ezt a főalighát: Bárczy István, volt magyar igazságügyminiszter, amaz átiratából veszem, melyet Horthy Mihály alighatengemaghyhoz a kecskeméti mézszárszék ügyében intézett, ahhoz a Horthyhoz, aki akkor még csak fővezérként gubbadt a Gellérthotelben s aligha számított arra, hogy a neve alatt elkövetett gyilkosságok jutalmaképen még kormányzó is lehessen, s Hunyady Jánost és Kossuth Lajost sírjukban való megfordulásra kényszeríthesse. Bárczy átirata az alighát ebben az óvatos formában tartalmazza: „A kecskeméti tömeges gyilkosságok aligha sorolhatók az úgynevezett népitéletek közé.“ Hát aligha! De Horthy Mihály aligha lesz valaha is ezen a véleményen. Bár ez az igazságügyminiszteri aligha alig hallhatóan azt is koncedálta már, hogy azok a tömeggyilkosságok, amiket az al-tengemagy és vértengernagy személyesen vezetett Siófokon, *azok* népitéletek voltak. Az igazságügyminiszter nem kötelel himbált a siófoki felé, csak mézes madzagot nyújtogatott elébe, hátha mégis megbünteti a kecskemétieket. S a fővezér azt válaszolta, hogy aligha. Sőt ezt is aligha válaszolta. Az volt az alap, hogy a siófoki és egyéb dunántúli rablógyilkosságok, melyektől Őfőméltósága kezei, a síron túl is, bűdösek, népitéletek. Amit ugyan elhinni aligha lehet, de mégis ebben az alapon megnyugodhatunk azzal a hátsó gondolattal, hogy bármi történjék Őfőméltóságával ez

életben, akár mérgezett tű viccelje halálra, akár mérgezett poloskával csipessék agyon: az is népitéletnél egyéb aligha lesz. Ám a kecskeméti eset — nevezzük röviden esetnek; oly röviden, amilyen rövid a kötél-darab, amire fölhurkolnak egy ártatlant, vagy amilyen rövid a bicska, amit egy védtelennek hasába szúrnak — a kecskeméti eset még a mai magyar igazságlátás hivatalos felfogása szerint is aligha népitélet, noha e mai magyar igazságtevés aligha áll a zulukaffereké níveljén. Azonban a magyar igazságminiszter aligha mondhatott többet ennél az alighánál, ha azt akarta, hogy másnap is mondhasson még egy alighányit a csak élő emberek számára rendelkezésre álló magyar feltételes ígkötökből, másnap is, amikor már a Fővezér közvetlen környezete, a rablógylkossággal összekötött királyválasztó népünnepélyre előre megfontolt szándékkal szövetkezett asztaltársaság, ezt az alighát elolvasta. S ez az átirat, mely egy halálgyár cégjegyzőjévé kényszerített igazságügyminiszternek szerény és csendes sóhaja volt csupán, magyar lapokban, hazám szükreszabott területén belől aligha fog napvilágot látni. És Lloyd George, aki pedig szintén elég nagy mester ott, ahol egy-két föltételes igazságról s egypár föltétien hazuságról van szó, aligha fogja elmondhatni a nemlétező magyar fehér terror e létező hivatalos dokumentumával szemben, hogy Magyarországon aligha történnek törvényteleniségek. S Apponyi, aki okmányai közt, amik a magyar kultúra felsőbbségét bizonyítják a szomszédok kultúrái felett, ezt az okmányt aligha viszi ki magával Neuillybe: még így is aligha hozhat onnan egyebet egy mérgezett csizmánál, mellyel az antant siófoki és alighai, dunakeszi

és kecskeméti, veszprémi és pápai Horthy Mihályt vérel fertőzött székéből eltávolítandónak ítéli. S ezen már aligha segít az a gyönyörű eskü, amit a bandafőnök, Rinaldó altengemagy, katonáiból kierőszakolt. Szegény magyar katona ebben az eskü-mintában és minta-esküben „a Mindenható és Mindentudó Istenre esküszik, hogy Hadurának, Magyarország törvényesen megválasztott kormányzójának, nagybányai Horthy Miklósnak hűséggel és engedelmességgel tartozik, Magyarországhoz és alkotmányához hű marad és az ország törvényeinek engedelmeskedik“. Ez az eskü aligha érvényes, mert ez az eskü az első szavától az utolsóig hamis. A mindentudó isten aligha tud Siófokról s a többi gyalázatról, mert ha tudna róla, akkor aligha engedné meg, hogy napja e fővezérre rásüssön. Ez az állástalan tengerésztiszt, áld erkölcsileg aligha áll azon a magaslaton, hogy a Novara nevű hajót egy városligeti hajóhintával fölcserélje s mint hintáslegény tengeresse tovább fölösleges és kártékony életét, ez a facér altengernagy aligha törvényesen megválasztott kormányzója Magyarországnak. Mert csak egy félelemtől vacogó nemzetgyűlés tette meg annak, nem tudván mitcsinálni a borotvával, mely Héjjassék és a többi gyilkosok kezében addig működött. S hogy ezt a buta borotvát, amely tán nem is érzi, hogy vértől csorog, kormányzói, sőt majdnem királyi tokba tették, nehogy az ő nyakukat is elvágják vele, ez aligha mondható törvényes választásnak. Magyarországnak aligha van alkotmánya, mert ha volna, akkor mindaz, ami Magyarországon történik, aligha történhetnék. Magyar törvények? Ilyenek aligha vannak. A Hadúrtság pedig abszolút aligha. Úr volna ez a rablógyilkosok és hullá-

fosztogatók orgazdája, aki egy megujhodott Pitaval-krónikán keresztül jutott három milliós évi jövedelemhez? Aligha. S ha nem úr, lehet-e Hadúr? Aligha. S ha Hadúr, tud-e parancsolni tisztjeinek, akik háború nélkül lopnak és ölnek, tehát zsványok részvénytársasága, mint korlátolt felelősségű szövetkezet? Aligha. Mindez a kormányzói pompát s a véres paplan alatt álmodott királyi álmot a legnagyobb mértékben alighává teszi. Aligha fog sokáig tartani. Aligha addig, hogy, ha a kormányzó a kecskeméti nyomozást újra megindítaná, ami aligha remélhető, akkor még be is fejezhetné úgy, hogy ne a kinyomozók elseje, hanem a kinyomozottak utolsója legyen. Arabgumival rá lehet ragasztani valakit egy székre s egy hős tengerésztiszt az árbochoz köttetheti magát, hogy el ne mozduljon a parancsnoki helyről. De magyar vérrel ragasztani trónra magyar királyt aligha lehet s ezt a hős tengerészt máshová, mint az árbocra, aligha kötik. Királyi palástja aligha lesz őfőméltóságának, miután hivatalosan kiderült, hogy mint bűnpalástoló olyan fenségesen működött. Dokumentum van róla, amit aligha rabolhat el a héjjá, s aligha lothat el a Héjjas, az Iván, a Rettegetes Iván, akivel jóízűen poharazott a Kormányzó — e dokumentum után. A pohárban, amiből ittak, vér volt. Aligha válik egészségükre. Aligha!

VII.

A hóhér hazudik

Dideregve az agyoncsapatás félelmétől Miklós Andor, a kifakadás és szétrohadás legutolsó stádiumában kukacosodó magyar sajtófekély, lapjában, Az

Estben, e nemzetiszínű mérgezett klozettepapíron, mely már minden rendszer jegyében a használat *után* van, cikket közöl, amiben „Horthy kormányzó nyilatkozik az *állítólagos* fehér terrorról, a *kommunisták* gaztetteiről, a zsidóüldözésről és a bécsi rágalmozókról.“ A nyomtatott istenkáromlás, minden éginek és földinek eleddig legvakmerőbb arculverése Kopenhágából van keltezve, de, a kopenhágai dátum alá, óvatosan oda van téve, hogy Budapesti Tudósító, valószínű lévén, hogy ismét olyan *külföldi* lapközleményről van szó, mely csak a magyar belföldön láthat napvilágot. Mert ha akad is egy-egy megfizetett okos, vagy a lábáról talán nem pénzzel, hanem más eszközökkel levett buta külföldi újságíró, aki a fehér galádokat embereknek nézi és szóba-áll velük, ha újságíró még akad is: lap, ha még oly elvetemedett is, alig kerül, amely az áldozatok ezreinek és a rajtuk sajnálkozó Európának kajánul arcába röhögő gyilkosok nyilatkozatai számára hasábjait valóban megnyitná. Aki elolvasta a fertelemnek azt az étlapját, amit Horthy, állítólag Miklós, állítólag kormányzó, állítólag a Skandinawske-Telegrafen-Compagnie állítólag Magyarországon tartózkodó állítólagos tudósítója előtt állítólag elmondott, az csak a fejéhez kapkodhat, mint Hamlet s csak sekszpiri szavakkal üvöltheti: „0 ég minden lakói! Föld! S mi még? A poklot is mondjam? Csitt, csitt szivem. Ne váljatok tüstént vénné inak! De tartsatok merőn ... Igen, letörlök emlékezetem lapjáról minden léha jegyzetet, könyvek tanácsit, képet, benyomást... Ó gaz, mosolygó, átkozott gazember! Hol a tárcám? leírom, hadd íróm le, hogy ember így hazudhat s gaz lehet!“ Nem, így még

senkisémet hazudott Magyarországon, mint ez a vérbeli fajlator, ez a vérbeli kapcabetyár, ez a várbeli bibó, lopásnak, útonállásnak, szemkitolásnak, herélésnek három millió koronán felfogadott orgazdája. Már sokan nyitották ki otthon vér-íztől erjedtszagú szájukat, hogy hazugságnak bűzével megszedítsék a szédülő világot, de az Osszát így a Pélionra hányva, hogy a Himalája így csak-bibircsó legyen a hazugságok ilyen fantasztikus hegytömegéhez képest: így még egyik bitang sem hazudott. Ezt ez a gazok gaza, ez a valamennyi gyilkosánál hitványabb, véres árnyékszékkefe, ezt ez magának tartotta fenn. A gyilkosságok Krózusának ezt a nyilatkozatát idegen nyelvre lefordítani nem is lehet. Csak a meggyalázott magyar nyelv, melyet e bőszők már nyolc hónap óta halálra gyengítenek, azzal, hogy ajkukra veszik, csak a magyar nyelv túri Horthynak e nyilatkozatát, amelynek nyomán e nyelvnek még megmaradt romjai, a nyelvtan utolsó roskatag póznái is összedőlnek, mert a kormányzó négy hasábos interjújában egy névelő, egy igekötő, egy Írásjel nincsen, ami agykéreg-vakaró hazugság ne volna. Azon kezdve, hogy „a karhatalom polgári emberekből van szervezve“, s hogy „a karhatalom ezidőszerint leszerelés alatt áll“, át azon, hogy „a kommün áldozatainak száma meghaladja a háromezret“, keresztül azon, hogy a parlament pincéjében e bünbanda csak azért nem talált holttesteket, „mert a Peidl-kormány eltakarította őket“, odáig, hogy a zsidókat csak szórványosan bántották s „a hadsereg, mihelyt megszerveződött, véget vetett az összes ilyen cselekedeteknek“ végig, végig, végig: ez az állat, a vérnek és utálat-

nak ez a címerállata, kizárólag csak hazudik hazudik, hazudik, a jó isten ragyogó szemét hályog-sra, krisztus hófehér palástját trágyalészínűre hazudja s a száján úgy bugyborékol ki a hazugság, hogy már nem is tudja, mit mond, csak köpi, böffeni, okádja a hazugságot, mely, mint a pokol legalsó körének mosléka, piszkos sugarakban szökik az égre s ahol lehullik olyan, mint a németek legutolsó háborús találánya volt, az az istentelen folyadék, amely, ember-testtel érintkezve, kankó-gennyű sebet mart ki áldozatán. Szem fáj, ha nézi ezt a kontra-mitzgert, a magyarság ez élő és koronás bujakórját, e szellemi pokolvart, e nemzeti leprát, amint hazugsága rémes váladékát Európa képébe fröccsent!, hogy vele a látókat vakokká hazudja; dobhártya hasad a hazugságnak pergőtüzétől, amit az aljasság e szeméttelpe világgá zúdít. Hol a talicska, mely e monoklis ganéjgombócot hetedhét hátárrá fuvarozza? Ennek a sátán rosszsikerült exkrementumának nem fogyott el a lélekzete, mikor hazudott, nekem elfogy, mikor a hazugságairól beszélek.

Ismét Hamlet szavai tolakodnak és taszigálják egymást agyamban: „Egy gyilkos! egy gaz, egy szkláv! egy vázkirály! Ország, uralkodás zsebtolvaja, ki polcról lopta el a koronát, úgy dugta zsebre!“ Soha nép úgy megalázva és meggyalázva nem volt, mint a magyar. A módos méltóság, a szükszavú szemérem, a tiszta tisztesség csendes és konok népe, amelynek nevében kiáll egy császár és királyi repedt-sarkú férfi-ringyó, egy beteg tiszt-barmok pederasztja kéjeitől vérrel összespriccelt hím-szajha, egy lottyadt-velejű lotyogó lotyó, akinek annyi bőr nincs nyolc

hónap óta hulla-zajtban cserzett pofáján, hogy hallgatna legalább, míg a vér és velő habarcsát zabálja, s ne aknázná alá a mennyek oszlopait hazugságának ekrazit-ládáival! Magyarok, milyen kín magyarnak lenni, ha ez a kosz is az! Elirtózva sikítok valamenynyönk közös anyja, magyar tejjel tápláló Hungária felé, akiből tisztí szeparék e kerítője, hungarát csinált: „Anyám, az isten szent szerelmiért! Ne altasd lelked a csalóka irral, hogy örülségem, nem bűnöd, beszél: ez csak hegeszt! hámmal a fekélyt, míg láthatatlan terjed a fene s mindent aláás... Mutass erényt, ha nincs is!... Hadd csaljjon ágyba a pöffedt király, csipdesse arcod, hívjon mucijának, s egy-két bűdös csókért vagy mert eves ujjúval ott babirkái nyakadon: tálalj ki mindent... e béka, e dög, e furkó előtt!“ A magyar lupanár fekete orgiája, a fehér mise, már tetőpontján tobzódik. Maga a főméltóságu Vircsafter húzkodja be az Igazságot, s a trónteremben teperi le, a Szűz-Máriás lobogóval leterített kanapéra, hogy ország-világ szemeláttára erőszakot tegyen rajta. Hé, hé, papok lógázzátok a füstölőt, hogy tömjénszag nyomja el a bordély pállott illatát! S te másik gyilkos, talán Ostenburg, talán Bibó, talán Sefcsik, ki magad is kormányzó akarsz lenni ez akasztófajankó helyett, te, aki már türelmetlenül állsz a kárpit mögött, várj, mert a gazdád most keresztény-kurzust imádkozik, s csak halkan morogd magadban: „Be kard, tanulj te szörnyűbb markolást! Majd ha alszik, vagy dühöng ... s olyat csinál, min üdvösség zamatja semmi sincs: akkor bököm le, hogy két sarka égre kapáljon, s lelke legyen kárhozott, s mint a pokol, hová megy, fekete!“

Igen, igen, biztos vagyok benne, hogy ezt a hazug hóhért a saját pribékjei fogják felakasztani; ennek a rühös ebnek a torkát saját patkányai fogják kettéharapni. De ha rögtön nem gondoskodnak majd róla, hogy a királyi pódiumra került spódiumot az országból azonnal el-kitakarítsák: a magyar föld soha többé búzaszemet kalászos szárba szökkenteni nem tudhat. A balszerencsének e kórságos köpete halálra fertőzné a magyar hantot is. Ne engedjétek! ne engedjétek!

Írókról

A.

Pekár Gyula

I.

1920. február 21.

Reinitz Bélának, az Ady-dalok komponistájának, az egyetlen magyar zeneszerzőnek, aki koldus maradt, mert tehetségét operettre nem prostituálta, Reinitz Bélának tíz hónapi börtönre ítéltetése: Pekár Gyula volt miniszter és jelenlegi államtitkár legszemélyesebb műve és érdeme. Ezt föl kell írni és meg kell jegyezni, mert Reinitz Bélákat még sem mindennap dugnak börtönbe s valakinek valamikor *csak* el kell számolnia azzal, hogyan vált a tisztességes szegénységben megöszült becsület-bolond, Reinitz Béla, egyszerre fegyháztöltelékké?

Úgy, kérem, hogy mikor Pekár Gyula kultuszminiszteri államtitkár lett, akkor hosszú ideig minden reggel ezzel ment be a hivatalába: — „Hát ez a Reinitz még most sem ül?“ Vagyis Pekár Gyulának volt az a véleménye, hogy „ennek a Reinitznek“ ülnie kell. Remélem, lesz annyi bátorsága Pekárnak, hogy ezt annak idején nem fogja letagadni, noha róla áll Az Ördögben az a mondás, hogy olyan bátor, mint egy szamár s olyan okos, mint egy oroszlán. Én ezt az adatot (hogy mivel indította el Pekár Gyula a Reinitz-lavinát) barátomtól, Wlassics Gyula bárótól, az ifj.-tól és a dr.-tól tudom, aki nekem őszintén elmondta. Azt is elmondta, hogy Pekár addig rágta az ügyosztály fülét, amíg az el nem készített valaminő

jelentést, amely ugyan nem vádolta, mert nem vádolta Reinitzot semmivel — hiszen a tárgyalás sem vádolta — de amelynek alapján Reinitzot mégis le lehetett tartóztatni. A többi már könnyen ment. Ha van följelentés, akkor van vádirat, s ha van vádirat, hát egy kis ítéletért igazán nem megyünk a szomszédba. Pekár úgy tett, mintha ezt nem tudná, s mikor édes hazám kevésszámú tisztességes embereinek egyikét megkértük, járjon közbe Pekárnál, hogy Reinitzot, akit legszemélyesebben ő csukatott be, eresztené ki, akkor Pekár visszaüzent, hogy „ne féljünk, Reinitznek semmi baja nem lesz“. Hát nem is lett. Azt az embert, aki negyvenesztendő életkoráig egyetlen ép gallért és két pár rojtatlan manzsettát sem szerzett magának, aki hónapokig fizetéstelenül ordította még rekedtebbre magát mindenki érdekében, azt az embert rablásért fogták pörbe s csak betöréses lopásért ítélték *mindössze* tíz hónapi fogházra.

Ezt csinálta Pekár Gyula, a Dodó főhadnagy és egyéb marhaságok szerzője, aki most is államtitkár még. S míg Reinitz ül, addig ő szabadlábon jár, míg én *itt* vagyok, addig ő *ott* van, s míg Molnár, Móricz, Babits hallgatnak, addig ő beszél. Es miket beszél, jószágos Isten, miket beszél! Azt beszélte például, hogy neki kötelessége a fiatal magyar piktor-nemzedéket festésre és kompozícióra megtanítani. E célból az ifjú festőket ki fogja küldeni falura s ott egyrészt *arckép után megfesteti velük a háborúban elesettek arcképeit* — ez a festés — másrészt — s ez a kompozíció — a fiatal piktorok, *a családtagok elbeszélése nyomán meg fogják festeni ama jeleneteket, amikben az elhunyt családtagok hősi halálukat lelték.* Ezt

mondta ez az állat, esküszöm, hogy mondta ezt, s hogy ez az agylágyulás nyomtatásban is megjelent. Nem tulzok, nem hamisítok, tényleg mondta, sőt nemcsak mondta, hanem komolyan el is gondolta így. S ahelyett, hogy vágóhídra vitték volna ezt a tulkot, ahelyett, hogy klozettkba dobták és vizet öntöttek volna rája, ahelyett kitették a nemzeti kirakatba s az antanttal érintkező miniszternek használták fel!

Isten bocsássa meg bűnömet, de nem tudok Pekárról más hangon beszélni. Pedig sem goromba ember nem vagyok, sem nem haragszom Pekárra. De kezdettől fogva van egy képzettársításom, amit nem tudok legyőzni. Mindig a fülemben cseng, hogy *pecus, pecoris* latinul marhát jelent, s valahányszor Pekárra nézek, mindig a szemembe káprázik, hogy ez a Pekár magyarul ugyanazt jelenti. S ez nem a magánvéleményem Pekárról, hanem mindenki tudja róla ezt. Mikor Herczeg Ferencet fölkeréttük, hogy beszéljen Reinitz érdekében Pekárral... (félreértések elkerülése végett: mikor az imént édes hazám kevésszámú tisztességes embereinek egyikéről beszéltem, *nem* Herczeg Ferencet értettem alatta. Aki azt hiszi, hogy Herczeg Ferencet tisztességes embernek tartom, az hazudik és rágalmaz)... szóval, hogy beszéljen Pekárral, akkor Herczeg mindenre hajlandónak nyilatkozott, el is ment mindenki máshoz, de arra, hogy Pekárral beszéljen, nem volt hajlandó, úgy vélte, hogy akármilyen idők vannak, *olyanok* nem lehetnek, hogy Herczeg Ferenc elmenjen a leveshushoz és tárgyaljon vele. Ő eszik belőle, ha muszáj, de nem beszél vele. És lehetetlen volt Herczegnek igazat nem adnom ebben a kérdésben. Ám mikor Pekár Gyulát, a kétlábú fartőt, el-

küldték Nevermore angol tábornokhoz, azzal az utasítással, hogy főzze meg az angolt a magyar nemzet javára, akkor fejetetejére állították a konyhaművészetet, mert ahogy a borjú nem viszi a bakát, akként a vesepecsenye (Pekár) sem főzheti meg az embert (Nevermore tábornokot). S bár Pekár Gyula, jogosan, Corned Beefnek érezte magát ebben a helyzetben, mégis képtelenség volt, hogy egy angol katona beleljen abba a fantasztikumba, hogy a Pixenflejs beszélhet és figyelni kelljen arra, amit mond. Ilyesmi csak az Ezeregyéjszakában fordul elő, ahol tinóknak államtitkárokká és Pekároknak államtinókká való metamorfózisa nem ritkaság. S az angol csakugyan azt felelte Pekárnak, hogy „Vissza a bádogba!” — mert Pekár csakugyan összetévesztette a konzervát, amelyből kimászott, a konzervatív iránnyal, amelybe bemászni .volt szerencséje.

Persze Pekár most neheztel s halálosan meg van sértődve, mert én nem a politikáját támadom, vagy nem mint íróról nyilatkozom róla — ha már másképp nem, hát legalább — elítélően. Ezt azonban én nem teszem. Tegnap is füstölt nyelvet vacsoráztam, de egy szó vita sem volt közöttünk. Kosztoltam már Londonban ökörfark-levest, de egy pillanatig sem gondoltam, hogy az politikusnak, vagy írónak tartja magát. Én politikához és irodalomhoz is értek s tudom, hogy az Esterházy-rostélyosban nem a rostélyos a politikus és a Chateaubriand-szeletben nem a szelet az író.

Igaz, hogy én most távol vagyok s csak e távolból tehetem fel Pekárnak az egyetlen kérdést, amire ő nekem politikai és irodalmi felvilágosítást tudna adni, azt t. i., hogy miért nem iszik Gottschlig-rumot,

de biztos vagyok benne, hogy találkozunk mi még Pesten az Erdélyi Borozóban. Én a széken ülök majd s ő ismét az étlapon fog szerepelni.

II.

1920 május 23.

Még ezelőtt néhány hónappal, mikor szerencsém volt Magyarországról eljöhetni, a nemlétező magyar irodalomban a legnagyobb egyetértés édelgett. Ki-ki meg volt elégedve azzal, hogy a magyar irodalomban vannak írók, de azok nem írnak, s viszont írnak emberek, de azok nem írók. Én biztos voltam benne, hogy ebből baj támad. Én biztos voltam benne, hogy Pekár Gyula azt az alkalmat, hogy Kosztolányi Dezső és Szabó Dezső politizálni kénytelen, arra fogja felhasználni, hogy, helyettük, beírjon valamit az irodalomba. Be is írta a Magyar nevű darabot, amit én nem láttam és nem is olvastam, tehát az olvasó elhiheti nekem, hogy elfogulatlanul ítélem meg. Tudtam, hogy ezekután fel fog borulni a magyar irodalom belső békéje. Mert csak az kellett még Pekárnak, hogy ne csak írónak mondják, hanem tényleg írasson is! Akkor ő mingyárt kinyomja a Petőfi-társaság elnöki székéből Herczeg Ferencet és ki fogja nyomni a nemzet köztudatából magát Petőfi Sándort is, aki most úgyis gyöngén áll egy kicsit, mert olyan dolgokat ír össze, amiket tisztességes magyar író ma nem vet papírra. Én tudtam, hogy Pekár Gyuláról nálamnál rosszabb véleménnyel csak egy-valaki van a megcsonkított magyar területen, s ez a valaki: Szabó Dezső, áld lehet olyan csibész, amilyen lenni tud, vagy akar, mégiscsak tehetséges ember, tehát ki

nem bírja Pekárt akkor sem, ha Pekár nemcsak reggel, délben és este, hanem két napközbenes uzsonnára is izralitákat fogyaszt, körözve. Annak, hogy Pekár tehetségtelenebb az országút kövénél, előbb-utóbb ki kellett buggyannia, és pedig nem belőlem, mert nálam lehet az ilyen állítás politikai rosszhiszeműség is, hanem épen Szabó Dezsőből, aki, ha körülnéz a magyar irodalomban, épen eleget undorodhatik önmagától, a tehetségestől, ahhoz, hogy ne akarjon tehetségtelenekektől is undorodni. Hát most felbugyborékol ez a hecc. Persze: az ellenfelek tele vannak Achillesz-sarkakkal. A sarokra kiállított magyar irodalom csupa sarok. S így jobbról is, balról is fájdalmas ütések esnek. Bizony rosszul eshetik Szabó Dezsőnek, mikor odasózzák neki, hogy kommunista volt. Mert tényleg az volt. És hallatlanul fájhat Pekár Gyulának, mikor meghallja, hogy sose volt író, Mert tényleg nem volt az. Mindketten azt hitték, hogy a fehér festék, amivel bemázolták magukat, eltakarja eredeti színüket, hogy Szabó nem vörös már, hogy Pekár nem szürke. Azonban kicsit sokáig tartott a kurzus: a méz lemaszott, s Szabón meglátszik, hogy veres volt, s most legföljebb szennyes-piros, Pekáron meg, hogy szürke volt s most a színe csak piszok-szürke. Győzni, megjósolom, Szabó fog. Nem mintha ő volna a két dalia közül a jellemtelenebb. Na, ilyen vakmerő túlzásokra még én sem ragadtatom magamat. Hanem, mégis, tetszik tudni,' Gyula bácsi, a Dezsőnek tehetsége van. Ez ebbe az ízébe a főizé. Mert, tetszik tudni, Gyula bácsi, a Dezső tud imi. Amit a Dezső leír, az, ha csirkefogás is, de jó írás, amit a Gyula bácsi leír, az, ha csirkefogás is, mégis marhaság. Hiszen tetszik tudni Gyula

bácsi, hogy én tudom, hogy a Gyula bácsi nem marhaságot akar írni és nem tehet róla, hogy a legjobb akarattal is mindig csak azt ír, de, tetszik tudni, Gyula bácsi, ebbe a gyalázatos irodalomba a szándék egyáltalán nem fontos. A szándék lehet nemzeti — úgy-e, Gyula bácsi, maga mindig szép nemzetit akar imi, úgy-e? — de azér' az írás mégsem írás, hanem izé. Nemzeti izé. Én tudom, ne sírjon Gyula bácsi, én tudom, hogy maga szeretne, csak nem tud, de, kérem, szépen, jön ez a bűdös Utókor, és csak azt kérdi hogy a Gyula bácsi tudott-e? Hát nem tudott, ezt meg köll adni a Gyula bácsinak. Pedig milyen szép, derék ember a Gyula bácsi! Olyan intelligensen néz, a szemivei, ki a fejbül. Úgy néz ki a szemivei a fejt-ből, mintha a szeme mögött volna még valami a fejbe. Osztán nincs. Nincs a Gyula bácsinak semmi a fejbe. És, mikor leül írni, akkor az kigyön. A bigyilijét ennek az egész vacaknak! Hogy' van ez? Hogy' van az, hogy, ami nincs, az is kigyön? Se a politikában, se a társadalomban nem gyön ki, és épen ebbe a gyatra irodalomba gyön ki? Én tudom, hogy a Gyula bácsi véres könnyeket sir emiatt otthon, én tudom, hogy nemcsak a miniszteri tárcáját, hanem a vagyonát, a nyugodt életét is ide adná nekem, és eljönne helyibém emigránsnak, ha csak ezt a két cvikkecskét, amit én írtam a Gyula bácsiról, nem én írtam volna a Gyula bácsiról, hanem a Gyula bácsi írta volna rólam. Nem is így. Én tudom, édes Gyula bácsi, hogy magának elég volna, ha tudná, hogy megtudta *volna* írni ezt a két cvikkecskét. Ne sírjon Gyula bácsi, de ne is írjon. Akkor Szabó Dezsőnek nehezebb dolga lesz magával. Ha Gyula bácsi tavaly augusztus óta csak azt tette volna, hogy

egyik bléd dolgot a másik után követi el a politikában, de közben azt mondja: „hej, hogy én milyen nagyszerűen tudnék *most* írni, amikor ami bennem bléd van, az a politikában éli ki magát s nem az irodalomban, mint egykor, az Arany és Ezüst legenda idejében, csak idóm volna, hogy írhaszak“ — akkor a Szabó Dezsőnek nem volna olyan könnyű Gyula bácsit két vállra teríteni. Így, persze, nem kunszt! Pekár megírta a Magyarot és Szabó győzött. Pekár leírta magát a sárga földig. Szabónak csak jönnie kellett, hogy a lábával rálépjen Pekár tetemére. Pekár a saját tollával agyonszúrta magát, mielőtt az irodalmi csata elkezdődött volna. Pekár felzuhant a színpadra és ott a Magyar maga alá temette. Pekár sorsa tényleg a Magyar tragédiája. Pekárnak meg kell kapnia a Nobel-díjat: ő az a hímnemű, aki szült egy Magyarot, s a Magyaroknak is meg kell kapnia a Nobel-díjat: ő az a Magyar, aki agyonverte a Pekárt. Szabó Dezsőnek ebből az egész dicsőségből semmisenem jut. Neki le kell nyelnie azt a szomorú sorsot, hogy saját méltatlan viselkedése miatt méltó ellenfele lett Pekár Gyulának. Mi haszna lett belőle? Tessék csak emlékezni: „Bika rugaszkodván kötél szakad vala, Miklósnak akkoron sok máj adatott vala“. Hol a máj, ami Dezsőnek jár? Miklós-Mihály megette mindet.

B.

Gárdonyi Géza

1920 április 4.

A Bécsi Magyar Újság is közölte azt az érdekes nyilatkozatot, amit Gárdonyi Géza, a Magyar írók

Szövetségének elnöke, a magyar irodalomról a Pesti Hírlapban tett. Bécsi kollégám szerint, aki a nyilatkozatot kommentálta, Gárdonyi a „politikai és irodalmi pártok küzdelmében nem vett részt, de a távolból, egri magányából, éles szemmel figyeli a küzdelmek és áramlatok hullámzását“. Engedtesék meg nekem, hogy visszatérjek Gárdonyi e nevezetes nyilatkozatára, bécsi kollégám kommentárjára, és minden egyébre, ami e nyilatkozat mögül, számomra, fölfelhőzik. Előbb úgy veszem, mintha bécsi kollégámnak csakugyan igaza volna, mintha Gárdonyi valóban nem venne részt politikai és irodalmi pártok küzdelmében s ezen az alapon nézem meg Gárdonyi Géza nyilatkozatát, melyet imént, futólag, érdekesnek és nevezetesnek mondtam. A Bécsi Magyar Újság nem közölte a Gárdonyi-féle nyilatkozat egyik, bár nem nagy, de annál nagyobb jelentőségű mondatát. Ez a mondat így hangzik: „A háború tisztító tüze volt az irodalmunknak is.“ Pedig elég lett volna *ezt* közölni. A többi mind *ebből* a mondatból következik. S vájjon, valami, ami így kezdődik, lehet-e a továbbiakban érdekes és nevezetes? „Ó szörnyű címlap, mely így mennydörög!“ — valami ilyet mond Hamlet anyja Hamletnek. De ott Hamletnek van igaza s nem az anyának. Itt azt hiszem, nekem és nem Gárdonyinak. Gárdonyi Egerben, én Bécsben, mások Berlinben, Párisban és egyebütt, ülünk nyakig abban az anyagi és szellemi moslékban, amit a világháború produkált. Kiki, ha másként nem, a maga bőréen érzi, hogy piszkító vízről és nem tisztító tüzről van szó. Velem együtt az emberiség jobbik — ha tán nem is nagyobbik — fele van ezen a véleményen s eddig azt hittem, hogy Gárdonyi Géza sem lehet más

véleményen. Most meglep, hogy nem úgy van, ahogy hittem. S ez nem Gárdonyira, hanem énám vet rossz fényt. Rossz értékelő voltam. Gárdonyi szerint tisztító tüze volt a háború egyébnek is, a magyar irodalomnak is. Ha körülnézek e szemét világon, Gárdonyi szemét kell kölcsönkérnem, hogy a pusztító tűznek tisztító hatását is láthassam. Egy világrész már rombadőlt, a többiek is összeroppanni készülnek, a világ kultúrája — ha volt neki ilyenje — mindenesetre tönkre-ment, a civilizáció elpusztulóban van... s Gárdonyi tisztító tűzről beszél. Nem úgy érti-e, hogy a tűz, amely tövig leégette a házat, egyszersmind meg is tisztította? hogy a máglya, melyen tűzhalált szenvedett az ember, az embert bűneitől is megszabadította? Csak így érthetné, de nem így érti. S ha így kellett a világnak megtisztulnia, akkor talán jobb lett volna, ha a tisztító tűz ki sem gyullad s a világ marad olyan szennyesnek, amilyen 1914 júliusában volt. Mert *most*, akár Egerből, akár másunnan nézve, sokkal-sokkal szennyesebb. Ugyanez áll a háborúnak a magyar irodalomra gyakorolt tisztító hatásáról is. Ha olyan a megtisztult magyar irodalom, amilyen ma, s amilyenek most mutatkozik a jövőre nézve is, akkor, az utókor irodalomtörténetirója nem állapíthat meg mást annál, hogy jobb lett volna az arankát *nem* kipucolni belőle, ha kipucolni csak úgy lehetett, hogy a bokrot, amin az aranka élt, szintén kipucolták vele az életből. Én nagyrabecsülöm Tormay Cecil, Kádár Cecil és Lendvai Cecil irodalmi munkásságát, de nem hiszem, hogy ezzel s a ceciliai vecsernyékkal, amiket ők otthon rendeznek, a magyar irodalom fönnttartható volna. Hozzáteszem még, hogy én amíg lehelek, nemcsak e

Lehelek irodalmi munkásságát nézem le, hanem sok utálattal vagyok és voltam a múlt század kilencvenes évei óta való magyar irodalom nagy része, s épen ama része iránt is, amit e Lehelék hozzám közelállónak vélnek, bár talán ez a rész pontosan nem is az, amit Gárdonyi Géza nem-szeret. De én nem tudok olyan könnyen segíteni magamon, mint Gárdonyi, aki ezt az irodalmat egyszerűen megteszi magyar nyelven irt nem-magyar irodalomnak. Drága remetém, ilyen nincs! Amely mű amilyen nyelven Íródik: annak a nyelvnek az irodalmához tartozik. Ezen nem segítenek még Beöthy Zsolt extra háromszinü irodalom-elméletei sem, melyekben — sajnos — a zöld szín dominál. Az Ulenspiegel című prózai eposz, amit szerzője Brüsszelben irt, francia nyelven, flamand lélekkel, hogy a *francia* Belgium *ellen* agitáljon: a francia irodalomhoz tartozik s annak belga részében könyveltetik el, noha e belgaság s a könyv szerzője halálos ellenségek is. Van magyar példa is e dologra, ha Gárdonyi nem js tud róla. Beöthy tud. S e példát épen Eger szolgáltatta. Mert, ha nem csalódom, épen e gri érsek volt az a Pyrker László, aki magyar témákról irt nagy zengzetü hexametereket, Tuhutummal, Kadocsával s mit-tudom-én-mi-egyebekkel telieket. Mégis e művek a német irodalomhoz tartoznak, mert — nagyon egyszerű — mert német nyelven írvák. A német irodalom, bár e műveknek érzésben semmi közük a német-séghez — Ladislav Pyrker néven a saját klasszikusai közt tartja számon az e gri érseket. De ahogy Pyrkert, aki németül irt, nem lehet bevenni a magyar nemzeti irodalom hajójába, éppúgy nem lehet kidobni onnan azokat a kényelmetlen írókat, akik, jól, vagy rosszul?

helyeselhetően, vagy helytelenítendően, de magyar nyelven írtak. Azt lehet mondani róluk, hogy amit írtak *nem* irodalom, de, hogyha irodalom, akkor nem magyar irodalom; ezt komolyan állítani még az egri pipa mögül sem lehetséges. Nem. Az egri pipaszurkáló vesén szűrhat élő és holt magyar írókat, de nem szűrhatja át a magyar irodalom szívét, mert ebbe, ha a pipaszurkáló nem tör is s az irodalom mindent eltűr is, a magyar irodalom belehalhat. Én ugyanis biztos vagyok benne, hogy Gárdonyi jobban szeretné Adyt kirekeszteni a magyar irodalomból, mint Szomoryt, de ha megtenné még azok a hallgatói sem tapsolnának, akik addig, míg neveket nem említ, tapsolnak a remetének, aki remetéi és írókat a magyar irodalomról lemetél. Ezt a kizáró munkát kizárólag tudatlanságból, vagy politikából lehet elvégezni. Gárdonyi nem tudatlan, illetve nem annyira tudatlan, hogy jóhízműséggel lehetne meggyanúsítani. Tehát politikából cselekszik. Nem azt mondom, hogy a keresztény egyesülés, vagy a kisgazdák politikáját képviseli. Ennél előbbre tart. Hanem a maradók politikáját a haladókkal szemben. De vájjon, aki *ma* elnöke a magyar írók Szövetségének, annak a Szövetségnek, amely nem érték szerint tesz különbséget magyar író és magyar író közt: az nem politizál-e minden lélekzetvételével? Aki magyar író *ma* egyáltalán kinyitja a száját, ki tudja nyitni, vagy *kinyithatja*, nem politizál-e? Ha a Cecileket félreteszem: az öt ujjamon el tudom számolni mind-a-négy oszlopát Gárdonyi Géza, Herczeg Ferenc, Pekár Gyula és Szabó Dezső. Egy író, egy volt-író, egy sose-volt-író és egy nagyszerű szélhámós, akit, ha elveimet megtagadta is, egy percig

sem jut eszembe az írásából kitagadhatni. Aki ilyen körülmények közt, amikor ilyen kicsi a felhajtás, amikor a jószággállomány ilyen csekély (most Pekárra gondolok, akit a románok elfelejtettek magukkal vinni, noha, állítólag, minden valamire-való tenyésző-állatot magukkal vittek), aki ilyen körülmények között irodalomról tud beszélni, az nem beszél irodalomról, hanem *csak* politikáról. Ahogy Gárdonyi valóban rég kiégett már ahhoz, hogy irodalmat gyakorolhasson. Irodalom-politikához több tanultság kell. Csak a pusztai politikához, a mai magyar politikához elég az, ami Gárdonyiban megmaradt. Az a tűz. A pipája tüze. Az egri pipa néha szikrázik még. Néha mintha csillagok szikráznának ki belőle. Az eredmény különböző. Néha az Egri csillagok, amiket én már szintén nem véltem igazi csillagoknak; s néha az, hogy Horthy a Magyarok Csillaga. T. i. ezt is Gárdonyi írta le. Amióta Gárdonyi csillagokat szór, azóta nem igen világít. Valamikor csak egy lámpást gyújtott meg, de annak igen nagy volt a fénye. Ez, a Lámpás, amit Gárdonyi utólag l megtagadott, ifjúkorom egyik legszebb olvasmánya volt. Hogy Horthy a Magyarok Csillaga: ez viszont Gárdonyit tagadja meg, 'azt a Gárdonyit, akit mégis csak művészi lelkének magyar tüze s nem magyar lelkének görög-tüze szerint kell majd az utókornak megítélnie. A szomorú magyar viszonyok tünete, hogy a művész, aki a nyomor általános-emberi mélységeiből, amik igazán mélyek voltak, felszínre kerül, csak a nemzeti dombokig tud emelkedni. Ahelyett, hogy az általános-emberi hegycsúcsaira lendülne, ami pedig minden művészetnek, még a legnemzetibb és a legmagyarabb művészetnek is, egyetlen célja. Aki

nem bírja szusszal, az lejjebb marad. De ez a lejjebb akkor is lejjebb, ha az illető feljebbnek hiszi. Aki öreg korára megpihen ezen a buckán, attól ezt senkisémmel veheti rossz néven, de aki, szortyogó pipája mellől felköpköd azokra, akik, könnyen, vagy keservesen, a csúcsok felé haladnak, az nagyon helytelenül cselekszik. Ne tessék nyugtalankodni, nem Molnár Ferencet, vagy Lengyel Menyhértet gondolom. Nem vagyok bolond. Móricz Zsigmondot, vagy Babits Mihályt gondolom. Vagy Kosztolányi Dezsőt és Karinthy Frigyeszt gondolom. Gyerünk: tagadjuk ki őket s a vele egyformásokat — pedig Gárdonyi szerint kitagadandók — s altkor mi marad a magyar irodalomból? Gárdonyi, aki, haj, már nem ír és iPekár, aki, jaj, ír még. Az elalvó magyar és az ébredő, „Magyar“. És Herczeg Ferenc és Szabó Dezső. Az elv művészei, a nyelv művészei helyett. „Ezek a vitézek — mondja Gárdonyi — virrasztanak majd a ráncsötéltő időben. Ezek susognak bizalmat a csüggedő sziveknek — migcsak a kakas hajnalt nem kukorékol.“ Hát nem. *Ezek* a vitézek, ezek nem! Ezek csak szuszognak. Ezekre a kakas se kukorékol. Ha így megy tovább: a magyar virradat munkatársai épúgy sztrájkba lépnek, mint a magyar Virradatéi s az új magyar nemzedéket elvetéli a magyar Új Nemzedék. Hogy a magzatelhajtás e munkájában Gárdonyi Géza is részt vesz, az még nem teszi az abortust szüléssé s ha a bába olyan koros, vagy olyan boros, hogy nem tudja a fürdővizet a csecsemőtől megkülönböztetni, akkor ne menjen gyerekágy mellé. És általában, ha ég a világ, pedig hat év óta ég már, akkor egy pipa, ha mégolyán kitűnő ember pipája is, nem számít reflektornak, öreg-

ember nem vén ember, de a göre-ember, úgy látszik, vén ember már. Szomorú tisztelettel hajtom meg előtte zászlómat, de vidám tiszteletlenséggel szegem föl ellene fejemet. Azelőtt áhítattal mondtam: Eger. Most, szkeptikusan, csak ennyit mondok: Rege.

C.

Tapolcsányi

1920 április 12.

A Pesti Hírlap hírrovatának élén április 11-én, vasárnap, a következő bűbáj vigyorog: „*(Tapolcsányi)* álnév mögé rejtőzik a Pesti Hírlap mai számában megjelenő Szalonkalesen című tárcá írója. Az igen magasállású szerző szerénységből alkalmaz álnevet, ami azonban mitsem von le az írásmű abszolút értékéből. A Tapolcsányi álnév különben is a figyelmes olvasó előtt aligha fogja tudni megőrizni a szerző inkognitóját.“ Jaj, hogy mikor e sorokat elolvastam, mennyi mindent akartam egyszerre mondani! Csak meg tudjam a sorrendet tartani, hogy közölhessem az olvasóval nem is gondolatmenetemet, hanem gondolatrohanatomat! Tapolcsányi tárcát ír a Pesti Hírlapba... álnév alatt írja!.. szerénységből... amit a Pesti Hírlap nem minden munkatársáról lehet elmondani... mert például Esti Leveleket egy másik „magasállású szerző“, név szerint Porzsolt Kálmán, azért ír Zsolt álnév alatt, hogy az olvasó *ne* tudja meg, hogy ezeket az Éjféli Bárgyúságokat nem Tóth Béla írja... A Tapolcsányi álnév alatt, hadd mondok meg gyorsan, József kirherceg ír, irigál... akinek ez nem első álneve... Én emlékszem rá, hogy mikor a Nemzeti Tanács előtt megjelent, akkor a Habsburgi József álnevet használta... aztán

arra is emlékszem, hogy az Alcsuthi József álnév alatt is szerepelt... s legutóbb, sőt még ma is, József kirherceg helyett a József főherceg álnév mögé rejtőzik és mindig eredménynyel rejtőzött, mert tapolcsányi, alcsuthi Habsburg József kirfőhercegnek — hogy egyesítsem eddigi álneveit — mindeddig semmi bántódása nem történt... bár Magyarországon mindenféle forradalmak voltak s a forradalmak nem a kirhercegek tiszteletében szoktak lezajlani, e Józsefnek hajaszála sem görbült meg ... mert mindig gyorsan jelentkezett, hogy ő nem az, aminek a többiek gondolják, hanem ő ezmegez... s minden jelentkezése sikerült, 1919 augusztus 3.-áig, amikor mint kormányzó jelentkezett, mire az entente az ajtón rúgta ki... erre, később, mint király jelentkezett s az entente kénytelen volt az ablakon át eltávolítani... De ez nem zavarja Józsefünket... ő továbbjelentkezik, amíg olyan idők nem következnek el Magyarországon, amikben kinek-kinek megmondják az igazi nevét s a-szerint bánnak is vele ... Én is azt mondom, amit a Pesti Hírlap mond: ez a Tapolcsányi József főherceg most már nem sokáig fogja megőrizni tudni inkognitóját... Mikor az első inkognitóját fölvette, akkor is jelen voltam; mikor az utolsót leteszi, akkor is szeretnék nagyon jelenlenni... Addig is közölni szeretném az olvasóval, hogy mi van a Szalonkalesen című tárcában, mely illusztris írotársamat legjobb formájában, mint legkitűnőbb elrejtetőt mutatja... Persze maga a cím is álcám... Nem Szalonkalesről van szó, Józseffel kapcsolatban, hanem Koronkalesről: „Egy kis erdei tisztáson elhelyezkedem, évekkkel ezelőtt jó leshelyem volt ez“ — írja ő... Persze nem erdei tisztásról van szó

hanem egy piszkos erdőről, a magyar közélet Bakonyáról, ott helyezkedett el Ő és onnan lesi a koronát... „A gyep még sárga, csak a pocseták körül mozdul benne az élet“... Bizony, a gyep még sokáig sárga marad, s egyáltalán aligha fog fű nőni a különböző különítmények véres csizmái nyomán, de a pocseta, a magyar politikai mocsár, brekeg és vartyog s ez lehet József egyetlen reménye... kirrherceg, kirrherceg brekegik most a varangyok, hátha azt is kibrekegik, hogy korronáskirrályunk, korronáskirrályunk!... De arra várni kell még... Miért? Mert: „két ölyv vijjogva magasban kering az erdők dombos *bársonya* fölött. Fészket akarnak rakni a Puják magas fáin egyikére“... Szentisten, mennyi minden van ebben a mondatban... Először is, hogy a Tapolcsányi álnév alatt nemcsak a kirherceg, hanem Bársony István kollégám is rejtőzik, aki — mindenki tudja — József főherceg álnév mögé rejtőzve keni papírra ezeket a vadász-izéket..! Ravaszul, persze... A főnti mondatban például azt mondja el, hogy a magyar trónért ketten verekszenek... két ölyvet mond, én két dögkeselyűt mondanék... Horthy és József főherceg keríngenek az erdők dombos bársonya, s a Hivatalos Közlöny lapos Bársonya felett... S mit akarnak?... „Fész* két rakni a Puják magas fáin egyikére.“... Én így mondanám: Trónt rakni a Hűjék magas fáin egyikére... Én nem mondanám pújának azokat, akik e két keselyűt megtűrik... A púja gyávat jelent... Én legfőljebb mulyát mondanék... Az csak bávát jelent... Mert, ó nagy ég, minek nézik már a magyart, akik *ezt* akarják vele beszopadni? ... Ezt a mindenből kikopott szélhámos szimplexet, ezt a habsburgnak is szürke Józse-

fet, aki, íme lobogó magyar gatyát ölt, igaz, hogy Bársony-gatyát, és megjelenik a Pesti Hírlap hasábjain, s ott sajtogja a lelkét, az ipolyi határon túlra, vagyis irredentát csinál, mert most azt mondták neki a MOVE emberei, (MOVE=Magyar Okrána Véres Egyesülete), hogy így lehet legjobban koronalesre kivonulni... Hát nem múlt el még ennek a lehetősége egészen?... Nem!... József irályi herceg még csak félmultban beszél... így: „Hat esztendő vonult el fölöttem, amióta utoljára *itt vdlék?*... És odébb: „Oly jó hogy nem látom már a csúnya véres vonalat, mely, *égeté* fájós telkemet.“... A véres vonal neki nem a frontnak az a véres vonala, amelyen ő hátulról géppuskáztatta le a magyart, az nem égeti már a lelkét... Az nem félmult, az annyira egészen elmúlt, hogy nem is égette soha a lelkét... különben nem akarhatna kfrálykodni azoknak a fia felett, akiket itt-ott-amott, de mindig hátulról, levadásztatott... Most nem *ez* a véres vonal neki, hanem az Ipoly: a demarkációs vonal... Szóval; most irredenta... két forradalomnak a levesébe köpött bele már ez a gusztustalan házaló-Habsburg, csak azért, hogy ő is ehessen azokból a levesekből... Az ellenforradalom leveses táljával szemben most már harmadszor, vagy negyedszer műveli ugyanezt... Most mint irredenta köp bele... S *ebből* biztos az ellenforradalom bukása ... Ahogy ez a tolakodó kibic, aki olyan szemérmetlen, hogy a lengyelzsidók királyául kellene mennie, elpehelt a két forradalmat, úgy pehheli el az ellenforradalmat is... S mindaddig elpehheli a szegény magyart is, amíg az csak azt látja, hogy ennek a főhercegnek tulipános kulacs van a kezében, s abból kortyogat magyar borokat. Míg a magyar

csak kulacsos Palatinus Jóskának látja ezt a kevérekvérű osztrák senkit, addig rosszul megy a magyaroknak... Majd ha meglátja, hogy kétkulacsos, sőt hétkulacsos, akkor fölvirulhat neki... De akkor ki kell tennie ennek a trónvigécnek a szűrét, (a tapolcsányit), a gubáját, (az alocsuthit), a gatyáját (a felcsuthit), sőt a rokkját, (a habsburgit) is.

D.

Herczeg Ferenc

1.

Akkoriban, mikor Herczeg Ferenc nevemet először a tollára vette, — múlt év szeptemberében, — én a börtönben ültem s ő a Társaságban irt rólam, néhány fölényes és futólagos sort. Ezt meg kell említenem nem azért, hogy a világ megtudja, hogy én börtönben ültem, hanem azért, hogy megmondhassam, hogy mikor Herczeg Ferenc ült a börtönben, — idők és börtönök változnak — altkor én nem írtam Herczeg Ferencről néhány fölényes és futólagos sort, sőt olyan abszurdnak véltem, hogy ezt megtehessem, mint amilyenek Herczeg Ferenc azt vélné, hogy ő a kétszáz év között a szájába vehesse. Pedig, istenem, a fölény és a futólag nekem inkább tanult mesterségeim, mint Herczegnek. Természetes, hogy említett néhány sorával Herczeg Ferenc az én börtönbeli helyzetemet súlyosbította, mert a hájfejű ügyész — Dr. Nagy Bélának hívják a hülyét — joggal hivatkozhatott a „közvélemény elítélő megnyilatkozására“, s pontosan ki lehetne számítanom, hogy Herczeg Ferenc, bár respektálandó, magánvéleménye rólam és működésemről, hány nappal hosszabbította

meg számomra az érintkezés kényszerét a hígvelejű ügyészszel, akit Dr. Nagy Bélának hívnak, s aki számíthat arra, hogy hosszú életet fogok biztosítani nevének írásaimban. Herczeg Ferenc az előkelő Társaságban írt rólam s én a börtönben ültem s mégis én éreztem magamat előkelőbb társaságban, noha csak zsebtolvajok és betörők voltak a társaim. Zsebtolvajok és betörők, de tetőtől talpig úri emberek, akik képtelenségnek ítélték volna még a föltevését is annak, hogy ők bajbajutott társuk sorsa mellett fölnyílnak és futólaggal haladjanak el, sőt a börtöne kulcsán még-egyét fordítsanak. Ezt is meg kellett mondanom, hogy az olvasó lássa: *nem* vagyok elfogulatlan, mikor Herczeg Ferencről írok. Nem. De sem nem haragszom rá, sem nem szeretem. Csak egy csalódás él bennem vele kapcsolatban. Azt hittem, hogy keresztény úr, velem, zsidó íróval szemben és saját személyemen tapasztaltam ki, hogy mindössze keresztény író és zsidó úr ami irodalomtörténeti és társadalomtudományi szempontból kétségbeejtően kevesebbet jelent.

2.

De mindez összefügg azzal a kérdéssel, amelyre adandó feleletet ígértem Az Ember olvasóinak. Mért nem néztem meg Herczeg Ferenc Nemzeti Színházi darabját, a Fekete Lovast? Mert nem érdekelt. Nem azért, mert Herczeg Ferenc írásai általában nem érdekelnek, mióta elolvastam őket, hanem, mert ez a darab *külön* nem érdekelt. Várta-e valaki Herczeg Ferencről, hogy a forradalom dicséretére darabot írjon? Aligha. Én egész-biztosan nem vártam, sőt ha nekem véletlenül lett volna olyan darabom, amit forradalmasnak

lehetett volna magyarázni, noha én tudtam magamról, hogy nem vagyok forradalmár, vigyáztam volna, hogy ez a darabom forradalom idején színre ne kerülhessen. S Herczeg Ferenc, a forradalom, a Károlyi-forradalom győzelme után, mégis mást tett. Gyorsan előszedte „Hét sváb“ című regényét, amely alkalmas volt e hirtelen sujszter-munkára s darabot szabott belőle. Ebből láttam először, hogy Herczeg Ferenc zsidó úr. Mikor aztán ezt a darabot, amely — ő tudja, ő nagyon jól tudja! — a forradalom dicsőségére íródott, elő engedte adni most, a *minden* forradalmat lopásnak, rablásnak és gyilkosságnak minősítő rezsimben, akkor láttam, hogy Herczeg Ferenc keresztény író. Ez szomorú. Mert jobb írónak lenni, csak így, pusztán, minden jelző nélkül, mint keresztény Írónak. S nehogy valaki azt higgye, hogy én Herczeget revolucionizmussal denúciálom. Dehogy. Csak a letagadhatatlan tényt konstátálom. Mikor a Károlyi-forradalom győzött, mikor úgy látszott, hogy csak a Károlyi-forradalom mentheti meg az ország területi integritását, akkor írta Herczeg ezt a darabját és pontosan úgy írta, ahogy akkor kellett. Jobb is volt az egészet 48-ba tenni át, mert azért ő a finomtollu Herczeg, hogy egy aktualitásnak történeti távlatot tudjon adni. Így hiszik róla. Persze valójában erről szó sincs. Herczeg azért szedte elő 48-beli témáját, hogy megkapja az élettől való amaz eltávolodást, ami neki ahhoz kell, hogy egy témát megír hasson. Herczeg Ferenc vért-könnyet-szint-szagot — tehát életet, — sohasem ábrázolt, hanem mindennek csak az olajnyomatát nyújtotta. Ami nagyon kellemes is lehet, de nem emeli az írókat olyan magasságba, ahonnan akár csak rólam is, akárcsak olyankor is, amikor börtönben

ülök, fölénynyel és futólaggal szólhasson. Hogy Herczeg Ferenc nem az a kiváló író, akinek a régi idők Új Időkje megtette, arra én akkor jöttem rá, mikor Herczeg Ferenc újságírókról írt egy regényt. S én, aki szintén láttam az újságíró-életet, egyszerre láttam, hogy Herczeg nem látja, hanem csak giccsel róla. S aztán megtudtam, hogy a többi társadalmi rétegből vett figurái is nem azért furcsák nekem, mert az illető társadalmi rétegeket nem ismerem, hanem, mert Herczeg ezeket sem ábrázolja, hanem csak giccsel róluk. S épen azért nagy meglepődéssel vettem tudomásul, mikor a Nyugat irányzata kijelölte Herczeg helyét az irodalomban. Azt jelölte ki, hogy Herczegnek nincs helye az irodalomban. És Herczeg készen volt. Elment politikusnak. A vért-könnyet szint-szagot ő ott sem látta, hiszen ő volt az, aki a háború negyedik esztendejében, mikor a világ már nemcsak a fronton, hanem a frontokon innen is mindenütt égett, de egy csukaszürke katonaköpennyel letakarva, Tisza Istvánhoz azt a nevezetes szónoklatot tartotta, mely szerint „Köszönjük neked István, hogy ezekben a szürke időkben ...“ Ez azonban mellékes s nem említettem volna meg, ha nem tartoznék hozzá Herczeg Ferenc írói arcképehez, amelyet lassan belepett a por. Herczeg könyveit nem vették, darabjai szép sorjában és csendesen megbuktak.

3.

Ekkor jött Miklós (Klein) Andor és elkezdett irodalom-politikát csinálni. Bármilyen szégyen, de be kell vallani, hogy volt idő, amikor ez a niemand nemcsak csinált, hanem csinálhatott is irodalom-politikát Magyarországon. Ennek a niemandnak volt egy pár

írója — szégyen, de ezt is be kell vallani — akik hagyták magukat Miklós (Klein) Andor íróinak lenni, s akik azóta meg kellett, hogy ériék azt a szégyent, hogy ez a niemand elrúgta őket maga mellől. Az írók, akikről beszélek, a legnevezetesebb és a legnépszerűbb magyar írók voltak, akiket ez a koszos mecénás a hiúságuknál fogott meg, hogy a saját hiúsága szekere elé foghassa őket. Halhatatlansági váltókat zsirált e felnőtt gyerekeknek, akik nem tudták, hogy egyetlen sorukkal ők maguk több irodalmi érdemet tudnak szerezni, mint amennyit Az Est című mérgezett klozett-papír egy egész évfolyama rájukhazudhatik. Nevezetesekek és népszerűek voltak, de nem voltak hivatalosan elismertek. S Az Est főszerkesztője, ez a mocsok, Herczeg Ferencet, aki hivatalosan elismert volt, de sem népszerű, sem nevezetes már, használta fel összekötő tisztül a maga izraelita írói számára. Hirlapreklámot adott Herczegnek, akit feltámasztott s cserébe hivatalos fémjelzést adatott a maga Íróinak. Miidós (Klein) Andor volt a mama, aki csinos, felnőtt lányait el akarja adni, s aki a legjobb öreg keritőnőt kutatja fel a maga céljai számára. Ez játszódott le a magyar irodalmi teaházban az utóbbi tíz év folyamán. Én a lányokat szeretem, bár csillagkeresztes hölgyeknek nem tartom őket, a keritőnő nem érdekel s a mamának a pofájába köpök. S amikor a keritőnő, újra érintkezésbe lépven a szerelmi étellel, maga is gyakorolni kezdi a szerelmet, hát az sem érdekel. De mikor a keritőnő, a csinos lányok egy kis betegség miatt kórházba kerülven, egyedül akarja képviselni nemcsak a tisztességtelen szerelmet, hanem most már a csillagkeresztes erényt is, akkor halkán tiltakozni kezdek ...

4.

Minden íróra jellemző, hogy mikor érzi jól magát. Miklós (Klein) Andor trónralépte óta Herczeg Ferenc folyton jól érzi magát. És *most* a legjobban. Herczeg Ferenc az egyetlen magyar író, akit a kommün lecsukott, s ez most valahogy úgy magyarázódik, hogy Herczeg Ferenc az egyetlen magyar író. Herczeg Ferenc valamikor meghalt, mint magyar író és tovább élt, mint politikus. Aztán mint politikus is meghalt, s akkor az író hült tetemét Miklós (Klein) Andor tálalta fel. A politikus konzervatizmusban konzervált tagjait Friedrich István adta élénk. Nézz a szakácsokra és ítéld meg az ételt. Mikor Miklós (Klein) Andor elkezdett hajolni Herczeg Ferenc felé, ugyanakkor Herczeg Ferenc is elkezdett hajolni Miklós (Klein) Andor felé. Az újra felfedezett Herczeg most már nem azokat a hogyishijjákat írta, amiket azelőtt írt, és amiket röviden gyurkovicsnak lehet nevezni, hanem a modern Budapestet kezdte írni. Persze nem ábrázolta, hanem csak giccselt róla. És azóta úszik az árral. S minél rosszabb magyarsággal ír — mert Herczeg egyike a legrosszabbul író magyar íróknak — annál hazafiasabbá válik. Az ember már-már azt hiszi Herczeg írásaiból, hogy a magyar csak akkor magyar, ha sváb, legföljebb akkor magyarabb, ha még rác is. S az írások egyre gyengülnek. Azelőtt volt még „Tűz a pusztában”¹⁴, de a „Fehér páva”¹¹ tollai kipotyogtak, s Herczeg ráállott arra az alapra, hogy „Kéz kezet mos”; utóbb a „Kék róka” háromszínű róka lett s most van Herczeg a legjobb úton ahhoz, hogy a „Honthy háza” helyett a Horthy házát írja meg. „Bizánc!”

A Nemzetgyűlésről

1.

A Megölt Tavasz

1920 április 20.

Somogyi István, m. kir. nemzetgyűlési képviselő, bepanaszolta a Bécsi Magyar Újságot, az első magyar általános Nemzetgyűlés színe előtt, ezért meg azért, meg amazért. Nekem is, a Bécsi Magyaroknak is mindegy, hogy miért. Azonban Somogyi István engem is bepanaszolt azért, mert verset írtam arról, hogy Magyarországon az egész Tavasz börtönbe került. S e panasz után, és e panaszával összefüggően, Somogyi István ama véleményének adott kifejezést, hogy Károlyi Mihály vagyona elkobzandó. Én feltételezem a m. kir. Nemzetgyűlés akármelyik nyilvános, rendes tagjáról, hogy nagyon buta, s koncedáloin, hogy, áld ennek tetejébe a keresztény-egyesülés pártjához is tartozik, az még butább lehet; de nem mehetek bele abba, hogy akármelyik buta képviselő a nyilvánosság előtt hozzátörölhesse magát akármelyik versemhez, azon a címen, hogy ő hazafi és én hazáruló vagyok. Mert az én versem, akármit írtam is benne, akár olyat, ami a nemzetgyűlési Hogyhijjásoknak tetszik, akár olyat, ami a nemzetgyűlési Nemtomkiknek nem tetszik, az én versem, azzal, hogy megírtam és azzal, hogy magyarul írtam meg, mindörökre a magyarság integráns, le nem tagadható, el nem sikkasztható alkotórésze lett, amely arra van hivatva, hogy amerre és ameddig a magyar nyelv zeng, mindig és mindenütt az én nevemet és az én emlékemet tartsa fenn, s nem Somogyi István nemzet-

gyűlési buta emberét, aki annyit sem tud, hogy újságokat és újságcikkeket vitába vonhat, de egy verset nem, mivelhogy a versben, mostantól a világ végéig, a költő pontosan, a legpontosabban, azt írja meg, ami neki tetszik, s ebbe nemcsak a világ legelső tanácskozó testületének, a m. kir. Nemzetgyűlésnek nincs belekottyanni valója, hanem még magának a Mennyei Sóhivatalnak sincsen. Felvilágosítom Somogyi Istvánt arról, hogy én azt írhatom versben a Tavaszról, ami nekem jólesik. Ő azt a verset elolvashatja — mert nem tudom megakadályozni abban, hogy, valami igazat is akarván olvasni Magyarországról, a Bécsi Magyarot kezébe ne vegye — ő elolvashatja a verset és magánvéleményt mondhat róla, akinek és amelyet akar, de a nemzetgyűlés elé az én tiszta versemnek egyetlen sorát sem cipelheti. Nemcsak az enyémet nem, hanem nincs az a keresztény-egyesületi füzfa-siheder, akinek a versével ezt megtehetné. Egy verssor, ha mégolyán hazaáruló irta is le, olyan szent dolog, olyan magasan lebeg a világ minden nemzetgyűlése és légióként a m. kir. Ostenburg által szabadalmazott Nemzetgyűlés felett, hogy egy nemzetgyűlési képviselő ne csak a kalapját, hanem a fejét is vegye le, mielőtt csak gondolni merne arra a verssorra, nemhogy szennyes szájába venné, vagy, pláne, a nemzetgyűlésnek nevezett kurtakocsma padlóján meghengergetné! A nevemet szabad bepiszkítani, mert az is csak embert takar — mondjuk — mint a Somogyi Istváné, de a versemhez egy Somogyi Istvánnak hozzányúlania sem szabad, még tisztességes szándékkal sem; a versemmel kapcsolatban nem vagyok hajlandó belezülleni abba a fikcióba, hogy mindaketten embe-

rek vagyunk, ő is, én is, mindaketten kétlábon járván. Nem. Mert én olyan ember vagyok, aki a verset meg tudom teremteni, s ezzel szemben és ezzel kapcsolatban Somogyi István még akkor sem volna ember, ha valóban ember volna s nem keresztény egyesületi, nemzetgyűlési képviselő, aki elfelejtette, hogy mindaddig Somogyi nevű izé abban a gyülekezetben ki nem nyithatja a száját, amíg a másik Somogyiról, és a többi somogyiakról, elszámolás nem történt. Tehát nem is tárgyalom azt a kérdést, hogy Magyarországon a Tavaszt tényleg börtönbe vetették-e, vagy szemekiszurtan mingyárt a Dunába vetették talán, hanem csak megállapítom azt a szuverén jogomat, amit tőlem, költőtől, még a Magyarok Istene sem vonhat meg, hogy én igenis azt írhatom versben, hogy a Tavaszt Magyarországon börtönbe csukták még akkor is, ha e tényállításom a valóságnak homlokegyenest ellenmondana is, tekintettel arra, hogy sem különítményi, sem karhatalmi, sem rendőri, sem ügyészi intézkedés abban az irányban, hogy a Tavasz nevű zsidó személyes szabadságától hosszabb, vagy rövidebb időre megfosztassék, nem történt. Egész szabatosan: én azt írom a versemben, amit akarok. S ezzel szemben az egész Nemzetgyűlés, úgy, ahogy van, csak befoghatja a száját és áhítattal figyelhet arra, hogy mit mondok én, mert az a fontos, amit én rímbe és ritmusba mondok és nem az, amit a Nemzetgyűlés örületben és demenciában összefegyel. Más kérdés az, hogy Károlyi Mihály birtokait jó volna ellopni. Ezt én is tudom; és már 1919 augusztus elseje óta várom, hogy mikor brekken föl egy hang a magyar mocsárból, mondván:

— Akik nincsenek itthon, azoknak lopjuk el a retyerutyáját. Valamennyiét lopjuk el azért, hogy a Károlyiét is el lehessen lopni. Tegyük úgy, mintha az emigrációt akarnók sújtani, de voltaképen a Károlyi Mihályt vetkőztessük le egy kicsikét. Mert arról van mit legombolni még.

Hát, mélyen tisztelt Zsebtolvajok, ezt is lehet, de az ilyesmit megokolás nélkül szokás megcselekedni. Méltóztassanak úgy és annyit lopni, ahogy és amennyit lopni-tudni méltóztatnak, de engem ebbe ne kegyeskedjenek belekeverni. Én még életemben sohasem voltam megokolás arra, hogy lopjon valaki. És nem is leszek. A megokolás tehát arra, hogy Önök lopjanak, ezentúl sem a Bécsi Magyar lesz, vagy én leszek, hanem az, hogy önök tolvajok. De ne vesződjenek a megokolással. Igaz ugyan, hogy én hazaáruló vagyok, de ebből nem következik az, hogy önöknek lopniuk kell. Tudom, hogy Löw Immanuel is hazaáruló, de mégsem muszáj lopniuk Önöknek. S ha hozzávesszük még azt is, hogy minden magyar zsidó hazaáruló és Kant Immanuel königsbergi főrabbi is az: lopni Önöknek még akkor sem muszáj. A megokolást bízzák a független magyar Bíróságra, amely majd kiadja föllebezhetetlen magyarázatát annak, hogy Önöknek mért nem csak joguk, hanem szent kötelességük is ellopni azt, ami az enyém, vagy Károlyi Mihályé, noha önök a magántulajdon elvi alapján állanak, bár csak a saját magántulajdonukén, ám úgy értelmezve azt, hogy abba az én magántulajdonom is beletartozik. Csak tessék. Tőlem mindent el lehet venni, én attól szegényebb nem leszek. Mert ha már mindenemet elvették, akkor is nálam marad az a hegedű, amivel én

a Megölt Tavaszról muzsikálok, s ha Önök kiirtják is a magyárt, valamennyit, s csak egyetlenegyét hagynak meg élőknek: énnékem az az egy is elég, én mögéje suhanok a hegedűmmel és örökifjan és elpusztíthatatlanul muzsikálok a fülébe a dalt a Megölt Tavaszról, s azt az egyetlenegy és utolsó és iráni és turáni és keresztény és megbízható magyart is úgy fellázítom, hogy a pusztá tenyerével fojtja Önökbe a szuszt, amikor a Nagy Számadás ideje egyszer mégiscsak elkövetkezik. Nem; nem vagyunk mi* egyenlőrangú ellenfelek! A zengő Magyar Ige vagyok én, aki szabadon száll a magyar erdők, vizek, völgyek és dombok felett, s Önök a magyar kocsmagőz, amely széttisztul, mihelyt kocsmájuk ablakát kinyitják, vagy beverik. Onnan alulról, olyan nagyon alulról, engem még leköpni sem lehet!

2.

Ostenburg és a parlament

1920 április 23.

Annak idején, mikor istenben boldogult Horthy Miskárt a nemzetgyűlés egyhangú lelkesedéssel árvaszéki ülnökké választotta, a parlament épülete körül, sőt magában a parlamentben, sőtobb: a folyosón, és legsőtobb: az ülésteremben is, oly jelenségek voltak észlelhetők, melyek a t. Ház figyelmét is magukra vonni alkalmasaknak látszottak. A jelenségek katonai ruhát viseltek és bizonyos eszközökkel voltak ellátva, amiket fegyvereknek nézhetett volna az elfogulatlan szemlélő. Rakovszky István, a nemzetgyűlés elnöke, tiltakozott is eme jelenségek ellen és két miniszterek,

Korányi Frigyes miniszter, valamint Vass József miniszter is, bejelentették mentelmi joguk megsértését, mert az volt a benyomásuk, hogy e nevezetes napon őket a fentebb említett jelenségek megakadályozták a Házban való megjelenésben. A jelenségek az Ostenburg különítményhez tartoztak, ahogy a Magyarországon látható jelenségek legnagyobb része is az Ostenburg különítményhez tartozik. Mert tévednek a jó osztrákok, amikor azt a terület-csíkot, amit Magyarországtól kellene átvenniük, nevezik Burglandnak. A Burgland: a *többi* Magyarország, amely e Burglandtól keletre fekszik, s épen ezért egyszerűen Ostenburglandnak nevezendő. És tévednek a jó kiscgazdák, amikor azt hiszik, hogy ők törvényhozói a parlamentáris Magyarországnak. A törvényt Ostenburg hozza és viszi s a jó kiscgazdáknak, akik közül egyik már kijelentette, hogy nem akar karhatalmit látni, csak addig szabad törvényhozói szerepükben tetszelegni, amíg a karhatalmi ki nem mondja, hogy nem akar kiscgazdát látni. És téved Horthy Mihály, a nyíregyházai zarándok, amikor azt hiszi, hogy ő Magyarország kormányzója, mert, igenis, Magyarország kormányzója: Ostenburg Kázmér, vagy Kornél, vagy Ulászló, vagy hogy hijják ezt az én uralkodómat, aki az üresedésben levő kormányzói koronát csak azért tette Horthy üresedésben levő fejére, mert ömaga lopással, rablással, gyilkolással lévén bokrosán elfoglalva, nem ér rá az országban ide-oda utazgatni. Ezért fogadta fel, három millió korona évi fizetéssel, a véletlenül épen kondíció nélküli lovastengerészt, aki kondíció nélkül lévén, kondíció nélkül fogadta el a vigéci állást s aki most az Ostenburg-cégnek utazik, ékes szavakkal ajánlván mindenkinek a külö-

nítményi kapitány nagyszerű minta-kollekcióját Hogy mindez így van, arra nem is kellene bizonyíték. Kiki látja, hogy a magyar közélet mindössze az a közhalál, amit Ostenburgék osztanak és hogy Magyarországon semmi más nem történik, mint amit Ostenburgék történteinek. Ha ők pihennek, akkor Magyarországon semmi sincs, a mocsár egyetlen életjelensége, a bugyogás, megszűnik. Azonban a rosszabbszeműek számára ideiktatom bizonyítéknak a Pesti Hírlap április 16-i számában megjelent cikkecskét, amelyből összesen egy helyen töröltem valamit *én*; az olvasó fel fogja ismerni ikszeimet. A zárjelben levőket én mondom, bár, biztos, hogy a Pesti Hírlap is szeretné mondani: „A nemzetgyűlés március elsejei ülésén, amikor Horthy XXX kormányzó (nem engedem, hogy a keresztnéve Mihály-nál egyéb legyen; a másikat egyszerűen eltaposom) ünnepélyes (?) eskütétele volt, felsőbb katonai parancsra (hühü 1) fegyveres karhatalom (!) jelent meg a nemzetgyűlés háza előtt, melynek egy részét kordonnal elzárta (aha!), s a nemzetgyűlés két tagját, báró Korányi Frigyes pénzügyminisztert (haha!) és Vass Józsefet megakadályozta abban, hogy a házba lépjenek, (ehe!) s ott jogaikat gyakorolhassák“ (hehe!). Ez ugyan nem igaz, mert ha Korányi és Vass, vagy akár Későnyi és Bádóg, be is léphettek volna a Házba, ott azt a jogukat, hogy'Horthy Mihályt a dalárda elnökévé meg *ne* válasszák, úgysem gyakorolták volna. Tehát a fegyveres karhatalom nevezett honatyákat jogaik gyakorlásában valóban nem gátolta. „Az említett képviselők mentelmi jogsérelmét tárgyalta a nemzetgyűlés mentelmi bizottsága, valamint a Ház elnökének azt a bejelentését is, hogy a kormányszónak a Házba való

érkezése alkalmával fölfegyverzett katonák jöttek a Házba (nézd! nézd!), többen közülük az eskütétel alatt az ülésteremben is megjelentek (netene!) s az eskütétel idején a nemzetgyűlési tagoknak a folyosóról az ülésterembe való szabad bejutását is (ujjé!) akadályozták. A mentelmi bizottság megállapítván a sérelmeket (hát voltak?), arról győződött meg, hogy ami történt (hát történt?), eltekintve egyes katonai személyek nem rosszakaratú, de mégis hibáztatható túlkapásaitól (ettől eltekintve, kéremásan) inkább csak tájékozatlanságból eredő (!!), jóhiszemű intézkedések (!!!), félreértések (!!!!) megérthető, s bizonyos mértékig tisztelhető (ajajaj!!!!) túlbuzgóság láncolata volt, semmint szándékos, vagy gondatlan cselekmények megtorlásra váró halmazata.“ (Püff! Nem volt halmazat, de nemcsak halmazat nem volt, hanem megtorlásra váró halmazat sem volt; ami azt jelenti, hogy nem egy olyan halmazat volt, ami megtorlásra várt volna, illetve, ha ilyen lett volna is, akkor sem volt se szándékos, se gondatlan ilyen cselekmények olyanja. Mert ha ilyen, illetve olyan lett volna, az más, akkor a nemzetgyűlés nemcsak elmehetett volna tőrőért, hanem de-facto el is ment volna. Mert más az, ha az ember egy halmazattal áll szemben, amely megtorlásra vár. Akkor az ember, vagy belelép a halmazába, vagy nem lép bele, de ha már belelépett, akkor legjobb, ha azt mondja, hogy a halmazat nem volt halmazat, vagy ha mégis az lett volna, akkor sem szándékos, sem gondatlan halmazat nem volt, tehát a halmazat, röviden, elégtételnek nevezhető. Ami a következőkben ki is derül. Figyelem!) „A történetekkel szemben a nemzetgyűlés időközben a kellő elégtételt megkapta? (De meg

ám! En is azt mondom, hogy megkapta. De mennyire megkapta! Hogy a füle ketté-áll tőle. Az úgy volt, hogy egy boxbajnok engem a kávéházban, az egész kávéház szemeláttára, pofonvert, de úgy, hogy a szemem csakúgy sziporkázott bele. „Nana, mondtam én, itt mintha valami sérelem történt volna.“ Erre a boxbajnok, a galléromnál fogva, becipelt a toalettbe és ott így szólt hozzám: „Hallja, maga taknyos, ha még jártatja a pofáját ottkint, a többiek előtt, akkor kap még egy olyant, hogy az eget cimbalomnak nézi.“ Erre én kijövök a toalettből s a kintlevő gyülekezetnek azt mondom: „Egyrészt semmisse történt, másrészt, uraim, az elégtételt, időközben, megkaptam. De van ez még tovább is. Tessék figyelni:) „E hónap 10-én ugyanis, mint a Ház elnöke írásban is tanúsítja (nohát! írás is van róla!) megjelent nála szolgálati díszben (az gyönyörű lehetett!) Ostenburg százados két másik tiszttel (? nem két másik gyilkossal? talán Bibó bácsival és Héjjas tatával? nem? az lett volna az igazi!) és kijelentették előtte, hogy (most fülelj, kiszagda!) „a fővezérség parancsára annak kinyilatkoztatása végett keresték fel, hogy távol állott tőlük az a szándék (ami a fővezérséghez közel állott), hogy a nemzetgyűlés és tagjainak mentelmi jogát megsértsék; az egész eset több véletlenség (!) sajnálatos (!) összehatalkozása (!) következtében történt és ezért arra kérték, hogy... —: ezt a nemzetgyűlés tudomására hozza.“ (Bocsánat, nem hallom azt a szót, hogy bocsánat. De a nemzetgyűlésnek ennyi is elég. Aki pofonverte megjelent, előtte, *parancsra!* s megmondta neki, hogy véletlenül verte pofon. És ezt, *kéri*, vegye tudomásul. Nos tehát? Tessék:) „A mentelmi bizottság

ezért javasolja, hogy a Ház a bejelentett és megállapított (!) mentelmi jogi sérelmeket megszüntnek mondja ki.? (Vége a dalnak. A sérelem megszűnt. Minden megszűnt Ostenburgnak a házban való jelenlétét meg-orvosolták azzal, hogy Rakovszkynak most már kezét is kellett szorítani Ostenburggal, amit, először, nem volt muszáj. Ez a második pofon, sokkal erősebb lévén, megszüntette az elsőnek a hatását. Látnivaló, hogy ezt a nemzetgyűlést pofonokkal fogják narkotizálni, mert hajlandósága van erre a gyógymódra. Meg fog szünni tőle. Addig is megállapítom, hogy a fennforgó esetben a félreértések örült tömege szerepel. Örült félreértések tömege. Sőt, s ez a nagyobb baj: Tömegek örült félreértése is. Ha még most az örültek is félreértik a tömeget, ahogy eddig a tömegek félreértették az örülteket, akkor teljes lesz a kalamajka. Akkor Magyarország, amely eddig nem volt, hanem lesz, ezentúl, nemhogy nem lesz, ellenben csak volt, hanem se nem lesz, se nem volt, mert „inkább csak tájékoztatlanyságból eredő, jóhiszemű intézkedések és félreértések láncolata, semmint szándékos, vagy gondatlan cselekmények halmazata.“ Semmint. Abszolúte semmint.)

A jogrendről

I.

Stocker

1920 március 20.

Ha csak magyar lapokban olvasnám: nem hinném; ha külföldi mesélné: biztos volnék benne, hogy rágalmaz csupán; de saját szememmel látom, itt fekszik előttem az asztalomon. Stocker Antal, kúriai bíró, a Csemy-pör tárgyalási elnöke, könyvet írt — nem Werbőczy Tripartitumáról, nem a Gyorsított Eljárásról, nem a Föllebezési Jogról általában. Nem. Hanem a Cserny-pörről. Magáról a Csemy-pörről, ő maga, a Csemy-pör elnöke. Tehát a tizennégy halálos ítélet, amit Stocker hozott, az első tizennégy, mert hozott azóta Stocker nyilván többet is, a tizennégy első halálos ítélet nem volt föllebezhetetlen. A gyáva joggyilkosok igazat mondtak, mikor az antantnak azt hazudták, hogy szabályosan ítéleztek. Volt föllebezés. A védők ugyan nem föllebezhettek, még az ügyész sem föllebezhetett. De Stocker Antal, a tárgyalás elnöke, röviddel az Ítéletek végrehajtása után, megföllebezte saját ítéletét. Stocker Antal bíró Stocker Antal íróhoz. És Stocker Antal, író, épügy halálra ítélte a tizennégyet, mint Stocker Antal, bíró. Mit épügy? Nem igaz! Stocker, a bíró, élő emberek fölött mondott Ítéletet, akik, ha nem is védekezhetek, de kinyithatták a szájukat legalább. Csak a törvény volt fölakasztva, a vádlottak nem még. De Stocker, az író, tizennégy akasztófán megmerevedett holttestet ültet maga elé s előbb megvádolja és kicsúfolja őket, aztán újra felolvassa a halálos ítéletet

nekik. Hajmeresztő fantazmagória. Shakespeare nem tudta kigondolni. A bírót nem, aki, irigyelvén a libidót, amit a tényleges hóhérnak, Bali Mihálynak, e tizennégy ember megfojtása okozhatott, sírjaikból kiássza őket és újra megfojtja valamennyit. A bírót, aki halottakat akaszt. Aki személyesen akasztja fel azokat, akiket már felakasztatott. Aki *ilyen* gyönyörűséggel hurkolja a kötelet halottak hideg nyakára. Ördögöknek való jelenet, a Pokol könyvtárából jött olvasmány. Kisebb iszonyatú ténykedések után a sekszpiri hős okvetlen megőrül. De az csak hős az elképzelt tregédiában. Ám ez cenk a vérrel-valóságos komédiában. Azt a téboly Fúriája kergeti a színről, ezt a téboly Kúriája küldi a színre. Az agg gyilkosok fekete ferencjózsef-kabátos terrorcsapatából, a Csemegi-fiuk bünszövetségéből, a Kúriáról jött ez a bíró-kanibál, ez a halottzabáló, aki, megcsámcsogván Csemyék holttestét, előbb — leomlik a Parnasszus! — egy Berzsenyi-idézetbe, aztán egy piros-fehér-zöld szalvétába törli fogatlan és jogatlan száját; s poharát, melyben akasztott emberek alvadt vére feketéi, az „új, a boldog, a népeket egymás szeretetében üdvözítő Magyarország!” egészségére üríti. És nem örül meg, hanem várton várja, hogy a sajtó őt is megdicsérje irodalmi munkálkodásáért, ahogy Váry Albertét megdicsérte, aki már előbb defloreálta ezt a tizennégy hullát, vádbeszédét, a laposság Csimborasszóját, e tizennégy halott bőrébe kötötte adván ki. Betű, irtózom, tőled, nyomdafesték, hullaszagodat érzem, mióta e sátán kutyáinak eszközei lettetek!

*

De én milyen bolond vagyok, hogy csodálkozom! Hát Bali, az igazságos bitó, nem jelentette-e ki, hogy

ezeket örömmel köti fel? S azután nem adta-e el mégis ezeknek az akasztott embereknek a kötelét? Mért ne jelenthetné ki Stocker, e bíróságos hóhér, hogy *ezeket* örömmel ítélte halálra? s az ítéletet, a szellemi kötelelet, mért ne árusíthatná darabonként tizenöt koronáért? Mert annyi az ára e kísérteti könyvnek. Csak éjféli órán, csak kénkő-bűz közepeit szabad ezt olvasni. A könyv címlapján két oroszlán tart egy táblát, amin írva áll, hogy „Becsülettel a hazáért“ és hogy a Magyar Országos Véderő Egyesület adja ki e könyvet. Valóban: Magyarország védereje most: a halálos ítéletek; s ha a haza már tavaly elveszett, mért ne veszhetne el az idén a becsület is? A két oroszlán, nyilván, Stocker és Váry, akik oroszláni bátorsággal tépik szét a tizennégy (halott) terroristát. Míg éltek e halottak, addig e bíró és ez ügyész, a terrortól reszketve, kényszerültek minden elsején fölvenni bírói és ügyészi fizetésüket. Szörnyű volt! Nem állhatták ellen! Minden hónap elején meg kellett jelenniük és „az összelopkodott terrorkasszából“ föl kellett venniük a gázsijukat. Mert, ó bíró és ó ügyész, a kommünnek csak egy kasszája volt. S a jogfolytonosság, amin ti most nyargaltok, abban van, hogy nektek jogotok van folytonosan fölvenni a fizetéseket. Akkor is, most is. S ha azok, akik e kasszából becsülettel pénzt utaltak ki, rabló zsványok, mik vagytok ti, akik a pénzt becstellenül fölvetétek? S bár senkisé is kívánta munkátokat, mégis izgatottan ajánlkoztatok, hogy meg is szolgáljátok a béreteket. Bírák és ügyészek akartatok lenni akkor is. Úristen! elbírná-e a felelősséget a proletárdiktatúra, ha nem Csernyt, hanem titeket ültetett volna a bírói székbe? Mit végeztetek volna *ti* vérontásban,

akasztásban, életekkel való tobzódásban, ha *ti* éreztétek volna, hogy nincs írott törvény, aini a kezetekeket megkösse? Mit *akkor*, ha most, állítólag törvénykönyvvel kezekekben *ezt* tudjátok művelni? Mi a Cserny József bírói asztalra kitett revolvere ehhez a könyvhöz képest, amit most Stocker Antal minden műveit család asztalára letesz? Mi az a pofon, amit egy *soffőr* csapp egy halott ember arcára, ahhoz képest, hogy itt egy kúriai bíró, nem henegeésből, mint az a soffőr, nem a perc undok hevületében, hanem meggyőződésből és hetekig való érett megfontolás után, tizennégy halottat pofoz végig, a gög, a gúny, a bárgyuság, a gyűlölség s az embertelenség mind-az-öt piros ujjnyomát otthagyván halálban megsápadt orcáikon!

S miért tette ezt ez a bíró? Ez a veszett eszeveszett, aki semmitse veszthetett. Talán muszáj volt ítélkeznie a tizennégy fölött, talán halálra Ítélni is muszáj volt őket. De muszáj volt ezt a könyvet kiadnia? ő azt mondja, hogy muszáj. Mert vannak, akik a diktatúrát visszasírják. „Ezek a fényes múltat titkon visszasírok, *legendás körbe és glóriába burkolják* a hatalom gyilkos eszközeinek, a terrorfiuknak emlékéit, erre vall egy borközi állapotban szive keservét kiöntő „4fju elvtársnak“ legközelebb tárgyalandó bűnüge, amelynek adatai szerint ő azért nevezte el gyilkosoknak a bíróság tagjait s azért fenyegette őket válogatott kínzások mellett való megöléssel, mert halálra Ítélték a nemzetnek 14 vértanúját, Cserny Józsefet és terrorista társait.“ A bíró-analfabéta, a legelemibb magyarul tudással-nem-bíró bitó, aki, ha tollat ragad, nemcsak embereken, hanem saját anyanyelvén is csak juszticmordokat tud elkövetni, aki nem tudja, hogy glóriával

övezik azt, akit dicsőíteni akarnak, s nem glóriába burkolják; ez a paralitikus jogállat, aki ezt írja: „Cserny letett az asztalra egy golyóra töltött revolvertöltényt (!!); ez a szenilis koraszülött, aki, könyve végén, Berzsényi meggyalázása után, így szól: „lesz még tavasz, lágy kenyér“ „lesz még szőlő, lágy kenyér“ helyett, tehát az ősz, amit a szőlő jelent, összetéveszti a tavasszal, mert az agya télen-nyáron lágy, mint a kenyér; Juszticia istenasszony eltörött gerincének ez a velőtlen csigolyája egy részeg emberrel való vitairatul adja ki könyvét! A részeg ifjú és a józan öreg egymással szemben. Az egyik borközi állapotban, élettől mámorosán, téved és gyilkosnak nevezi a bírót, azt hívén, hogy mindenki gyilkos, aki ölt. A másik, vérközi állapotban, haláltól részegen, megmutatja, hogy esetleg senkisem gyilkos, aki ölt, de ő mindenesetre az, mert halottakat öl meg még egyszer s ezzel bebizonyítja, hogy vádlója nem tévedt ítéletében, csak a megokolást nem tudta olyan jól megfogalmazni, minthogyha józan bíró és nem részeg elvtárs lett volna. S a józan bíró, akinek a részeg elvtárs elitta az eszét, oldalakon át kedélyeskedik halottaival. S miután megrugdalja, felpiszkálja, lerókázza és kiröhögi őket, újra részeg áldozata felé fordul, közvetlen megszólítással: „Ifjú elvtársi ki a büntető bírákban gyilkosokat láttál, ezekután is fenntartod különvéleményedet?“ Az ifjú elvtárs börtönben ülven, nékem kell válaszolnom helyette: „Vén gazember! aki gyilkosokban bírákat látsz, mondom neked, hogy fenntartom az ifjú elvtárs különvéleményét!“ És ha Cserny József és társai, akik voltaképpen csak elvadított katonák voltak a háborúban, — mely csak azért tört ki, mert a világ ilyen bírákat és ügyészeket ter-

mett, ahelyett, hogy inkább meddőségben elpusztult volna, — ha Csemyék még annyit öltek volna is, az Igazság Szobrai, Mennyei Fuvolák, a Jog Fundámentumai ők egy *bíróhoz* képest, amely bíró, tudván, hogy nyolc hónap óta csak *föllebezzhetetlen* hálálos ítéleteket mond ki, le meri írni Ítékezéséről ezt a mondatot: „A független, a tárgyilagos, a bűnt a bűnért üldöző magyar bíróságnak ítélete bővebbi magyarázatra nem szorul, annak minden sora, jogi okfejtéseinek minden mondata a sziklaszilárdan álló tételes törvényt szolgálja, híven a bírói eskühez, mely arra kötelez bennünket, hogy félretéve haragot, gyűlöletet, pártfogást, kedvkeresést, az igazságot, csakis az igazságot hirdessük apostoli fenséggel és léleknyugalommal“ Ezt nem lehet elbődülés nélkül kibírni! Katonák, gonosztévők, politikai kalandorok ölhetnek, ahogy akarnak. De hogy egy bíró, aki az állhatatos szót állhatatosan egy Z-lel írja, akinél tehát fennforog az a lehetőség, hogy mikor *dunai hal-állatokban* levő érzésekről akar szólni ítéletében, akkor *dunai halál a tokban* reszket ki hebegő tolla alól, ami — *föllebezzhetetlen* ítélet lévén — koporsóban elevenen a Dunába dobatást jelent a vádlottra nézve, hogy egy ilyen bíró apostoli fenségről merjen beszélni saját legszennyesebb személyével kapcsolatban: ez olyan vérbűn a szent apostoli szavon, ami mellett a szodómia — Murilló ama pufók angyalkáinak ártatlan enyeltése, akik Szűz Mária csodálatosan kék köpenyét tartván gödröshúsú kezecskéikben, áldott szájukat a legtisztább égi csók sóvárgásával közelítik egymás Gömbölyűségei felé.

1920 március.

II.

Miről van szó?

„Szó van arról is, hogy megváltoztatják azt a miniszteri rendeletet, amely előírja, hogy a gyorsított eljárás szabályai szerint letárgyalt bűnügyben az Ítéletet csak akkor lehet kihirdetni, ha az teljes egészében írásba van foglalva. Ez a rendelkezés az ítélethozatalt sokszor késlelteti és úgy tervezik, hogy az ítéletnek csak a rendelkező részét kell a kihirdetés előtt írásba foglalni, az indokolást későbbben is írásba foglalhatják.“ Tehát erről is szó van? Ezt mondja az Új Nemzedék 1920 április 6.-i számában az Igazság-ügy rovat egyik kis hire. S mert a hir nem mondja meg, miről van szó még: azt nekem kell megmondanom, bár emberi szóval már nagyon nehéz elmondani, hogy miről van szó. Arról van szó, hogy ez az a mondat, amelynél ijesztebbet már a Gorgó-fejű Magyarország sem üzenhet Európának, amely eddig is vak és süket volt s nyilván ezentúl is süket és vak fog maradni. Arról van szó, hogy ez az a mondat, amit se Lloyd George nem fog elolvasni, se senki más, akinek az a feladata, hogy a magyar fehér terrort nemlétezőnek tekintse, vagy, ha nem is tekinti annak, legalább annak hirdesse. AITÓI van szó, hogy ez az a mondat, amely minden józaneszü ember számára súlyosabban esik latba, mint a tiszti-bandák gyilkosságai, mert azokról lehet azt mondani, hogy felelőtlen elemek kezéből származó ajándékai az új magyar közéletnek. Arról van szó, hogy ez az a mondat, amit Arábiának minden fűszere sem szagosít le a magyar igazságszolgáltatásról, amely amúgysem jó-illatú az Úrnak színe előtt! Mert nem

szabad elfeledni, soha elfeledni nem szabad, hogy a független magyar bíróság, mint *egy* ember hajtott térdet-fejet a gyorsított eljárás nevű hóhérkötél előtt! Aligha van ország a világon, hazámon kívül, amelyben hónapról-hónapra hoznák a legsúlyosabb olyan ítéleteket, amik ellen föllebbezni nem lehet. De ha *van* ilyen ország, akkor abban haditörvényszékek, vagy statáriális törvényszékek, vagy forradalmi törvényszékek ítélkeznek így. Arról van szó, hogy Magyarországon *nem*. Hogy a bíróság, mely hazámban ezt cselekszi, rendes bíróságnak érzi és hirdeti magát, miközben föllebbezés nélkül ítél. Arról van szó, hogy *egyetlen* bitó Magyarországon ez ellen nem tiltakozott, sőt egyetlen jogász sem emelte föl szavát! A jogállamban! De ezen már túlvagyunk. Ezt már a bírák is megszokták, a közvélemény is megszokta s most már arról van szó, hogy Magyarországon esetleg furcsának vélik, hogy vannak országok, ahol, és vannak ítéletek, amelyek ellen appellálni lehet. Magyar lapokból láttam, hogy a híres kolozsvári perben, amit a magyarság javára akartak kiaknázni a béketárgyaláson, a román hadbírótság — tehát egészbiztosán nem a világ legelfogulatlanabb ítélőszéke — halálos ítéleteket hozott. Ám ez Ítéleteket az elitéltek nemcsak megfellebbezhatték, hanem hatással is fellebbezték meg, mert a felsőbb fórum az ítéleteket megsemmisítette. Erről van-e szó Magyarországon? Nem, erről nincsen szó. Arról van szó, hogy Magyarországon, ahol mindennap százával Ítélnék el politikai bűnért embereket, Magyarországon *nincs* politikai per. Boldog ország, amelyben ma csak bűnügyek vannak, mikor politikai perek még Angliában is folynak! Arról van szó, hogy a független magyar bírák, akik most

kérnek nagyobb fizetést kenyérre, bár csak arról lehetne szó, hogy levegőt is csupán jegyre kapjanak, a független magyar bírák csak az igazságtól függetlenek. Magyarországon, a véres ellentétek hazájában, e két szó *örgróf* és *kisgazda* nem olyan ellentétek, mint e két szó: *becsületes* és *biró*. (Pallavicini kisgazda volt, mielőtt a pusztaszeri nemzetgyűlést a francia merde-nek a Ház asztalára való helyezésével pusztamásivá nem változtatta.) Arról van szó, hogy a magyar bíróság nem becsületes. Szomorú, hogy ezt ki muszáj mondani, de kinek használ, ha untig ismétljük a klisé a szegény, de becsületes magyar bíróról. Valóban: szegény a magyar bíró, de legalább nem is becsületes. Ha nem így volna, akkor lehetetlen lett volna maga a gyorsított eljárás, mint tervezet; még lehetlenebb» hogy olyan legyen a végrehajtása, amilyen most már nyolc hónapja; és abszolút lehetetlen volna, hogy a hír, amit elől idéztem, napvilágot lásson. A hír, amelyben arról van szó, hogy szó van arról is. S ez a hír meg fog valósulni. En jelenvoltam egyik gyorsított tanácsnak egyik délelőttjén és láttam, hogy a legelvetemedettebb laikus hallgató is — Kádár Lehel kollégámat gondolom, aki szintén jelen volt — hogyan döbönt meg a mord-arcú, a jusztic-mord-arcu, bíróság hajmeresztő ítéletein, amik aznap, véletlenül, csupa ártatlan emberre zúdították a fegyház esztendeit. De akkor az ítélet legalább írásba volt foglalva még. Arról van szó, hogy ez se legyen többé. Arról van szó, hogy ez az ítélethozatalt késlelteti. Mert csak ítélethozatalról van szó. Nem igazságszolgáltatásról. Arról nincs szó. Eddig a bírák legalább annyi időt adtak maguknak, hogy az ítélet megfogalmazása köz-

ben, legalább annyi percig gondolkozhatnak az ítéleten, ahány évi fegyházra ítélik áldozatukat. De minek ez, mikor az ítélet előre készen van? Arról van szó, hogy ezentúl csak ítélni akarnak formai megokolás nélkül is. Mert a megokolás, amit, eddig, felolvastak, zavarta — a hallgatóság lelkiösmeretét. A megokolásból vette észre a hallgatóság, hogy az ítéletnek nincs megokolása. Ezt a ballasztot akarja kidobni léghajójából a magyar bíróság. Nemcsak az igazságtól akar független lenni, hanem a gázság megokolásától is. Arról van szó, hogy Jusztiáciát bekötött szemmel ábrázolják s ebből már mindenféle írók mindenféle banális következtetéseket vontak le. S arról is szó van, hogy a magyar Jusztiacia szeme csak azért van bekötve, hogy ne lássék, hogy ennek az istennőnek is kiszúrták a szemét! Erről van szó, galádok, erről van szó! írásba ezt, mindenesetre, én foglalom először. A megokolást a magyar bíróság később fogja csak megkonstruálni. Hogy senki se tudja, hogy miről van szó. Hát erről van szó.

III.

Dr. Nagy Béla

1920 március

Igen, tudom. Az olvasó joggal haragszik rám mert már hetek óta nem beszéltem neki Dr. Nagy Béláról, mikor pedig megígértem, hogy beszélni fogok róla. Joggal ér a vád, hogy úgy teszek, mint a felnőttek, akik, a gyerekek előtt, folyton elkezdik a csalimesét: „Meséljek a zöld disznóról?” És aztán újra meg újra csak a kérdésnél maradnak, hogy meséljenek-e a zöld disznóról? és nem mesélnek a zöld disz-

nóról. De én mesélni fogok a zöld disznóról, én el fogom mondani a mesét Dr. Zöld Disznóról, a mostani magyar igazság-moslék klasszikus disznajáról, arról a disznóról, aki a Markó-utcai pocsolyában legjobban érzi magát, arról a disznóról, akinek vidám rőfögése a magyar határokon is áthallatszik. Ez a képzettársítás, hogy a disznóról Nagy Béla jut eszembe, s hogy, ha Nagy Bélát hallom, azonnal disznóra gondolok: nem véletlen. Mikor ott ültem Dr. Nagy Bélával szemben (érdekes, hogy *én* voltam a vádlott, ő volt a vádló; érdekes, mi?) akkor mindig az járt az eszemben, hogy ez a Dr. Nagy Béla milyen frappánsan hasonlít a hízott disznóhoz. A megszólalásig. Mert meg is szólalt. Mindig kérdezett tőlem valamit és nekem — olyanok voltak a viszonyok — válaszolnom kellett Ady a Disznófejü Nagyurral beszélt, nekem a disznófejü Nagy úrral kellett beszélmem, a disznófejü Dr. Nagy Béla úrral, az emberfejü disznóval, ezzel a piszok disznóval. Yorkshire előttem szóló tisztelt képviselője — mert mindig előttem szólt s csakugyan Yorkshire képviselője volt, de nem a tenyésztő Yorkshire-é, hanem a tenyésztetté — Dr. Mangalica Béla kis kocaszemekkel nézett rám a hájból, mely fejével volt azonos, s miközben kis pipáját szurkálgatta: *viccelt velem!* Bizony, kérem. *Szarkasztikus volt velem szemben!* Saját lényéhez (melyet azóta Pallaviijini örgróf a Nemzetgyűlés asztalára tett), az ügyészi kaszt humorát ragasztotta, hogy szarkasztikus lehessen. Ezért bűnhődnie kell, ezt még ő is belátja, aki eddig csak ártatlan embereket hajszolt s nyomott víz alá, több buzgalommal, mint amennyi hivatalból gyakorlandó lett volna, annyi buzgalommal,

amennyi disznói lényének elvadulásából származhatott csupán. Egyszer egy bűnösnek is bűnhődnie kell s Dr. Nagy Béla, aki mostanában a bűn és bűnhődés arányait az utóbbi javára torzítja el faszasztikusán, nem fogja rossz néven venni, ha a büntetés, mellyel sújtani fogom, nem áll majd arányban azzal a tetves kis bűnnel, amit velem szemben elkövetett. Az olvasó most már türelmetlenül kérdezi, ki ez a Dr. Nagy Béla, kinek fejéből ilyen nagy feneket keríték. Megmondom. Ügyész. Királyi főügyészhelyettes. Azt kérdi az olvasó, hogy ez a Dr. Nagy Béla okos ember-e? Nem. Ez buta ember. Buta ember ez. De nem tucatember. Butább mint a többiek. Az ügyészek közt a legbutább. Egészen buta. De azért még élhetne a világon, anélkül, hogy minden sarokkő rákiabálná, hogy buta, ha nem követte volna el azt a számára végzetes butaságot, hogy engem két hónapig, a saját szakállára, börtönben tartott. Természetes, hogy ezért én ezt az ő szakállát fogom borotválni mindhalálom napjáig s ha egy kis arcbőr velejön is — ami nem valószínű, mert nincs bőr egy ilyen ügyész pofáján — vagy ha az egész bőr a kezemben marad is: kicsire nem nézek s továbbborotválom ezt a Dr. Nagy Bélát, nemcsak amíg el nem huny s tagjait hurkává és kolbásszá nem balzsamozzák, hanem mindaddig, amíg Dr. Nagy Béla szakavatott kezemen fogalommá nem finomul. A pehhes butaság fogalmává. Százezrenként járnak a buta emberek otthon is, másutt is s mind békén élhetnek s békén halhatnak meg, csak ez a pehhes Dr. Nagy Béla az, aki pedig szintén nem több, mint egy buta ember, egy szép buta ember, aki rá-tűzi magát a tollamra s két hónapig erőlködik azon,

hogy valahogyan el ne felejtsem. Hát Dr. Nagy Butát nem is fogom elfelejteni. írni fogok róla mindvégig s nekem hiába hal meg, hogy békessége legyen, én a sírjába is utána-nyulok és táncoltatni fogom kis színpadomon, s még az unokája is szégyelni fogja, hogy milyen buta ember volt a nagypapája. S ha félenken megkérdez másokat: „Mondja, tényleg olyan buta ember volt az én nagyapám, boldogult Dr. Nagy Béla?“ — akkor ezt felelik rá: „Hát persze fiacskám! Elképzzelheti, milyen buta lehetett, szegény, ha épen azt az embert halászta ki magának életrajzíróul, aki az ő hallatlan, de hallható butaságát halhatatlan butasággá tudta átváltoztatni; képzelheti, milyen buta volt, ha elment és modellt ült a Butaság szobrához!“ A szobrot gyúrni fogom, amíg nagyobb nem lesz, mint Nagy, úgy hogy már senkisé is fogja tudni, hogy Dr. Nagy Béla ügyész volt, királyi, csak azt fogják tudni, hogy buta volt, és hájvelejü volt, és tökfejü volt és zsidó volt. Paralitikus kúriai bírák, akik maguk sem mennek egy kis butaságért a szomszédba, azt fogják mondani egymás közt: „Volt itt az ügyészségen egy buta zsidó, valami Dr. Nagy Béla, arról olvasom, hogy olyan buta volt, hogy a tök-király helyett mindig önmagát mondta be az alsósban s aztán összetévesztette az összes disznókkal, amiket szintén nem tudott önmagától megkülönböztetni.“ És nevetni fognak rajta. És a Nagy Bélák mind magyarosítani fogják a nevüket, nehogy azt higyjék az emberek, hogy ők az a Nagy Béla, akinek a butasága olyan legendás. S a nagyon buta emberek, akiket otthon a feleségük szekiroz majd, ezt fogják mondani: „Ne piszkálj anyjuk! Tudom én, hogy buta vagyok, de olvastam

egy könyvben, hogy volt egy Dr. Nagy Béla nevű zsidó, az még nálamnál is sokkal butább volt és mégse akasztották föl érte!“ Nem lesz olyan butaság, amelynek számára enyhítő körülmény ne lenne a Dr. Nagy Béla butasága. Minden buta keresztény okosabbnak fogja érezni magát ennél a buta zsidónál. Mert én nem vagyok lovagias ellenfél: nem, arról szó sem lehet. Én nem kímélem a keresztény kurzus ügyészét azon a ponton sem, ahol legérzékenyebb: a zsidósága pontján. Én lehúzom a nadráglehuzók ügyészének a nadrágját s megmutatom, hogy az Achilles-sarka körül van metélve.;Én elvi antiszemita vagyok buta zsidókkal szemben s ha egy zsidó olyan buta, hogy pont a keresztény-kurzus ügyészének csap fel, akkor, számomra, hiába tért ki ennyi meg ennyi esztendővel ezelőtt, előlem nem térhet ki, én továbbra is zsidónak tartom, sőt hitelt adok annak a rágalomnak is, hogy ki sem tért, hogy most is zsidó, ahogy’ most is buta s ahogy’ nekem buta és zsidó marad mennybemenetele napjáig. Minden hiába: én megmondom, hogy én zsidóban ilyen tréfli állatot még életemben nem láttam! Én hallottam, mikor ez a buta ügyész a keresztény Surgoth előtt egy vádbeszédében érzékeny hangon azt gurgulázta, hogy a destruktív elemek már gunynyal illetik azt az áhitatos keresztényt is, aki vasárnaponként szentegyháza felé irányítja lépteit! Én, aki az első pillanatban fölismertem a gurgulában a kántorgurgulát, a zsinagógabelit, majd megfulladtam a nevetéstől s Dr. Nagy Béla, az ő kis kani szemeivel, félénken pislogott felém s már egy teli templom zsidóért nem adta volna, ha kimászhatott volna a szentegyházból, melybe, buta fejjel, a buta zsidó disznó-

hájtól csepegő butaságával, beirányította lépteit. Aztán kiszaladt a folyosóra panaszkodni, hogy mit ülök én oda fixírozni őtet? Ha egy disznófej, amely zsidó, kit teszi magát a kirakatba, ne panaszkodjék, ha nézik. S mit tehetek arról, hogy Dr. Nagy Béla olyan buta, hogy, mikor az én tekintetem Dr. Nagy Béla egyéniségének oldalából kiválasztja a Dr. Nagy Béla butaságát, akkor Dr. Nagy Béla nem bírja ki ezt? Az edény, amiben erős folyadék van, legyen erős. Ha Dr. Nagy Béla buta, akkor bírja ki, a butaságát. S ne kívánja én-tőlem, hogy a szemem ne árulja el, amikor ránézek, hogy most buta emberre nézek. S az olvasó ne kívánja tőlem, hogy megmondjam, mért olyan buta Dr. Nagy Béla. Mit tudom én! És csak azt tudom, hogy buta. Tessék tőle magától megkérdezni! Ő talán tudja. Bár nem valószínű. Ez a Dr. Nagy Béla olyan buta, hogy még ezt sem tudja megmondani.

*

S mikor e sorokat olvasgatja e buta Dr. Nagy Béla, ne üssön a fejére és ne mondja: „Tényleg olyan butának kell lennem, amilyenek ez a Gábor mond, ha én *ezt* az embert kieresztettem.“ Nekem nincs szükségem Dr. Nagy Bélának erre az önvallomására. S a feje ütögetését is elvégzem én ezentúl helyette. S ez az önvallomása is butaság. Nem az az okos ember, aki a hecsedlit magában tartja — mert *ezt* nem lehet — hanem az, aki nem eszi meg. A buta ember, az igazán buta: megeszi s mikor vakarózik, azt mondja: „Nem lett volna szabad kibocsátanom!“ Ne vakarja a fejét, doktor úr, az csak az azonosság miatt viszket jelen esetben; üljön vissza rá és gondolkodjék tovább az eseten.

Ez a buta Nagy Béla, ha e sorokat olvassa, látni fogja, mi az védtelennek és kiszolgáltatottnak lenni. Pedig ő csak nekem van kiszolgáltatva, aki ellenségnek is jobb vagyok, mint ő testvérnek; aki, lovagiatalanul és rosszhiszeműen is tisztesegebb vagyok, mint ő, lovagiasan és jóhiszeműen; aki, ha haragomban elnyargalom magam, akkor sem tudok olyan eszetlen lenni, mint amilyen buta ő, mikor a legokosabb próbál lenni. És ő csak *nekem* van kiszolgáltatva. Míg én *neki* voltam! Nem kell gyöngyöt dobálni disznó elé. S a disznó ne próbáljon ráharapni a gyöngyre mert eltörik a foga belé. S ha nem harminckét foga volna ennek a disznónak, hanem százharminckettő, én mind a százharminckettőt kiverném, mert egyszer illetéktelen helyen próbált belémharapni. En garde, öreg Fiú, en garde! Most *velem* méltóztatik vívni az assaut-t. De most nekem is fegyver van a kezemben. Pedig csak az ön butaságát forgatom, amit az ön esze-tokjából rántottam elő. Nézze, hogy csillog-villog ez a butaság, amely pedig feketén és lomhán gunnyasztott az ön fejében! Tetszik látni: így kell a másik embert a saját fegyverével megölni. Hegyesre kovácsolom a Dr. Nagy Béla butaságát; s agyon szúrom vele Dr. Nagy⁷ Bélát. De előbb püfölöm, hogy voltjai és foltjai legyenek. A fejével verem fejbe Nagy Bélát. És egy ilyen nagybéla hiába dugja homokba a fejét, s tárja felém az ülőkéjét, hogy azt érje az ütés, én lelkesen ütöm azt is, mert tudom, hogy egy ilyen nagybélának az is a feje, aminthogy a feje, amit a homokba dugott, az is az ülőkéje csupán. Neki. Mert én még ülőkének sem használnám. A külső kobakját moslékba dobnám, a szecskát, ami benne van, lovak elé vet-

ném, s a híg lét, amitől az egész ázik, rabok csebrébe önteném. Mostantól sokáig nem lesz jó nagybélának lenni. Mert én nem fáradok ki, mert nekem még ezer mustáros kis mazsolám van, amit mind bele fogok szurkálni a nagybéla nevű sültmalacom saját nyársamon forgó pirosra paskolt pecsenyéjébe. És a fülét ki fogom cipflizni és citromot fogok a szájába nyomni, s ahhoz sem fogok ragaszkodni, hogy a citrom citromfái eredetű legyen . . . Nem, doktor úr, az ember ne szülessen butának, s ha már butának született, ne menjen ügyésznek, s ha már ügyésznek ment, ne legyen olyan buta, hogy épen engem néz ki butasága próbakövéül. Nem! Aki olyan buta, mint Dr. Nagy Béla, annak legyen magához való esze.

*

Jó reggelt, ügyésem! Hogy aludt az éjszaka? Mit szól, milyen buta dolog, hogy maga olyan buta?

IV.

Ruszkó

1920 április.

Úgy él bennem ez a név, mint egy seb, amely behegedt ugyan, de, ha az égen ólmos felhők takarják a napot, ha felfütyül a szél akárhonnán: ez a név fájni és gennyedni kezd. Soha el nem tudom én felejtetni Ruszkó kapitányt, akit személyesen nem ismerek, akit sohasem láttam, akiről nem tudom: magas-e vagy alacsony? szakállas-e vagy beretvált? kékszemű-e vagy fekete? s aki mégis legiszonyúbb emlékem marad, nem amíg ő él, hanem amíg én élek, mert lehet, hogy Ruszkó kapitányt holnap felhúzzák egy útszéli fára, de az iszonyatot, ami a nevével

kapcsolatban bennem szunnyad, ezzel nem szüntetik meg. Ruszkó kapitányról, rendőrkapitányról, ezt tudom: 1919 augusztus 17-én, gyönyörű nyári éjszaka, vittek be, autón, a rendőrségre. Egy hugyszagu folyóson át, amelynek piszkos fala mellett, egy eldugult árnycsík levében, egymás mellett feküdtek a már letartóztatott emberek, egy földszinti szobáig vittek, amelyről azt mondták, hogy a nők szobája, s ott lettek, hogy ott töltsék az éjszakát. A szobának a folyósóra nyíló ajtaja előtt egy magyar rendőr, s egy román katona ültek posztot, s bemenni a szobába, ahová be kellett volna mennem, nem lehetett, mert a padlón lehetetlennek látszott lépni az ott egymás mellett zsúfoltan fekvő nők miatt, akik kendőjükkel vagy szoknyájukkal letakartan aludtak. Volt egy pad is a szobában, azon ülve aludtak a nők, egymás vállára billent fejjel, de úgy, hogy sem a padlón, sem a pácson mintha már nem lett volna, abszolút nem lehetett volna hely még egy ember odatevésére. Mindez azonban csak látszat volt, számomra, újonc számára, akit álmomból keltettek ki otthon, aki még kábult voltam attól, hogy odavittek, aki megszálltam az épületben vastagon úszó árnyékszék- és ve-rejtkékszagtól, emberek és embertelenségek vastag pá-rájától. Hogy a szobában sötét volt-e vagy világos, arra nem tudok visszaemlékezni, hiába próbálok; pedig a szobában még öt éjszakát töltöttem, s tudom, a későbbi éjszakákról, hogy égett a szobában egy villanykörte, sőt eloltanunk sem volt szabad. De, hogy az első éjszaka, mikor a nők is ottvoltak még, ez a lámpa égett-e: nem tudom. Nekem sötét volt, amit láttam, s ha valamely csoda folytán éjfél nap

sütött volna a szobába, akkor is sötét lett volna: egy szennyes ruharaktár, összevissza dobált, gyűrött ruhák, amiknek mindegyikéből azonban egy-egy sárga női arc állt ki, a lehunytt szemek: egy-egy kékkarikás piszkos folt, s a ruhák, és arcok és kócos hajak e sűrűje egyre nyögött és sóhajtott és fel-felzokkant és árasztotta magából a forróságot, a mosdatlan nőszagot és az áporodott fájdalokat. Megálltam a szoba ajtajában, belül — mert hiszen nem látogató voltam, hanem elfogott — s ott álltam, hogy senkire rá ne lépjek azzal, hogy beljebb akarok kerülni. Akkor valaki a nevémen szólított s az alvókon keresztüllépkedve egy nő mellémkerült és susogva beszélgetni kezdett velem. Egy széket is szerzett a szoba mélyéből, a szék négy lábának még helyet lehetett csinálni, úgy, hogy a széknek egyik fele már a folyosóra állt ki, s ahogy a szoba nyögő, sóhajtó, zokogó csendjében susogni kezdtünk, a padló valamennyi rongycsomaga belesusogott a beszélgetésünkbe. Senkisé aludt a fókuszba gyűjtött gyötrelem e szobájában. De mind susogva beszéltek csak, nehogy a „Gizi felébredjen“. És a szoba balsarkában még mozogni sem volt szabad, „nehogy a Gizit megérintsék“. En többször odanéztem, amerre „a Gizit“ óvták és kímélték, de csak fekete szövethalmazt láttam a földön, az embert, aki beletartozott, látni nem lehetett ez a füledt és forró csend is azért volt a szobában, mert a nők azt hitték, hogy a Gizi végre elaludt s nem akarták hosszú ájulta utáni első alvását zavarni. A padló és a padok alvónak látszó virrasztói kezdtek nekem, a friss jövevénynek, aki nem voltam megverve és megviseltnek sem látszóttam, elsusogni a szobának

irtózatos történetét. Szörnyű katalógusa áradt felém a rémségeknek, amiket a nők akkor már hosszú napok és éjszakák óta álltak ki a rendőrségen, de mindegyik susogó hozzátette a maga megkinzatasának történetéhez, hogy: „de a Gizit, azt verték meg legjobban“. Hajnal felé a fekete szövethalmaz megmocant s mert a megmozdulása fáj a saját testének, eljajditotta magát, de csak kurtán, mint egy kis sikoly, amit nem lehet elnyomni, s a fekete szövetcsomóból egy sárgás-zöld kis arc bujt elő és nyögött valamit. A padló többi rongy-raktára megelevenedett, karok nyúltak belőle, amik egy poharat adtak kézről-kézre, s a rongyok ezt susogták: „A Gizi vizet kért“. Egy susogás megkérdezte vizivás után: „Hogy van?“ És a nyögést, ami válasz volt rá, így fordították le susogásra: „Azt mondja, hogy jobban Van, mert aludt egy kicsit/

Nem folytatom most a riportját ennek az éjszakánál?. Csak azt mondom, hogy, ha a mai Magyarország augusztus óta felépült rendjének *minden* szereplőjét, Horthytól és József főhercegtől kezdve, le a legutolsó napihir-írójáig, annak idején a lábánál fogva akasztják fel s úgy korbácsolják halálra, az olyan lovasias és enyhe felelősségrevonás lesz, ami ellen előre tiltakoznom kell, mert ez az a rend, amely nők nők, nők, — asszonyok és lányok — félig és egészen való agyonveretésével kezdte életét. Én tudom, mert én két napig együttvoltam e nőekkel, e ronggyá vert testekkel, amiket *férfiak*, *férfiak* tudtával, *férfiak* parancsára ütöttek, vertek, csapkodtak, botoztak kékre, zöldre és feketére. Ebben nincs túlzás, én láttam ezeket a testeket, előlem nem lehet belőlük letagadni

semmit, s ha a magyarság mai vezérei, és e vezérek végrehajtói, augusztus óta bármit követek el, számomra nincs már meglepetés, mert én tudom, hogy a magyarság e rétege, amely a lovagias, a bátor, a vitéz jelzőkben akarja kiélni magyarságát, az emberiség olyan gyalázatos szemete, amely ellen a világ minden szemétdombjai joggal tiltakoznának. Én tudom, mit csináltak és mit csináltattak ezek a *férfiak* nőkkel, nőkkel, nem lehet elég elszörnyedéssel ismételni, hogy nőkkel! Itt már nem eldurvult vagy nekivadult alkalmazottak rémtetteiről van szó, itt a *vér* beszélt, a magyar uriosztály és az ahhoz tartozók vére, a történeti szifilisszel megvert vér, a minden népek felső csavajdékának vérével vegyült, egyre romlottabbá hígult és betegedett vér, amely semmi jóra nem jó, amely minden rosszra alkalmas, amely az emberből csak az állatit tudja kiviríttatni, amelynek számára nincs ész, nincs ok, nincs semmi, csak ösztön van, véres, buta, hörgő és habzsoló ösztön, a bakzó macskáénál, a veszett kutyáénál veszedelmesebb. Nekem már mondhatják, hogy történelmi osztály, nekem már mondhatják, hogy dinasztikus hűség hogy ősi jogérvény, hogy nemesi erények, hogy hagyományok óbora, nekem már mondhatják, hogy nemzeti hadsereg, hogy keresztény kurzus, hogy európai orientáció: én tudom mindez mit jelent s ha ezer évig élnek, akkor is csak utálatot okádkhatnak az emberiség varros sebeinek ez erjedt és büzhödt vakaréka felé. S amikor ezek az aljas ösztönállatok, dulásukban sarokbaszorítva, az utolsó pillanatban mégis emberinek tetsző igéket vesznek a szájukra, akkor csak azt kiáltom feléjük: kuss! kuss! bitangok: Ruszkó!

Mert így hijják azt a budapesti államrendőrségi kapitányt, aki... De előbb el kell mondanom, hogy reggel megnéztem a Gizit. Adler Gizinek hitták, akkorka nő, mint egy tízéves gyerek, vékonyka, soványka, finomka. A rendőrszoba szennyében egy cselédágy matracának a harmad-részén feküdt, kis vonagló gombóccá összehúzódva s akkor már több mint egy hete haldoklott az agyonveretéstől. Nem kórházban, hanem ott, a rendőrségi szobában, naponkint száznál több másik nővel összecsucva, akik közül kettő megőrült, egy abortált a körötte lejátszódó borzalmaktól. Te Nagy Béla, te akasztófáraláló, te Váry Albert, te okvetlenül felkötendő, ebből semmit sem lehet letagadni, ezt én a saját szemeimmel láttam! Kormányzók, katonatisztek, bírák, ügyészek, politikusok, és egyéb pöcegödör-váladékok, ti, halálnak eljegyzettjei, mindazt, amit én láttam, mindazt ti nem fogjátok letagadhatni! Az Adler Gizit is láttam, az Adler Gizi gyerektestét, amely mindenütt, halljátok, és értitek: mindenütt, a két kis gyatra keble kivételével, véresre és feketére volt verve s hajának a fele ki volt tépve, úgyhogy a másik fele a tépés vérével volt a fejére ragasztva. Ezt én láttam! Láttam egyebet is, de elég, ha *ezt* nem felejem el, ha *ezt* viszem magammal haza, hogy kiharsogjon belőlem, mint egy dagadt trombitából, mint egy beteg kürtből, amely a ti megdögléseteknek harsonája! Az. Adler Gizit detektívek vitték be abba a bizonyos szobába, detektívek — hímneműek, férfiak — fektették egy asztalra, — hímneműek, férfiak verték rá a következőket (megszámoltan, pontosan): ötvenet bikacsökkal, ötvenet gummibottal és *hatvanöt* — nem ötvenet — vasbot-

tal! És Ruszkónak hijják azt a budapesti államrend-
őrségi kapitányt, aki ezt az egészet — hímnemű, férfi
— végigvezényelte s mikor a százhatvanadik ütés
után a szétmállott, csirketeszű nőt felmosták, Ruszkó
kapitány csendesen azt kérdezte tőle:

— Fiam, bántotta valaki?

Nem írom tovább, mert félek, hogy belebolon-
dulok ...

A sajtójukról

Az örültek országából

1920. március 4.

Olvasom egy magyar lapban az alábbkövetkező kis hírt. És a fejemhez kapok. Én vagyok-e tébolyodott, vagy az ország, amelyben a hír anyaga lejátszódhatik s amelyben a hír megíródhatik, az az ország van-e megőrülve? Az óra éjfélet üt, tessék figyelni: „József Ferenc főherceg tegnap délután teára hívta a sajtó képviselőit, hogy hírt adjon arról a nagyszabású mozgalomról, melyet a nyomor leküzdésére indított.“ (Milyen egyszerű: nyomor van, főherceg akciót indít, főherceg hírt ad; sajtó teát iszik.) „Pont öt óraker megjelent a főherceg Álgya Sándor ezredes és Pintér százados kíséretében, kék honvédtillájában, érmektől borított mellel.“ (Ne hidd, olvasó, hogy az óra ötöt ütött. tizenkettőt ütött, ahogy én mondtam; aki jelen volt, nem jól tudja, sem ezt, sem a következőt. Mert így folytatja:) „A főherceg minden idejét ennek a munkának szenteli.“ (Melyik munkának? Világos, hogy annak a munkának, hogy öt óraker, kék honvédtillájában, érmektől borított mellel megjelenjen. Világos, mert ez a mondat értelme. Világos.) „Az inségfront élére állt.“ (T. i. a főherceg. Kedves papája annak a frontnak az élére állt, amelyik az inséget csinálta. *Aki* tőle származik, az annak az élére állt, *ami* tőle származik. Persze a fia is csak hátul áll a frontnak az élére; a papája is *ott* állt a frontnak az élén. Az egyik a nyomor főhadiszállásán, a másik a nyomorcsinálás főhadi-

szállásán állt, hátul, az élen. Ott is volt enni-innivaló: itt is van. Ebben különbözik a front éle magától a fronttól. A front élén volt tea és van is. A sajtó akkor is itta a teát; most is issza. Ezt csinálja a sajtó. És a főherceg?) „Fárad, levelez, külföldi összeköttetéseit latba veti, hogy az éhes szájaknak enni tudjon adni és ellássa a szükölködöket a szükséges holmikkal.“ (A főherceg. Magyarországnak atyja helyett atyja támadt. Már József főherceg, a József Ferenc atyja, az is atyja volt, de a fia az méginkább atyja. Az atya atyjának atyja. Atyatya. A mostani atya atyja, tehát az atyja fiának atyja, hátulról, ahol a front élén állt, gépfegyverből adott enni, kék ólom-babot, az éhes szájaknak s a szükölkők számára a tiszti revolver golyóját tartotta szükséges holminak. A fia nem olyan. Hát milyen?) „Finom és gyengéd megjelenésével olyan, mint egy kedves kép egy királyi arcképcsarnokban...“ (Vigyázni, mert itt egy fordulat jön, egy fordulat, mely az ellentét erejével hat) „... de csupa kézzelfogható okos tervről és realitásról beszél.“ (Itt valami célzás van elbújtatva. Itt arra lesz célozva, nyájas olvasó, hogy ez a József Ferenc, ez nem olyan buta, mint mint valaki más. Ki lehet az a valaki más? Butaságról lévén szó, csak Horthy Mihály kerülhet kombinációba. Tehát a sajtó, miközben teát iszik, konstatálja, hogy József Ferenc nem olyan bléd, mint Miklós Mihály, az admirális, aki a tengert a fejében hozta magával a trónra. József Ferenc fejében semmi sincs, még víz se, attól olyan száraz, okos fiú. De ez) „Nem soda.“ (Mért nem csoda? Azért, mert) „... hisz maga is átment a háború és a forradalom iskoláján. (Át; a háború iskoláján, mint főhercegi gyermekek szokták

tenni az iskolákkal, magántanulóként ment át. Ő, mint magántanuló, átment, kedves atyja-ura, mint nyilvános rendes tanu-ló, megbukott ugyanebben az iskolában. Úgy megbukott, hogy a forradalom iskolájában, melyben valóban a fiával együtt jelent meg, a nevét sem tudta megmondani. Mikor kérdezték, azt mondta, hogy Habsburg! Józsefnek hívják. Augusztus elsején, mikor az ellenforradalmi iskolában pótvizsgára jelentkezett, egyszerre eszébe jutott, hogy József kir. herceg a neve. De a sajtó kerre nem emlékszik már. A sajtó elitta az eszét, a sajtó leitta magát a sárga teaíg. Istenem, milyen szép idők voltak, mikor még vért ivott! Szép piros vért, amit a Doberdón csapolt neki ennek a fiúnak az apja! De a tea és vér között is vannak folyadékok. Például petróleum. Az is van Illetve az is nincs.) „Petróleum kellene — mondja (a főherceg) — de majd ezt is szerzünk.“ (Hát mért nem szólnak? Gyerekség az egész. Egy kis petróleumért nem megyünk Beszarábiába. Nem nagyszerű ez? Ha csak kívánni kell és mingyárt meg is van minden, a sajtó joggal elmélázhat. El is méléz. így:) „Valaha nemcsak a királyok sarjai nem tudtak ilyesmikről, de a polgárok s a munkások sem ismerték a gondot, se a fűtéssel, se a világítással nem törődtek, mert mind-ez természetes ajándéka volt az életnek.“ Nana, kicsit merész általánosítás. Itt-ott még akadtak polgárok is, munkások is, akik, ha talán nem is személyesen, de úgy látásból-hallásból, ismerték a gondot. Meg ez a fűtés-világítás sem volt olyan egészen természetes ajándéka az életnek. Több ízben láttam az életet, fűtés meg világítás nélkül. Egészen régen volt az, hogy a petróleum és a szén, mint madarak, röpködtek a leve-

gőben. Talán nem is igaz. Lehet, hogy ezek a petróleumdarabok csak kacsák voltak. Itt már érzik az átmenet a sajtóra. A sajtó, amely, eddig, némán itta a teát, meg akar szólalni. S csakugyan:) „A sajtó képviselői a papirinségről is tájékoztatják őket.“ (Kiket? Mert eddig csak József Ferencsel beszéltek. Ő csak egy. Legfőljebb. A királyi sarjakról, akik a többes számot jogosulttá tennék, csak a melázásban volt szó. Azokról éppen az van mondva, hogy nem ismerték a gondot. Nyilván a sajtót sem. De a sajtó mégis azokkal beszél. S mit hazudik? Ezt:) „Nemsokára hat koronába kerül egyetlenegy újság, mondják és e fantasztikus árak előtt mindannyian csodálkoznak/ (Hopp! Itt már baj van. A sajtó tulhazudta önmagát. Az nem igaz, hogy egyetlenegy újság hat koronába kerül. A sajtó nem drága ugyan, de aki meg akar venni egy újságot, az legalább hatvan, vagy hatszáz koronát tegyen a zsebébe. Azért már megkapja. Viszont egyetlen *újság-példány* szintén nem kerül se most, se nemsokára hat koronába. Nem csoda, hogy e fantasztikus árak *előtt* csodálkoznak. *Én* az *előtt* előtt is csodálkozom, sőt az előtt után is. Ez előtt az előtt előtt, tehát azelőtt, amikor még zsidók itták a teát és írták a lapot, azok tudták, hogy nem az árak előtt csodálkozik az ember, hanem az *áron*; bizony keresztény kollégáim, Khon tudta, hogy az *áron*. Keresztes nem tudja, keresztes számár, áld előbb hazudik egyet az újságpéldányok áráról s aztán azt mondja, hogy akik hazudtak azok is elcsodálkoztak a hazugságon. Mert a mondat értelméből világos, hogy maguk a sajtó képviselői csodálkoztak. De hát hogyan csodálkoztak volna, mikor ilyenek jönnek még!:) „Sokkal

nagyobb baj, hogy a könyvek is hihetetlen áron kelnek majd, egy ötödik gimnazistának szükséges könyvkészlet nyolcszáz koronába kerül.“ (Ugyan! majd a főherceg intézkedik!) „Hogyan lehet majd tanulni és tanítani?“ (Sehogy; arra nincs szükség. Anélkül főherceg is lehet az ember, sajtó is. Mingyárt kiderül:) „A főherceg elmondja bevezető beszédét.“ (No lám, tanít, pedig nem tanult) „... s aztán felszólal Payr Hugó és Scheller Róbert.“ (Vagyis csak papirinség van, payrinség nincs. Papír nincs, payr van s ennek hatása csodálatos:) „Máris megindult az olcsó ebédek kiosztása ...“ (Tehát nem öt óra délután van hanem tizenkettő van. Amikor ebédet osztanak, akkor tizenkettő van. És amikor szellemek járnak, főherceg, Payr, Scheller, akkor éjféle tizenkettő van. Fehér lepedőkre burkoltan jönnek:) „...szegénykataszter... munkanélküliség ... harminc millió ... Vészi József főszerkesztő meleg szavakkal... népelelmezés problémája...“ (De még folytatódik a riport:) „Csupa pozitív adatról, számról beszél a főherceg, a jelen égető és bús kérdéseiről.“ (Fantasztikus!) „A másik szobában dallamos hangon üt egy rokokó-óra.“ (Kísérteties!) „Mintha az idilli múlt és a szomorú jelen beszélne egymással.“ (Hajmeresztő!) S ezt az egészet leírta egy ember, aki nem is bűdös zsidó, tehát nincsen terror alatt, hanem jóillatu keresztény s így a fentebb leírtak leírására nem kötelezhető. Ez az ember leírta ezt az aljas piszkot s nem lett öngyilkos utána, sőt mégcsak arcul sem köpte magát este a tükörben! Jól aludt utána és volt bátorsága még fölébredni is! Én — én nehezen és izgatottan aludtam el emez olvasmány után és irtózatos álmom volt. A háborúban lezüllött cipőm

talpa megelevenedett és eltépte magát tőlem s vad kéjjel, öimállóan gázolt át a legszennyebb szennyeken. Mint Victor Hugo Elszabadult Disznaja úgy hengergőzött keresztül pocsolyán, trágyadombon, emésztő-gödörökön. „Hé! hé!“ — kiáltottam utána. — „Hová? Hogy’ mersz? Nem a cipőm talpa vagy-e, te szörnyűséges szörnyeteg?“ — „Nem!“ — kiáltott vissza — „én az Új Nemzedék munkatársa vagyok! Nekem már semmi sem szent, én ettem a tudás fájáról és ittam a főherceg teájából!“ S nyakig merült a csatorna sárga és fekete levébe.

2.

Helyreállott

1920 április 1.

Ami helyreállott: az a közbiztonság; *ahol helyreállott:* az Budapest. így van fekete betűkkel lenyomatva a *Magyarország* c. Budapesten megjelenő napilap március 23-iki számában. Idézni fogom a cikket mondatonként és becsületszavamra kijelentem, hogy az idézet, amit idézek, tényleg idézet s nem az én csúfolódásom. Akinek van még füle Pesten (mert nem vágták le) figyeljen ide: akinek szeme van még (mert nem szúrták ki) olvassa: „Berlin és Bécs rendőrsége állandóan panaszkodik a közbiztonság romlásáról, kétségbeesett siránkozásaikkal tele van az egész világ.“ — Bizony. Budapest rendőrsége nem panaszkodik. Ellenben Apponyi ... Az levelet ir. — „Állandóan azt hangoztatják, hogy a forradalmak annyira megviselték az erkölcsöket, hogy közeli javulásról még beszélni sem lehet.“ — Ezzel szemben Pesten lehet beszélni róla. Aki otthon van, egyedül, és bemegy a

spejzba és becsukja magára az ajtót és az ablakot, az beszélhet róla. Persze nagyon halkan. Mert ha hangosan tenné, azzal zavarná a közcsendet. — „A cikkeknek megvolt a visszhangjuk az antant államokban is.“ — Ejnye, hát ott is? — „Kiderült, hogy London és Páris szintén nem dicsekedhetik a közbiztonsági állapotok mintaságával, a háború borzalmas hatásait ott is meg lehet érezni.“ Hm. Szintén. Ott is. Valamit, úgy látszik Budapesten is érezni lehet. Mi lehet az? — „Ilyen körülmények közt igazán érdekes, hogy, rendőri szemüvegen keresztül, milyennek látszanak a budapesti viszonyok.“ — Igazán érdekes. A rendőri szemüveg az érdekes. Úgy látszik más szemüvegek is vannak. Én például Zeiss-szemüveget viselek. *Azért* lehet némi eltérés köztem és a rendőrség között. — „Az államrendőrség egyik vezetőjéhez fordultunk, aki a következőket mondta: Budapesten aránylag igen türhetőek a közbiztonsági viszonyok.“ — Ne mondja! Aránylag? Alihoz arányitva, hogy milyen távol van valaki Budapeستől. Nekem például itt, Bécsben, elég türhetőek. Müller karmesternek, a Kolibri-bar zongoristájának, aki közelebb volt a közbiztonsághoz, már alig voltak türhetőek. A Dobutca sarkán lőtték őt agyon. Nehezen türte. Meghalt. Halál-ok: türelmetlenség. — „Ha vesszük a statisztikát . . .“ Persze csak akkor vesszük, ha adják. Ha a karhatalmiak odaadják. Vájjon odaadják-e? — „...arra a különös megállapításra jutunk, hogy aránylag a békebeli állapot állott helyre.“ — Különös. Különös béke lehet ez. „Ma a külföldi rendőrségekkel nehez az érintkezés, de annyit a lapok tudósításaiból ki tudunk hámozni, hogy esetleges összehasonlításoknál

Budapest egyáltalán nem járna rosszul? — Nem, Budapest, mikor hámoz, nem jár rosszul. De az emberek, akiket Budapesten meghámoztak, rosszul jártak. A karhatalmi, az nem rendőr, az nem-himez-hámoz. Az hámoz. Lehúzza a bőrt az egyénről. A rendőrség esetleg összehasonlítja az ilyen egyént az olyanal, akiről nem húzták le a bőrt. S aztán folytatja —: „Ma már gyilkosság alig fordul elő, utonállás, rablás szintén minimális.“ — így folytatja a rendőrség, de a karhatalom úgy folytatja, hogy nem így folytatja. A képergetező jelentkezett tanúnak a Somogyi-ügyben a fővezérségen. Aztán a Hűvösvölgyben egy fán lógva találták meg. Meglógott a további tanuzás elől. Fel-lógott a fára. Öngyilkos lett. A tiszt urak az mondták neki: Ön? és meggyilkolták. így lett öngyilkos. De ez az a gyilkosság, ami alig fordult elő. A lapokban alig. — „A bűnözők nagyrésze már régi ismerősünk.“ Nekik is.

Mert nekünk is. Bibó, Salm, Prónay, Ostenburg ... név szerint ismerjük őket. Ők is? Ez örvendetes. „Ezek ellen könnyű védekeznünk.“ T. i. nekünk itt, Bécsben. A rendőrségnek Pesten már nehezebb. A Britannia előtt összevert rendőrtiszt legalább azt mutatja. — „Nagyon sok azonban az új bűnöző ...“ — Akik az államvasuti felügyelőt a Margithidról, a felesége mellől, a Dunába hajították, azok valószínűleg új bűnözők. A módszerük új. És akik Kohnt, aki a színházból hazament, a Bazilika előtt agyonverték, s aztán azt mondták, hogy leugrott a Bazilika tornyáról, azok is újak. Erre vonatkozhatik a rendőri mondat folytatása: — „félíg még dilettánsok...“ — Akik egy zsidó emberről azt állítják, hogy éjjel fel tud jutni a

Bazilika tornyára, csak azért, hogy onnan leugorjon, azok valóban dilettánsok. De csak a riportban. Magát a gyilkosságot professzionátus alaposággal végezték el. S a rendőrség, amely folytatja, tudja, hogy a karhatalmiak is folytatni fogják. A rendőrség ezt mondja: „... de nagyrészüket meg fog maradni ezen a pályán? — Meg. Mind megmaradnak ezen a pályán. Amíg Horthy kormányzó marad, amíg tehát ő megmarad azon a pályán, amely ezen a pályán vitte előre, addig azok is megmaradnak ezen a pályán, hátha azon a pályán végződik? Ma kormányzó, tegnap gyilkos. Mért ne lehetne ma gyilkos és holnap kormányzó? A rendőrségtől, mint látni tetszik, nem kell félni. A rendőrség fölveszi a rendőri szemüveget s akkor minimalista. A gyilkosságok számát, amely csak azért nem maximális, mert mindennap újra gyilkolnak, minimálisnak látja. Kis Minimax szállj le és tedd meg a te kötelességedet! A karhatalmi kötelessége, hogy maximális számú gyilkosságot kövessen el, a tied az, hogy ezt a számot minimálisnak mondd. Az egykori Minimax, gyerekkorunk játéka, vízben szállt alá, a mostani Minimax, felnőtt korunk szórakozása, vérben bukkik le. De nem veszi észre. Mert ezt is mondja: „A közbiztonság fönntartása a forradalmak leküzdése miatt sok kézben forgácsolódott szét. A mag ugyan mindenkor a rendőrség volt, de sok más szerv kivette a részét a konszolidációból.“ — Az istenit! Ez jó mondat. A forradalmakat úgy látszik, a rendőrség küzdte le. Melyiket? Az elsőt? Amit ő csinált? Vagy a másodikat, amikor őt küzdtek le? És amiből a többiek is kivették a részüket, azt a rendőrség kurtán konszolidációnak nevezi. Vállalja a rendőrség, hogy ő

is úgy konszolidált, mint a többiek? Mért ne vállalná, hiszen megtette! A magja a konszolidációnak a rendőrség volt. Az első áldozatokat, a szép augusztusi napokban, a rendőrségen ölték meg. Ez volt maga a mag. A többi a gyümölcs. A rendőrség bikacsökkel, gummibottal és vaspálcával konszolidált. A többiek, akik szintén kivették részüket, a többiek, karddal, revolverrel és manliherrel konszolidáltak. Mennyi szolid Kohn lett szelíd a konszolidálás után! De mennyi! — „A rendőrség néhány főtisztviselője az egyik éjszaka razziát tartott az utcákon. Inkognitó látogattak el mindenfelé.“ — Ez igaz. Ha nem lettek volna inkognitóban, a karhatalmiak agyonverték volna őket. A közbiztonság is inkognitóban van. Azért nem ismer rá a rendőrség. *Azért* hiszi, hogy ez az inkognitós úr Pesten van, mikor nincs Pesten. Ha ottvolna, akkor a rendőrfőtisztviselők éjjel is bátran egyenruhában járhatnának. De nem tehetik. Mert a közbiztonság, amely helyreállott, fejreállott. A rendőrtisztek átöltöznek civilekké és a gyilkosok átöltöznek katonatiszteké. A katonatisztek kimennek az uccára és akit találnak, agyonütik. És a rendőrtisztek? — „Mindenütt a legnagyobb rendet és nyugalmat találták.“ — Úgy van! A halottak rendes és nyugodt emberek. S ezt a tiszt uraknak köszönik. Katonatiszteknek és rendőrtiszteknek egyaránt.

3.

Danse macabre

1920 május 9.

Nem, az embernek nem való a háború. Akik a létért való küzdelmet, ami az élet, összecserélték a

lét ellen való küzdelemmel, ami a háború, tehát a halál: azok vagy csaltak, vagy tévedtek. Az embernek nem való a háború, mert, ime, csaknem két esztendő mult el a háború látszólagos vége óta, s az ember, ki a gránátok robbanásától idegsokkot kapott, még egyre nyavalyatörősen rángatózik, sőt rángásai kezdenek a halálos ágyán dühöngő tébolyodott mozgulataihoz hasonlítani. Boldog, aki nem így látja a világot. Éa boldogtalan vagyok, mert látom. Aki boldog: nem látja. Aki vak, az sem látja, s aki behunyja a szemét, az sem látja. Én látok, s mert látok, talán megértem. De azt a kevéske értelmet, ami megnyilatkozik benne, csak így lehet felfogni. Különbön felfogathatatlanok és hihetetlenek volnának egyes jelenségei. Például Magyarország s mindaz, ami ott történik. Ami a magyar történelemből az újságok fehér lepedőjére vetődik, reszkető félelmen és ostoba cenzúrán keresztül, az úgy hat az emberre, mintha megörült volna a mozi operatőrje és a filmet — az amúgy is szörnyű filmet — visszafelé forgatná. Elmúlt események és elmúlt emberek kísértetei táncolnak a vásznon, a világ véres alkonyatának és még véresebb hajnalának, s e két világítás küzdelmének hátborzongató fényében, a szem elkáprázik, a film néha el is szakad, a régi, visszafelémenő képre, néha friss képek is vetődnek, az alakok összeelegyednek, s a zenekíséret, mely, ha a zenetörténet leggyászbabb gyászindulója volna, akkor is frivolnak tetszenék e halálnál halálosabb haláltánc muzikális aláfestésével: a zenekíséret friss csárdás, ropogó ihaj-tyuhaj, az erger-berger szövegével. Hihetetlen és mégis való, valótlan és mégis igaz, képtelen és mégsem kép, ha-

nem realitás, álom, amit nem álmodunk, hanem élünk, élet, amit nem élünk, hanem álmodunk, s nem álom és nem élet, hanem a halálnak, a már halott halálnak, tulvilági deliriuma. S a film pereg tovább, visszább és még visszább, halottak jönnek és mennek és üdvözlik egymást és haragusznak egymásra, és támogatják egymást és intrikálnak egymás ellen és meg is ölik egymást. Igen, a halottak. S mikor már *megint* meg vannak ölve, akkor újra fölkelnek és újra elevenek. S a film pereg tovább, visszább és a fehér vászon feliratai egyre fantasztikusabbak. „Windisch-Graetz herceg emlékiratai sértik Tisza emlékét.“ (8 órai újság, 1920 május 4). Az egyik halott memoárt ír a másik halotról. „A nemzeti középpárt és a Tisza-emlékbizottság a herceg könyve ellen.“ Más halottaknak két csoportja beavatkozik a két halott vitájába. S egy harmadik halott, egy újságíró, aki még erkölcsi halott is, riportot ír a temető e megmozdulásáról. Azt mondja e halott: „A napokban hagyta el a sajtót Windisch-Graetz herceg könyve, melyben *Küzelmeim* cím alatt az utolsó években készült naplójegyzeteit gyűjtötte össze. A följegyzések, amelyek mindenképen igazolni szeretnék Andrássy Gyula grófnak és a szerzőnek a háború alatti belső és külső politikáját. ..“ Nem a fülünk cseng? Nem. Andrássy és Windisch-Graetz a háború alatti belső és külső politikájáról van szó. Egy olyan halotról, amely nem is élt. „... a följegyzések úgy emlékeznek meg a közelmúlt legnagyobb magyar államférfiáról, Tisza Istvánról...“ Ezt mondja, tényleg ezt mondja. És ezt: „... élénk visszatetszést keltett Windisch-Graetznek ez a fellépése Tiszának volt ellenfelei körében, sőt a Nemzeti Kaszi-

nóban is.“ Holtak egész felvonulása. De vannak még csatlakozók: „Windisch-Graetznek mindenekelőtt három tévedése van. Az első, hogy még ma is hibának tartja a technikai obstrukciónak erőszakos letörését.“ Miről beszél? A technikai obstrukción? Tényleg arról. És még? Erről: „A második, hogy Tiszának a háború legválságosabb idejében a hatalomtól való félretolásáért nem érzi a volt parlamenti ellenzék súlyos erkölcsi felelősségét.“ Volt parlament, volt ellenzék, volt felelősség. Erről beszél. Valóban. Másról nem? De igen. „A harmadik, hogy még ma is az általános, titkos, egyenlő választójogot látja annak a talizmánnak, amely meg tudta volna váltani Magyarországot.“ Itt hátborzongató valami történik. Itt megjelenik a filmen valami, ami tényleg él, de ez is mint halott jelenik meg, mert a halottak már nem tudják maguktól megkülönböztetni, s az élő elhiszi, hogy halott, együtt-táncol a kísértetekkel, s a tánc végén igazi halottul roskad össze, hogy mint ilyen folytassa a szellemek lakodalmát. Borzalmas. „Ezeket a komolytalan, de egyben kegyeletien följegyzéseket mulatságosan jellemzi az az eset, amikor Wekerlével és Tiszával szemben ... Héderváry Lehelt, Létay Ernőt és Zlinszky Istvánt sorakoztatja fel.“ Koponyák egymásra vigyorognak és kigunyolják egymást. És új, azaz még-régibb csontvázak lépnek ki a sírból: „Tisza István sohasem intrikált. Felelős állásban, illetékes tényezőknek adott tanácsokat.“ Holt császárok lépkednek, oly halott méltósággal, hogy megnevezni sem szabad őket. Felelős halottak illetékes halottak előtt meghajtják gerincüket. „Az intrikát mások végezték ... Andrássy és a herceg ... Jagow-val és Tschirszkyvel

tanácskoztak? Honi halottak összesúgnak idegen halottakkal. „Tisza nem használt sem közéleti, sem más kérdéseket párttaktikai célra, mintahogy azt az ellenzék vele szemben a képviselőházban és főrendiházban ismételtén megette.“ Halljátok? Halottak élelmezése, halott pártok két halott gyülekezetben. Tömegsírok. „... az ellenzéki szerep .. súlyos erkölcsi felelősséget jelent .. azoknak, akik játszani nem áttalották... Windisch-Graetznek úgy, mint Andrássy Gyulának, vagy Vázsonyi Vilmosnak, akiknek a herceg valósággal közös oszlopot akar állítani.“ Temető a temetőben. „Megdöböntő és érthetetlen, hogy ...“ Igen, megdöböntő és érthetetlen. „... Windisch-Graetz Lajos herceg ... egy védekezni nem tudó halottat vádol s vakmerő kézzel süti rá politikai fegyverét egy gigantikus sírkőre, amelynek márványa egy ország kegyelete és ragyogó betűi egy nemzet hálájának örök dicsősége.“ Megdöböntő és érthetetlen. Gigantikus. A filmen halottak sírkövekre lőnek célba. Ezt már nem lehet nézni. Óra, óra, temetői kápolna órája, kongasd el már az egyet, hogy a fehér lepedősek — huss! huss! — visszasuhanjanak sírjaik ölébe! Kakas, kakas, kukorékold már az első, hogy fölébreszd az órát, hogy elaltassa a halottakat! Valaki, vagy valami segítsen rajtuk és rajtunk, mert megszédít minden élő a kísértetek e kábító táncforgataga, s valamennyien, égnek szökken, őszülő hajjal, remegő térdekkel tántorodunk a sírok tádogó szája felé. Hihetetlen és mégis való, valótlan és mégis igaz, képtelen és mégsem kép, hanem realitás, álom, amit nem álmodunk, hanem élünk, élet, amit nem élünk, hanem álmodunk, s nem álom és nem élet,

hanem a halálnak, a már halott halálnak túlvilági deliriuma ... Segítség!

4.

Egy örült levele

1920 május 20.

Az örült levelét én írtam. A Nemzeti Újsághoz írtam, a Nemzeti Újság szerkesztőjének, Túri Bélának, címezve. Az örült levelét azért írtam, mert a Nemzeti Újság azt írta rólam, hogy engem „megfoghatatlan sejtelem hozott Bécsbe épen a főtárgyalás előtt.“ Ebből én, örült, azt a következtetést vontam le, hogy a Nemzeti Újság azt hiszi, hogy nekem, ha Budapesten maradtam volna, főtárgyalásom lett volna, mert ellenem otthon valaminő eljárás van folyamatban, s hogy e főtárgyalás elöl szöktem Bécsbe. Hogy a helyzetet tisztázzam, én, örült, kijelentem, hogy azt sem tartom szégyennek, ha valaki a magyar igazságszolgáltatás latrai elöl megszökik. Örömmel tettem volna ezt is. De, mert nem tettem, úgy véltem, hogy ez olyan tény, amely — tekintet nélkül arra, hogy én örült vagyok-e, vagy szent, — ellenemond annak az állításnak, hogy főtárgyalás elöl szöktem. Ezt tehát, nagyon udvarias levélben megírtam a Nemzeti Újság szerkesztőjének s kértem, hogy lapja tévedését igazítsa helyre. A levél szövegét már csak emlékezetből tudnám citálni, mert, tényállás helyreigazításáról lévén szó, annyira biztos voltam a megjelenésében, hogy le sem másoltam magamnak a levelet. Körülbelül azt írtam, hogy úgy hiszem, ha politikai ellenfelének tekint is a Nemzeti Újság: magánbecsületemet, legalább is, amíg erre adata nincs, sérteni nem akarja. Kérem,

józaneszü olvasó, nem azt írtam, hogy remélem, a Nemzeti Újság *nem* akarja sérteni magánbecsületemet. Ha ezt írtam volna, valóban örültnek volnék tekinthető. Csak azt írtam, hogy hitem szerint, *addig* nem akarja sérteni magánbecsületemet, amíg erre adata nincsen. S a Nemzeti Újság kijelenti, hogy mert én ezt föltételezem, örült vagyok. Tessék idehallgatni, hogyan teszi ezt. A Nemzeti Újság kis cikkének a címe: Egy örült levele. (Onnan plagizáltam a címet.) A szöveg ez: (Nem az én levelem szövege, mert azt a Nemzeti Újság nem közli): „Ma levelet kaptunk Bécsből, ama bizonyos Gábor Andortól, aki csapnivaló színművekből s az Egyenlőségbe írt kereszténygyalázó Glosszákból szerzett nyomorúságos „erkölcsi tőkéjét“ ...“ — itt elakadok és megkérdem magamtól, hogy ez a tárgyra tartozik-e? A kérdés az, hogy lett volna-e főtárgyalásom, ha Pesten maradok, igen, vagy nem? A Nemzeti Újság erre azt mondja: Főtárgyalása? Önnek? Hiszen Ön csapnivaló szindarabokat írt! — Erre én azt mondom, hogy azért, mert valaki rossz szindarabokat írt, évekkal ezelőtt, azért még nem biztos, hogy most főtárgyalása lesz. És ha valaki az Egyenlőségbe, még több évekkal ezelőtt, kereszténygyalázó glosszákat írt, akkor vagy volt *akkor* főtárgyalása emiatt, vagy nem; *most* nem lehet emiatt főtárgyalása. De talán a Nemzeti Újság mondatának második felében *van egy* főtárgyalásra való anyag? Nézzük: „... nyomorúságos „erkölcsi tőkéjét“ a vörös malom alatt a sajtó és a színház megfojtásával tette még szennyesebbé.“ Ez már főtárgyalásnak látszik. Ám-azonban úgy van a dolog, hogy engem csakugyan börtönbe dugtak a sajtó és a színház

megfojtásának vádjával. De mert, barátaim közbenjárására, a börtönből kibocsátottak, azt kellett hinnem, hogy a vád alaptalan volt. Ördög bújjék a keresztény kurzusba: Csak nem olyan korrupt, hogy kibocsát egy embert, akire a sajtó és a színház megfojtásának vádja *nem* alaptalanul nehezedik! Igaz, hogy utólag azt éreztem, hogy a sajtót és a színházat igenis meg kellett volna fojtanom. De ez az utólagos érzésem nem lehet főtárgyalás anyaga. Úgy kell lennie, hogy a sajtót és a színházat mégsem fojtottam meg, csak éppen a Nemzeti Újság nem tud erről, illetve ennek a ténynek a „törvényes“ megállapításáról. Azonban, mint alább kiderül, igenis tud róla. De egyelőre csak ezt mondja: „kifogásolja (G. A. = én) hozzánk intézett levelében azt a *megállapításunkat*, amit legutóbb irtunk, hogy ezt az alakot (ez az alak is én vagyok) „megfoghatatlan sejtelen vitte Bécsbe éppen a főtárgyalás elől“ „Ez az ember. „Ez az ember, aki szintén én vagyok, áld örül annak, hogy megfoghatatlan sejtelen következtében maga is megfoghatatlanná vált: ez az ember nem érti, hogyan lehet egy, még olyan becstelen hírlapírónak is, valamit, amit hitelesen megcáfoltak, utólag, a cáfolat után, egyszerűen megállapításnak nevezni. Ez az ember riadtan áll ilyen dolgok előtt, mert ez az ember évek hosszú során át nem adta fel azt a reményt, hogy, ha a sajtó, mint olyan, ma prostituált is, egyes munkásai, az újságírók, lehetnének becsületes emberek. Ezért a hitéért ez az ember jogosan örültnék nevezhető. De nem *pont egy* olyan újságíró által, aki erről az emberről *azzal* a fizetéssel írja le, hogy örült, amely fizetést pont ez az ember — s még

egy másik ember, akit, szintén a magyar sajtó nagy örömujjongása közepeit, dugtak tiz évi börtönbe, — verekedett ki számára. Ez az ember utólag szégyelli magát azért a bambaságáért, hogy évekig dolgozott azon, hogy a magyar újságíró emberséges viszonyok közé kerüljön. A magyar újságírónak nincs emberséges viszonyokra szüksége, mert a magyar újságíró nem ember. Ez az ember ellenben ember, azért meri még ezt is megmondani kollégáinak. Közben is merte mindig, de közben azt hitte, hogy nincs egészen igaza. Most látja, visszamenőleg, hogy igaza volt. Tehát mi van ezzel az emberrel? „Ez az ember, aki lecsukatása után kiszabadulva, sietett a hasonszőrű emigránsok társaságába, azt *merészeli* írni, hogy vele semmi dolga nincs a hatóságoknak, s csak azért utazott Bécsbe, mert írni szeretett volna, de ezt otthon, a papirhiány miatt, nem tehetette.“ Vagyis, hogy van-e, nincs-e nekem a magyar hatóságokkal dolgom, az mindegy. Én mégse merészelnem írni, hogy nincs. Még akkor se, ha valóban nincs. Az újságírásnak ezt a módját én még mindig nem értem. Hát van velem dolga a magyar hatóságnak, vagy nincs? Mert talán úgy, hogy a hatóságnak van ugyan velem dolga, de ezt épen nekem nem mondta és nem mondja meg, talán úgy még a Nemzeti Újság sem képzei a magyar igazságszolgáltatást? Pedig nekem nem mondta. A börtön után négy hónapig ültem békeséggel a lakásomon, s csak akkor jöttem el, mikor kezdett a dolog úgy kinézni, hogy a hatóság ugyan ezentúl se bánt, de egyéni akciókra el lehetek készülve. Ez azonban, úgy-e bár, Túri főszerkesztő úr, ez nem főtárgyalás? És eljöttem, mert nem bírtam tovább saját némasá-

gomat, amit csakugyan nem a papírhiány okozott. De azt, hogy a cenzúra miatt, vagy az általános terror miatt nem lehetett volna otthon megszólalnom, azt nem írhattam a Nemzeti Újságnak, mert azt, épen a cenzúra és a terror miatt, a Nemzeti Újság nem nyomathatta volna ki. Tréfás fordulattal tehát a papírhiányt írom meg-nem-szólalhatásom okául. De ez nem is olyan tréfás tréfa. Valóban: *számomra* már akkor papírhiány volt a magyar irodalomban. S ez a papírhiány, tekintet nélkül arra, van-e papír, vagy nincs, mindamai napig fennáll minden magyar író számára, aki azt szeretné megírni, hogy Horthy nem nemzeti hős, hanem csak nemzetközi szélhámos, az is nem a könnyebbmunkájúak, hanem a véreskezűek közül. Itt van a kutya eltemetve, melynek teteme már Európaszerte széjjelbüdösödik. Mert a Nemzeti Újság így folytatja: „És írja ezt (G. A.) ugyanakkor, amikor Göndör-Krausz Náthán lapjában, az Ember május 17.-i számában, reprodukálhatatlan gyalázkodások moslékját önti Magyarországra, Horthy kormányzóra és mindenkire, akit csak mérgezett pennájára vehet, hangjában és tendenciájában mósdatlan cikke keretében.“ Hát ez igaz. Egy pár rossz szót, jó mondatokban ugyan, leírtam Horthyról, ezzel különbözvén a magyar sajtótól, amely e gonosztevőről csali jó szót irt, de rossz mondatokban. Ám ez még nem főtárgyalás. Ebben az ügyben Horthynak lesz főtárgyalása és nem nekem; ha kellő időben meg nem szökkik előre. De van tovább is: „Ez az ember, bécsi szökevény-pajtásaival együtt, úgy látszik azt hiszi, hogy itt nem ismerik az emigránsok és a Gábor Andorok viselt dolgait.“ Ez az ember ezt nem hiszi. Ez az ember tudja,

hogyan az ő „viselt dolgait“, — és most tessék az átvitt értelmet épúgy érteni, mint az egyenest — éppen a magyar újságírók a legjobban ismerik. Mert ennek az embernek a „viselt dolgait“, cipőt, ruhát, fehérneműt, mindenfélét, éppen magyar újságírók viselik. Mert ez az ember odaadta nekik; nem is nagyon viseltes állapotban. „Örült ez az ember, vagy elvetemedett?“ kérde végül a Nemzeti Újság. Nos, ez az ember, aki a viselt dolgait olyan embereknek adta oda, akik, mint a viselt dolgok viselői, a viselt dolgokat nemcsak viselik, hanem eredeti tulajdonosuknak a szemére is vetik: ez az ember örült. De akik a szemére vetik, azok elvetemedettek. Ez az ember megérdemli, hogy, ha eddig nem is volt főtárgyalása, ezentúl legyen, s ott, tanúként, azok az emberek vonuljanak föl ellene azzal a váddal, hogy lehúzta róluk az utolsó nadrágjukat, akik e főtárgyaláson is ennek az embernek az utolsó-előtti nadrágjában jelenendenének meg. Úgy kell az ilyen örültnek!

Müller Istvánról

I.

1920 május 12.

Alábbiakban azok a pontos részletek vannak megírva, amiket Müller István szegedi mérnök meggyilkolásának történetéről hitelesen és minden kétséget kizáróan összeszednem sikerült. Bár e riport ellené-mond azoknak a romantikusabb verzióknak, amik ez ügyben ezideig elterjedtek, mégis kérem azokat a külföldi laptársainkat, akiknek hírközpontjául szeretném magamat tekinteni, hogy *ezt* a verziót vegyék át, mert nem szabad, hogy a magyar alkotmányos uralom fényeiről csak hajszálnyira is valótlan adatokat terjesszünk. Az hazaárulás volna. Előre megmondom, hogy hiteles adataim szerint *nem igaz az, hogy Müller Istvánnak kiszúrták a szemét, s az sem igaz, hogy kasztrálták.* Hogy, ezzel szemben mi az igaz, azt a riport során el fogom mondani. *Az sem igaz, valóban nem igaz, hogy Müller Istvánt Bibó főhadnagy ölte meg. Az igazat megtudja az olvasó ebből az Írásomból.* Viszont a történetnek az a menete, amit elő fogok adni, már sem korrektúrát, sem cáfolatot nem tűr. Nem úgy igaz, ahogy eddig mesélték, hanem úgy igaz, ahogy itt leírom. De úgy aztán igaz. Isten engem úgy segítjen.

Még a diktatúra idején, 1919 nyarán történt, hogy Szegeden, ahol akkor már a Nemzeti Hadsereget szervezték, egy futball-mérkőzés alkalmával egy

szegedi fiatal hölgy Müller Istvánnak piros szekfűt adott, amit Müller a gomblyukába tűzött és így, piros szekfűvel a gomblyukában, ment be a szegedi Kaszkávéházba, a Nemzeti Hadsereg tisztjeinek főhadiszállására. A tisztek közt ült Bibó főhadnagy, aki, mikor Müllert a piros szekfűjével meglátta nekiugrott — Bibó hatalmas termetű, s nagyon erős ember, ezt mondja mindenki, akinek dolga volt vele — s megpofozta Müller Istvánt, aki nálánál sokkal kisebb termetű, s azonfelül Bibó még husz-harminc másik tisztársával volt együtt, míg Müller csak egynéhány barátjával együtt jelent meg a kávéházban. Francia tisztek, akik akkoriban a Kasznak szintén törzsvendégei voltak, s akik nem találták helyesnek, hogy úriemberek — mintahogy ők gondolták — kávéházban verekedjenek, francia tisztek vették ki Müllert Bibó kezéből. Eközben azonban a magyar tisztek olyan fenyegetően viselkedtek, — vagy legalább is a francia tisztek úgy látták, hogy fenyegetően viselkednek — hogy jobbnak látták Müllert magukkal vinni a kávéházból. A francia tisztektől körülvéve a megpofozott Müller még visszakiabálta Bibónak:

— Maga csirkefogó!

És valami olyat is mondott, hogy gyalázat, hogy a Nemzeti Hadsereg egy tisztje így viselkedik. Ennek a mondatnak a hiteles szövegét senkitől sem hallottam.

Ez incidens és Müller István meggyilkoltatása közt Bibó Müllert mégegyszer inzultálta. Hol és mikor, azt nem tudtam megállapítani, de biztos, hogy ez megtörtént. Az olvasó látni fogja később, hogy *így* kell a dolognak lennie.

Müller István február végén Pestre utazott szegediek társaságában, akiktől az úton nagyobb összeget nyert kártyán. Hogy revansot adjon nekik, másnap estére a hotelükbe ígérkezett. Ez a hotel a Britannia volt, ahová Müller két barátját, Balassa Józsefet és Major Dezsőt is meghívta. Ő maga fölment a szegediek szobájába kártyázni, a barátai lent várták a Britannia éttermében, ahová Müller le is jött. Együtt vacsoráztak meg, vacsoraközben a cigányprímás, ha jól emlékszem Kóczé, szintén odaült az asztalukhoz. Vacsora után bort és süteményt vásároltak, mert egy rózsadombi családhoz voltak hivatalosak s a Britanniából oda akartak menni konflison. Mikor fölkeltek s a ruhatárban a kabátjukat fölvtették, akkor egy tiszt lépett melléjük, aki nagyon csendesen és nagyon udvariasan szólt nekik:

— Szíveskedjenek velem jönni.

Most csak Müller és Major voltak jelen, mert Balassa fölment egyik ösmerőse szobájába, hogy átadjon neki valamit. Müller és Major autóba szálltak, ahol rajtuk kívül négy-öt katonatiszt foglalt helyet. Köztük Bibó is, akit bent az étteremben nem vettek észre. Az egyik tiszt megkérdezte:

— Hol a harmadik?

Mikor azt hallotta, hogy Balassa fölment a hotelbe és rögtön jön, akkor az autó nyugodtan megvárta Balassát, aki meg is jelent s őt is föltűn és nélkül meghívták az autóba. Föltűnés nélkül történt mindez, a legcsekélyebb föltűnés nélkül.

A társaság három tagja közül kettő, aki a jelenlevőket nem is ösmerte, mégcsak nem is gyanított rosszat. Müller azonban tartott tőle, hogy valami fog

történni, erre vall egyetlen megszólalása, ami így hangzott:

— Kérem, Bibó úr, ön már *kétszer* inzultált engem ... ne kínozzanak ... inkább öljenek meg.

Bibó, aki az autó elülső két ülésének egyikét foglalta el s háttal ült a három civilnek, kicsit hátrafordította a fejét és ezt mondta:

— Te csak fogd be a szádat, te zsidó,

Ez volt az első udvariatlan beszéd idáig. De az autóban nem követte több, mert amikor Müller barátai már tudták, *kivel* ülnek egy autóban, elment a kedvük a beszélgetéstől. Az autó roppant sebesen rohant a néptelen uccákon át. Csend volt bemre a kelenföldi kaszárnyáig. Odavitték a három civilt. Az autót rohamsisakos magyar legények engedték be a kapun. Ezek a rohamsisakos legények a Prónay-különítmény közlegényei. Az udvarban az autó megállt s a tisztek azt mondták a bentülőeknek:

— Kiszállni.

Csak röviden, katonásan.

Aztán fölkísérték őket a cellákhoz. Onnan visszakísérték őket az inspekciós tiszt szobájába. Fölköltötték dr. Kiss hadnagyot, vagy főhadnagyot, már nem emlékszem, aki a Prónay-különítmény ügyésze. Mert a Prónay-különítménynek ügyésze is van. Dr. Kiss leült egy asztal mellé, a három civilt a tisztek fölállították a szobában s akkor Bibó Müller elé lépett. Óriási tenyerébe vette Müller kis fejét Olyan volt, mintha egy tojást vett volna a tenyerébe. A bal tenyerébe. A jobbal, egész erejével, elülről, fölülről, egyenesen belecsapott Müller arcába. S közben azt mondta:

— Kinek mondtad te, hogy csirkefogó, te zsidó?
Ettől az ütéstől Müller a padlóra zuhant.

— Föl! — vezényelte Bibó.

Müller fölkelt.

Aztán ököllel és tenyerével elkezdte ütni, verni Müllert, akinek a feje ide-odalöttyent, a falnak esett és alig állt már a nyakán. Aztán az egész teste szédibabázott hol jobbra, hol balra. Amelyik tiszthez tántorgott, az pofozta vissza Bibó elé. De a tisztnek nem sokat dolgoztak. Bibó öntudatlanra verte Müllert, aki a pofonok és ökölcsapások *negyedórái* zuhataga után szinte gyerekké hülyült és ezt mondta:

— Bibó bácsi ne bántson, hiszen maga olyan erős! (Bibó négy-öt évvel fiatalabb Müllernél.)

Akkor összeesett. És Bibónak is kifáradt a keze.

A sarokban állt dr. Kiss felsámfázott csizmája. Abból kihúzta Bibó a nagy középső farészt és a földön fekvő Müllert azzal verte, ahol érte, de vigyázva, hogy a fejét szét ne zúzza, vagy a gerincét el ne törje. Ez tény. Ekkor egy őrmester jött be az ajtón és fölkapva dr. Kiss csizmáját, magát a csizmát, annak a sarkával kezdte verni Müller fejét.

A Prónay-különítmény ügyésze megszólalt:

— Hallja! tönkre akarja tenni a csizmámat?

És kivette a csizmát az őrmester kezéből.

Az őrmester erre a hajánál fogva felrántotta Müllert a földről...

II.

Ott hagytuk el, úgy-e bár, hogy az őrmester a hajánál fogva felrántotta Müllert a földről. Felrántotta és tovább verte, ahogy erejéből kitellett, ezt mondogatva:

— Te, zsidó, te! Te mondtad a főhadnagy urunknak, hogy csirkefogó?

Ez nem tartott sokáig, legföljebb ha egy negyed-óraig, közben Bibó is ütött még egyet-kettőt a sámfával. Müller már nem volt eszméletén, s mikor a kezükből kieresztették, azonnal a földre esett

Bibó még gyorsan megpofozta Müller társai közül az egyiket. Csak az egyiket. Csak nyolc pofont adott neki és egy boxerrel végigverte — kékre — a karját. De már fáradt volt, abbahagyta:

— Jöttök haza, fiuk? — kérdezte tisztársaitól.

— Gyerünk — mondták a fiuk és kimentek az inspekciós szobából s hazamentek az autóval.

A három civilt az őrmester felkísérte három különböző cellába. Az ügyész, dr. Kiss, a Prónay-különítmény ügyésze, szintén aludni ment. Müllert egy földszinti cellába vitték, s hogy innen kezdve mi történt vele, arra nincs szemtanú. Csak a szomszéd cellák és a fölötte levő cella foglyai hallották azokat a hangokat, amikkel Müller végigüvöltette azt, ami vele történt. Takács törzsfoglar ment be hozzá egy szakaszvezető kíséretében. Éjfél tájt. És két óra tájban jöttek ki a cellából. Addig Müller egyfolytában sikított, hörgött és vonyított, mert két látogatója dolgozott rajta. Aztán csend lett Müller cellájában. Hajnalban Takács törzsfoglar újra bement kísérelőjével, újra nekiálltak s körülbelül két óra hosszat hangzott ki sínét Müller cellájából az üvöltés. Többször nem mentek be Müllerhez. Többet senkisémet bántotta.

Még három napig volt a három fogoly a kelenföldi kaszárnyában. A többi foglyok csak azt tudták, hogy Müller mozdulatlanul fekszik a cellájában és nem

eszi az ételt, amit beadnak hozzá. Azt hitték, hogy nagyon meg van verve. Harmadnap késő este automobil állt elő és a három foglyot beletették. Balassát, Majort és azt, ami Müllerből volt még. Akik látták? azt mondják, hogy olyan volt, mint egy küklopsz. A feje egy nagy, szabálytalan véres gombóc, amiből csak egyik szeme pislákol. A másik szeme helyén, ökölnyi daganat közepén, csak egy fehér esik keskenyedt. Nem igaz, hogy kiszúrták mind a két szemét. Csak kiverték az egyiket. Nem valószínű, hogy kasztálták, csak szöges drótkorbácscsal verték le róla a heréit. Az egész teste — az egész — csupa gennyes fekete seb volt, de nem biztos, hogy ez égetésnek az eredménye; lehet, hogy ezt is csak a szöges-drót korbács okozta, amely rozsdás lehetett. Hogy a körmei alá tüzes vasat feszítettek, az sem biztos, csak az biztos, hogy a húsról felfeszítették mind a húsz körmét, de megtörténhetik, hogy csak pusztá bicskával tették. A két éptestűt és a harmadik maradványizét, Müller Istvánt, az ügyészség Markó-uccai fogházába vitték. És pedig úgy, hogy egy tiszt és egy katona ült melléjük az autóra. A tiszt azt mondta a soffőrnök:

— Gyerünk a Dunának!

Ezt jóízű mosollyal mondta s a három fogoly közül kettő, akik még értették a szót, azt hitték, hogy csakugyan a Dunának mennek. Müller mellé a katona került. Valahányszor az autó zökkent, Müller teste mindig előre-bóklászott az ülésen. A katona ilyenkor hátbavágta Müller testét így szólva:

— Ne aludj, zsidó!

És visszarántotta az ülésre.

Ez végig így ment az egész úton. De Müller már

nem tudott róla. Az autó tizenegykor ért az ügyész-ségre; ilyenkor már ott nincs hivatal, s nem is akarták átvenni a foglyokat. Azután mégis átvették őket s két fogolytársa felvitte Müllert abba a cellába, amit kijelöltek számára. Ami Müllerből maradt: szabályos vizsgálati fogolynak tekintetett, akit a fogház orvosa másnap, vagy harmadnap meg is vizsgált. És átutalta a gyűjtőfogház kórházába. Oda is vitték. Ott aztán szabályosan meghalt.

A többit: hogy Müller holttestét Szegedre szállították, s ott Tournadre látéletet vétetett fel róla — sőt le is fotografáltatta — már nemcsak Budapesten, hanem Párisban is tudják.

A fentebbi nagyon száraz és nagyon rövidre fogott tényállásból kiderül, hogy arról: mi történt Müller Istvánal, ha Simonyi-Semadám Sándor dr. talán nem is tud, valaki más tud róla. S ez a más: Váry Albert dr. főügyész, akinek Müller István szabályos vizsgálati foglya volt, hisz az ügynek ebben a stádiumában, (egyrészt a vizsgálati fogság stádiumában, másrészt abban, amelyet fentebb vázoltam), került Müller István a Markó-uccába. Tekintettel arra, hogy a kórházba átküldött vizsgálati foglyokról jelentés megy a főügyésznek (annak megokolásával, hogy az illetőt mért kellett kórházba küldeni); tekintettel továbbá arra, hogy ennek a három embernek az eltűnéséről akkor *írtak* a lapok, mert *írhattak*, — akkor törtévéen Somogyi és Bacsó esete, közfelháborodás, nyomozás, satöbbi —; tekintettel még arra, hogy ezt a

három embert mindenki megöltnek hitte s így a Markó-uccában való fölmerülésük nem volt egészen azonos három akármilyen, szürke és érdektelen vizsgálati fogolynak a Markó-uccába kerülésével; s végül arra is tekintettel, hogy Váry Albert nagyon gondos főügyésze vizsgálati foglyainak, akiknek fejről egy hajszál sem veszhet el az ő tudta nélkül: minderre való tekintettel abszolút biztossággal megállapítható, hogy a Müller esetnek dr. Váry Albert főügyész is beavatottja. Érthetetlen tehát előttem, hogy most, amikor Hollósi holland kollégám egy intervjújával kapcsolatban, a szegedi Löw-ügyben felmerült ez a kérdés, Váry Albert, akit én tetőtül-talpig magyar urnák ismerek, mért nem mondotta meg, hogy a rabbi mit láthatott, ha látta Müller István holttestét, vagy: ha nem is látta, mit látott volna ha megnézhetne volna. Erről Váry Albertnek mindenesetre aktája van. Biztos vagyok benne, hogy Váry Albert, aki, noha tetőtül-talpig magyar úr, tehát hitvány himpellér, gyáva betyár, aljas akasztófavirág és minden már megtörtént és még történendő gyilkosság gyatra cinkosa és eltsolója: hogy Váry Albert jelentkezni fog az angol megbízottak előtt, s elmondja, hogy ő, névszerint és látélet szerint legalább, ismeri a budapesti Müllereknek ezt az egyikét s megtudja mondani, milyen bűnügyben volt ez az ember az ő vizsgálati foglya, mi ügyben folyt eljárás ellene, s melyik aktához van csatolva ennek az embernek az egyik szeme és mindakét heréje, amik magáról a vizsgálati fogolyról, a vizsgálati fogság letális kimenetelének pillanatában, már hiányoztak. Váry jelentkezni fog és megmondja.

Ha nem most: később.

A vak Légrádyról

1920 február 28.

Egy váci-uti palota elhomályosított szobájában ül, s a sarokból világít sárga csont-homloka; fekete ókula mögül mereszi szörnyű szemét, mely nem lát s ha megszólal, hangja üres és kongó és rothadás szagu, mint a sir böfögése. S nem lehet róla a Szent Vakság-

nak s a háromszor Szent Tábesznek kijáró irtózó tisztelettel beszélni. Nem lehet, mert ez az iszonyú vak nemlátóvá akarja tenni az egész látó világot s ez a borzalmas hullá minden élet gerincéből ki akarja szívni a velőt, hogy ami él és örül az életnek: záp holttestté legyen, amilyen ő. Ludbörző kézzel nyúlok e vak halott teteméhez, hogy az erkölcsi sírba lökjem, mert kibírhatatlaná teszi Magyarország amúgy is erjedő lehelletét.

*

Somogyi Béla halálára a Légrády-bordély valamelyik cédája, talán Porzsolt Kálmán, talán Mezei Ernő, talán maga Lenkey Gusztáv, vezércikket irt a Pesti Hírlapba; vezércikket, amely *a mai konszolidált Magyarország jogrendjének* apoteózisa! Az a silány gazember, amelyik le merte imi ezt a két mondatot: „A Népszava szerkesztőjét megölték. Ennek a merényletnek brutálítását csak *annak* butasága múlja felül“ — s nem tudta, hogy az *annak* itt a Népszava szerkesztőjére, tehát a gyilkosság áldozatára vonatkozik, az a hitvány bitang, többek közt, még ilyeneket is töröl a lázadni nem tudó papírhoz: „Tiltakozni kell eleve ama külföldi föltevés ellen, mintha Magyarországon nem

volna *állandó és biztos a jogrend s mintha nem élveznék a szocialisták s ezek vezérei a legteljesebb szabadságot?* Tehát állandó és biztos a jogrend ennek a szellemi gyilkosnak; ennek még nem elég a megdőltek, börtönbe-hurcoltak s az életüket szökéssel és bujkálással fenntartók légiója! Ennek még több kell ahhoz, hogy a jogrendet némiképen megingatottnak lássa. Hisz ezt még Huszár, ezt még Friedrich, ezt még Horthy se mondják. Ok is csak arról ugatnak, hogy állandó és biztos *legyen-* a jogrend s nem arról, hogy már az is, De a „Pesti Hírlap“ már látja a jogrendet. Mert egy vaknak, egy aljas vaknak, a szemével nézi. Mert a „Pesti Hírlap“ hangja még csak nem is a Porzsolt, a Mezei, a Lenkey undok brekegése. Ez a hang a vak Légrády hangja, aki azért vakult meg, hogy *ne* lássa a világot és még förtelmesebben hazudhasson róla. Akitől nem a jó isten vette el a szemvilágát, hanem akinek meg *kellett* vakulnia, mert amíg látott, nem látta, hogy lapja, mely, elől, tisztességes (?) zsidó családok asztalára rakja le az erkölcsöt, hátul lupanárok ajtaját nyitogatja, fix áron, milliméter soronként. Egy ország legutálatosabb kerítőjének és alkalomszerzőjének hangja ez, a vak vircsafteméé, akit nem az ádáz végzet vakított meg, hanem akinek szemét azok a masszőzök nyomták ki, akik a „Pesti Hírlap“ hirdetésein át lueszt masziroztak szét az olvasó emberiségben. A milliomos vak kuldusé ez a hang, aki, miután ő maga megvakult már, éveken át hörögte pénzért és független gonosz indulatból azt a politikát, amiből háború lett, s mikor a háború megvolt, kaján és perverz kéjjel öt évig rikoltozott, hogy abba ne maradjon a háború, hogy minél több szemgolyó csorog-

jón ki a sárba, hogy minél több frásztörős elevenhalott legyen körülötte, ha már neki annak kell lennie. Mint a döggeszélyű a csontmezőkön úgy vijjogott a vak Légrády a háború irtózatoss tetemmezői felett. Valamennyi uszítóé közül kihallatszott e vak madár hangja, mert a többi talán nem tudta, hogy mit cselekszik, de ez szemekbe akarta vájni a csőrét, ez vakságot és halált akart terjeszteni. Az ő világa volt a háború, a világtalan Légrády világa, aki vakokat akart látni s kiszáradt hullákat akart szagolni, hogy a saját vakságát ne lássa s öntetemének feloszlását ne érezze.

Borzasztó, hogy ilyeneket *kell* leírni emberről! De az élő életnek ez az eltaposott hernyója, ez a közveszélyes vak, ez a vak bűn, ez csinálta meg a *mai* Pesti Hírlapot s az ő kukacos agyának rémeszméje, hogy ebben a lapban *ez* jelenhetik meg:

„Mikor a Népszava szerkesztőjéről olvassuk, hogy az éjszaka sötétjében automobilon elhurcolták s e merénylet fölött őszinte megdöbbenésünknek adunk kifejezést, *lehetetlen* nem emlékeznünk ama másik éjszakára, amikor a Pesti Hírlap volt főszerkesztőjét, dr. Légrády Imrét hurcolták el automobilon s *csak egy véletlenül fordult, hogy rögtön ki nem végezték*. Akkor a Népszavának elakadt a szava“.

Minden tisztességes lélekzet elakad. Egy kiszűrtszemű holttestre mered a világ szeme; kié gyásszal, kié félelemmel, kié megdöbbenéssel s egy izgága vakot muszáj meglátni mellette, egy vak utálatot, aki, kezében a prostituált csókokból kicsöpögött milliókkal, azt rikácsolja, hogy ne a becsületes halott halálát nézzék, hanem az ő becsstelen életét, amely száz halál meg-

érdemlése után is megmaradt! Amikor egy élő és egészséges embert autóra dobnak, ott kitolják a szemét s aztán a megcsonkított holttestét a Dunába vetik, ahonnan két nap múlva puffedt tetemként kerül elő, *akkor* lehetetlen nem emlékezni a vak Légrády *azonos* esetére?! Isten, ha te is meg nem vakultál, tekints le erre a galádságra! A vak Légrádyt *is* autóban vitték valahová. Ennyi történt vele *is*. S kitolták-e amugyis-vak szemét? S véget vetettek-e amugyis-hulla életének? Nem. Autón elvitték a Markó-utcai fogházba, ahol a saját vánkosán, a saját kosztján, amit a saját ezüstedényéből evett, őrizték nem tudom hány napig. Őrizték ezt a ronscot, ezt az embercafatot és kieresztették. Ki, hogy mikor visszajött a vak Légrády ideje, az újra terített hullamezőké, a kitolt szemeké és a kiloccsantott agyvelőké, akkor újra hallhassam a dögkeselyű vijjogását, arról, mit *látott* s mit *figyelt meg* ő a fogságában. S miközben viruló ifjú életeket vertek agyon, vagy vittek a tömlőc penészébe, a vak múmia hangja folyton recsegett: én is! én is! engem is! És senki sem mondta neki: „Pfuj, ronda halott, miért teszel úgy, mintha megöltek volna? Odébb, te halálos élő, ne tedd a kertünket temetővé!“ Nem mondja senki s e vak kórság azt károghatja, hogy csak véletlenül fordult, hogy nem végezték ki! Mit vé! véletlennak ez az élettelen élet? Talán a személyét eltévesztették és helyette Lenkey Gusztávot vagy Kádár Lehelt ölték meg? Nem. Azokat sem. Vagy kivitték a vesztőhelyre s téves parancs jött, hogy ne bántsák a vakot? Nem. Sehová sem vitték, hanem, egy szocialistának a közbenjárására, hazaengedték odújába

ezt a vak tébolyt, amely most a látó világgal akar elhíttetni ilyen mondatot:

„Ma a konzolidált Magyarországon általános megdöbbenést kelt ez a *szórványos* eset“.

A vak ringyó, aki eddig minden hatalomra rá-tukmálta újságpapírba konzervált férges tetemét, olyan szerelmi örületbe esett vérszagu új szeretője iránt, hogy még vakságában is elvakultan, szórványos esetenek látja és akarja láttatni az ötezeregynéhányadik holttestet, melynek büze most már Európa orrába is elcsap. Nem, nem, nem lehet erről emberi szavakkal Ítélni I

Egy váci-úti palota elhomályosított szobájában ül s a sarokból világít sárga csonthomloka; fekete ókula mögül mereszti szörnyű szemét, amely nem lát s ha megszólal, hangja üres és kongó és rothadás-szagú, mint a sir bőfőgése. Ó, csak volna szeme s volnék gonosz, mint ő, hogy kívánhatnám megvakulását! Ó, csak volna élete s lennék halott, mint ő, hogy óhajthatnám eldögölését! De én csak ember vagyok s neki nincs szeme és nincs élete. Az Apokalipsziszből jött ez a Vak Átok s vakon és holtan, tehát mindenlátóan és örökéletűen suhog a véres magyar barázda felett. Látók, vigyázzatok a szemetekre! Élők, őrizzétek az életeteket!